

4 פֶּרֶשֶׁת וַיִּשְׁלַח דַּ וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל-עֵשָׂו אָחִיו
 5 אֲרָצָה שְׂעִיר שִׁדָּה אָדָם: ה וַיֵּצֵא אֹתָם לְאֹמֶר כֹּה תֹאמְרוּן
 לְאֹדְנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לְבָן גִּרְתִּי וְאַחֵר
 6 עַד-עֲתָה: וַיְהִי-לִי שׁוֹר וַחֲמֹר צֹאן וְעֶבֶד וּשְׁפָחָה וְאַשְׁלָחָה
 7 לְהַגִּיד לְאֹדְנִי לְמִצְאָתָן בְּעֵינֶיךָ: ז וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים
 אֶל-יַעֲקֹב לְאֹמֶר בָּאנוּ אֶל-אָחִיךָ אֶל-עֵשָׂו וְגַם הִלָּךְ
 לְקִרְאָתְךָ וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:

ara sıra gidip geldiğini öne sürerler (36:6, Ramban o.a.; Sforno; *Hizkuni*). Başka otoriteler pasukta sözü edilen yerin Seir Dağı olmadığını ve sırf Esav'ın burada yaşıyor olmasından dolayı Seir bölgesi olarak adlandırılan başka bir yer olduğunu belirtirler (Josephus Flavius 2:2:1; bkz. 25:25 açık., 36:20 açık.). Sonuç olarak, anlaşıldığı kadarıyla Esav bu noktada Seir yakınlarındaki düzlük bölgede yaşamaktadır ve daha ileri bir tarihte dağlık Seir bölgesini ele geçirecektir (*Agada Bereşit*).

Genel olarak söz konusu Seir, günümüzdeki Zered Irmağı ile Ölü Deniz arasındaki bölgedir. Dolayısıyla ulaklar Mahanayim'den buraya yaklaşık 165km. yol kat etmişlerdir. Esav'ın toprakları olan Seir bölgesi ise, Ölü Deniz'in güneyinden Akabe Körfezi'ne uzanan dağlık bölgedir.

Ulaklar – İbranice **Malahim**. Bu sözcük aynı zamanda “melekler” anlamına da gelir. Bu doğrultuda, Yaakov Esav'ı hem etkilemek hem de ona gözdağı vermek için gerçek melekler göndermiştir (Raşi). Bu da, *Tsadikler*'in meleklerden daha üstün olduklarını, Yaakov'un elçilere ihtiyacı olduğunda, bu görevi meleklerle yaptırma gücüne sahip olduğunu öğretmektedir (*Midraş Tanhuma*). İnsanoğlunun meleklerden daha üstün olabilmesinin nedeni, meleklerin belli bir kutsiyet derecesiyle yaratılmış olmalarına karşın bu durumun sonsuza kadar sabit kalmasıdır. Fakat insanoğlu kendi mücadeleleri sayesinde, üst seviyelere ulaşabilir ve sürekli gelişebilir.

Midraş'taki başka bir görüşe ve çeşitli otoritelere göre ise, Yaakov'un elçileri insandı. Çevirimiz bu görüş doğrultusundadır.

5. Talimat verdi – Yaakov, gönderdiği ulakların, verdiği mesajı harfiyen iletmelerini istemektedir.

Talimatında, Esav'dan “Efendim”, kendisinden ise Esav'ın “kulu” olarak söz etmektedir. Bu, Yaakov'un taktığının bir parçasıdır. Zira bu sayede Esav, Yaakov'un kendisine büyük bir saygı duyduğunu anlayacaktır (*Or Ahayim*).

Lavan'la yaşamaktaydım – İbranice **Garti**. “Ger – Yabancı” sözcüğüyle olan bağlantısından yola çıkılarak tam çeviriyle “Lavan'ın yanında yabancı olarak konaklamıştım”. Bu sözlerle Yaakov Esav'a “Ne büyük bir yönetici oldum, ne de yüksek bir mertebeye eriştim. Sadece bir ‘yabancı’ olarak kaldım. Bu yüzden, babamızın berahasını aldığım için (27:29) benden nefret etmene gerek yok. Gördüğün gibi beraha gerçekleşmedi” mesajını verme amacındadır.

Garti kelimesinin sayısal değeri 613'tür. *Midraş*'a göre, Yaakov Esav'a şunu ima etmektedir: “Lavan'la yaşamaktaydım; ancak buna rağmen 613 mitsvayı yerine getirmekten uzak kalmadım ve onun kötü alışkanlıklarından etkilenmedim” (Raşi). Bu, Yaakov'la dalaşmaması konusunda Esav'a yönelik bir mesajdır. Zira Yaakov bu mesajıyla Tanrı'ya bağlı kaldığını ve *Tsadik* olmanın verdiği avantajlara halen sahip olduğunu hatırlatmaktadır.

7. Kardeşine, Esav'a ulaştık – Bu, Esav'ın niyeti hakkındaki raporlarının bir kısmıdır: “Kardeşine – kardeş olarak gördüğün kişiye ulaştık, ama o seni bir kardeşin değil Esav'ın gözüyle görüyor ve sana karşı hala nefret besliyor” (Raşi).

8-21. Savaş, dua ve hediyeler. Yaakov, karşılaş-

Vayislah

[64. Yaakov Esav'la Karşılaşıyor]

⁴ Yaakov, ağabeyi Esav'a, Edom Çayırı'ndaki Seir bölgesine kendisinden önce ulaklar gönderdi. ⁵ Onlara "Efendime, Esav'a şunları söyleyin" diye talimat verdi.

"Kulun Yaakov şöyle diyor: Lavan'la yaşamaktaydım ve dönüşümü şimdiye kadar geciktirdim.

⁶ Öküz ve eşek; davar, köle ve cariye sahibi oldum. [Şimdi de] Efendime, dostluğunu kazanmak amacıyla haber gönderiyorum".

⁷ Ulaklar Yaakov'a şu raporla döndüler: "Kardeşine, Esav'a ulaştık. O da seni karşılamak için geliyor – yanında da 400 adamı var!"

4-7. Esav, Yaakov'a saldırmak üzere ilerliyor.

Yaakov babasının berahasını aldıktan sonra, Esav'ın intikam tehdidinden korunmak için evden uzaklaşmak zorunda kalmıştı. Yaakov Şem ve Ever'in akademisinde 14 yıl, Lavan'ın yanında da 20 yıl geçirmişti. Böylece son görüşmelerinden 34 yıl sonra Erets-Yisrael'in kıyısına gelmiş olan Yaakov'a karşı Esav'ın nefreti, bu uzun süreye rağmen hala sürmektedir. Yaakov, Erets-Yisrael'e doğru ailesi ve yanındakilerle yol alırken, Esav da Yaakov'a doğru, güçlü bir toplulukla ilerlemekte, eski fakat hala taze olan öfkesini de beraberinde getirmektedir.

Zoar'a göre Yaakov, Yitshak'ın hala hayatta oluşunu, Esav'la barışma konusunda bir fırsat kabul etmiştir. Zira Esav babasına olan büyük saygısıyla tanınmaktadır ve babasını üzmetken kaçınıp kendisiyle barışacağı, Yaakov'a mantıklı gelmiştir. Ramban, potansiyel bir tehlike arz eden bu görüşmeyi bertaraf etmenin zaten Yaakov'un elinde olmadığına, çünkü anne-babasının güneydeki evine giden yolun tam da Esav'ın yaşadığı Edom'dan geçtiğine işaret eder. Fakat Midraş'a göre, Yaakov'un yine de Edom'dan geçmemek ve Esav'la karşılaşmak zorunda kalmamak için dolambaçlı bir yol kullanması gerekirdi. Hahamlarımız onu "köpeği kulaklarından tuttuğu" için hatalı bulurlar: "Ne de olsa Esav kendi işiyle meşguldu; sen ise ona elçiler yollayıp 'Kulun Yaakov böyle dedi' dedin [ve belayı davet ettin]!".

İki kardeşin karşılaşmasının kaydedilmesinin amacı, Tanrı'nın, kulunu kendisinden daha güçlü olan düşmanının elinden kurtardığını vurgulamaktır. Dahası bu bölüm, Yaakov'un kendi Tsadik kişiliğine çok güvenmediğini, bu sebeple kesin güvenliğini sağlamak için pratik önlemler almaya özen gösterdiğini de anlatmaktadır. Gerçekten de Hahamlarımız bu bölümü, sürgündeki Yahudi

davranışını tarif eden bir el kitabı olarak kabul ederler. Buna göre bizlerin de, Yaakov'u örnek alarak, Esav'ın simgesel soyuyla olan mücadelemizde üç aşamalı bir hazırlık yapması tavsiye edilir: Bu aşamalar, açıklamaların devamında da belirtileceği gibi, dualar, armağanlar [=ödünler] ve son çare olarak savaştır (Ramban). Hatta, Midraş (Bereşit Raba 78:15), Talmud döneminde, Romalılar'ın baskıcı kanunlarına karşı çıkmak zorunda kalarak Romalı yöneticilerle görüşmeye giden Hahamlar'ın, gitmeden önce bu bölümü okuduklarını belirtir. Rabi Yanay bir keresinde bunu yapmamış, ve yolculuğu kederli bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Elbette Tora'nın bu bölümünü Rabi Yanay ezbere bilmekteydi ve mutlaka okumuştur; ancak onun kalibresindeki birinin asıl yapması gereken, bölümü sadece okumak değil, iyice inceleyerek spesifik durumlar için buradan çözüm bulmaktır. Ve o bunu yapmamıştı.

Midraş'taki, Yaakov'un hatalı olduğuna dair görüşe göre, Yaakov'un Esav'ı onurlandırma yönündeki kararı, II. Bet-Amikdaş dönemindeki trajedinin ilk alameti olmuştur. Trajedi, Haşmonai hanedanına mensup olup güç kavgasına giren iki kardeşten kaybedenin, yardım almak için Romalılar'ı davet etmesiyle başlamıştı. Romalılar bunu memnuniyetle kabul etmiş, böylece Erets-Yisrael'de ilk temellerini atarak gittikçe buradaki gücünü artırmış ve durum sonunda Bet-Amikdaş'ın yıkılmasına ve insanların sürülmelerine kadar gitmiştir.

4. Edom Çayırı – Bkz. 25:30. Bu bölge anlaşıldığı üzere Esav sebebiyle bu şekilde adlandırılmıştır.

Seir bölgesi – Bkz. 14:6. Bu pasuk, Esav'ın Seir bölgesine Yaakov'un dönüşüne kadar yerleşmediğine dair ifadeyle (36:8) çelişki içinde görünmektedir. Bazıları Esav'ın bu noktada gerçekten de Seir'de yaşamadığını, ancak buraya

ח וַיֵּרָא יַעֲקֹב מֵאֵד וַיֵּצֵר

8

לֹו וַיַּחֲזֵק אֶת־הָעַם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאֵן וְאֶת־הַבָּקָר

9 וְהַגְּמָלִים לְשָׁנֵי מַחֲנֹת: ט וַיֹּאמֶר אִם־יָבֹא עֲשׂוֹ אֶל־הַמַּחֲנֶה

10 הָאֶחָת וְהִכְהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׂאָר לְפִלִּיטָה: י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב

אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֵלֵךְ אֵלַי שׁוּב

11 לְאֶרֶצְךָ וּלְמִוְלָדְתְּךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ: יא קִטְנֹתִי מִכָּל הַחֲסָדִים

וּמִכָּל־הָאֲמָת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בְמִקְלִי עָבַרְתִּי

אֶת־הַיָּרֵדָן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׁנֵי מַחֲנֹת:

davası olamayacağını biliyordu. Diğer yandan Esav doğrudan Yaakov tarafından zarar görmüştür. Dolayısıyla Yaakov, berahayı her ne kadar hakkı olduğu için almışsa da, Tanrı'nın Esav'a merhamet etmesi ihtimalini de göz önünde bulundurmakta ve bundan korkmaktadır.

8-9. Askeri hazırlıklar. Yaakov yanındakileri, her kampa adamlarının, hizmetkarlarının ve sürülerinin bir bölümü düşecek şekilde bölmüş, fakat eşlerini ve çocuklarını tek bir grupta bırakmıştır. Stratejisi, ailesini arkada tutmaktır; böylece diğer kamplar Esav'la aralarında bir tampon oluşturacaktır (Abravanel).

8. Korktu ve içine sıkıntı düştü – Basit anlamda, Yaakov, Esav'ın büyük bir orduyla kendisine saldırmak için geldiği haberi sebebiyle korkmuştur (Ramban). Şahsen öldürülebileceğinden “korkmuş”, ailesini ve diğerlerini korurken başkalarını öldürebileceğinden dolayı da “içine sıkıntı düştü” (Raşi). “Sıkıntı”, korkudan çok daha kuvvetli bir duygudur. Yaakov için, başkalarını öldürmek zorunda kalabileceğini düşünmek, kendi ölümünden bile daha rahatsız edici bir duygudur (Ralbag).

9. Diğer kamp kurtulur – Esav'ın kuvvetleri, Yaakov ve ilk kampı savaşıırken, Yaakov'un ailesinin bulunduğu diğer kamp güvenli bir bölgeye kaçabilecektir. Ramban, Yaakov'un stratejisinin Bene-Yisrael'in geleceğiyle ilgili bir işaret teşkil ettiğini belirtir. Gelecekte de birçok ülke, Yahudiler'i yok etmek veya onlara zarar vermek isteyecek, fakat onlar her zaman varlıklarını sürdüreceklidir; çünkü Yahudiler'e iyi davranılan bir ülke mutlaka çıkacak ve oradaki

Yahudiler'in yaşamı güvence altında olacaktır.

10-13. Dua. Bu, Yaakov'un üç aşamalı planının ikinci bileşenidir. Yaakov Tanrı'nın yardımı olmadan, insanın tüm plan ve çabalarının boşa olacağını bilmektedir.

10. Dön – Bkz. 31:3, 31:13.

11. Küçüldüm – “Tüm bunlara layık olmadığımı düşündüğüm için Seninle konuşmaktan bile çekiniyorum”. Ya da “Bana gösterdiğin tüm iyilikler, hak ettiklerimi azalttı; bu yüzden korkuyorum. Bana söz verdiğinden beri, günahlarla lekelenmiş olabilir ve dolayısıyla Esav'ın ellerinden kurtarılmayı hak etmeyebilirim” (Raşi). Ramban'a göre, Yaakov'un korkusu, “bir zamanlar hak ettiğim birçok şey vardı; ama şimdi azaldılar” şeklinde anlaşılmalıdır. Zira Yaakov tüm tevazuuyla kendisinin değersiz olduğunu zaten söylemektedir. Yani, aslında Tanrı'nın kendisine yaptığı iyiliklerin hiçbirine ve hiçbir zaman hakkı olmadığını düşünmektedir. Pasuktaki “Zira” sözcüğü, “Küçüldüm; zira hakkım olmamasına karşın, elimde asamdan başka hiçbir şey olmadan çıktığım yoldan, yüklü bir şekilde dönüyorum” anlamını vermektedir.

“İyilikler”, Tanrı'nın önceden söz vermemiş olmasına karşın bahsettiği şeylerdir; “doğruluk” ise Tanrı'nın vermiş olduğu sözlerini yerine getirmesini ifade etmektedir. Bunların ne olduğu hakkında bir fikir sahibi olmamız için ise pasuğun devamına bakmamız yeterlidir: “*Şu Yarden'i elimdeki asamla geçmiştim; şimdi ise iki kamp haline geldim*”.

Yaakov, tıpkı Erets-Yisrael'den Lavan'a giderken yaptığı yolculuğa çıkışında olduğu gibi, şimdi de

⁸ Yaakov çok korktu ve içine sıkıntı düştü. Beraberindeki halkı, davarı, sığırı ve develeri iki kampa böldü. ⁹ “Eğer Esav kamplardan birine gelip saldırırsa, en azından diğer kamp kurulur” diye düşünüyordu.

¹⁰ Yaakov dua etti: “Ey Atam Avraam’ın Tanrısı ve Babam Yitshak’ın Tanrısı! Bana ‘Ülkene ve doğduğun yere dön; işlerin senin için iyi gitmesini sağlayacağım’ diyen Tanrı! ¹¹ Kuluna gösterdiğin tüm iyiliklerden ve tüm doğruluktan dolayı küçüldüm. Zira [evden ayrılışmda] şu Yarden’i [sadece elimdeki] asamla geçmiştim; şimdi ise iki kamp haline geldim.

maya üç şekilde hazırlanmaktadır: Öncelikle, kendisini ve kampını sert bir savaşa hazırlamak; sonra dualarla Tanrı’nın merhametine sığınmakta ve son olarak da Esav’ın öfkesini yatıştırmak için ona hatırı sayılır miktarda hediye yollamaktadır. Yüzeysel bakışla, bu üç hareket kendi aralarında çelişkili görünmektedir; ne de olsa bir yandan saldırganlıkla [savaş hazırlığı] diğer yandan kulluğun kabullenilmesi [hediyeler; haraç] pek de birbiriyle uyumlu sayılmazlar. Diğer yandan, Tanrı’ya yönelik kusursuz inanç [dualar] da, insani gücü ön planda tutan bu iki zıt kavramı da hükümsüz kılacaktır. Elbette, bu üç farklı yaklaşımla gerçekleştirilen kombinasyona pragmatik açıdan bakmak da mümkündür. İnsanların kendi amaçları uğruna durmadan çeşitli taktiklere başvurmaları yeni bir şey değildir – “eğer işe yarıyorsa yapın; ahlaki normları boşverin!”. Ancak Yaakov’un böylesi bir pragmatizm içinde olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira Yaakov, dürüstlüğü simgesidir ve onun samimiyetsiz taktiklerle uğraştığını söylemek yakışıksız olur.

Yaakov’un kendisine birbirleriyle çelişen taktik yaklaşımları benimsetebilmesi, onun öz-disiplinini yansıtmaktadır. Yaakov bir yandan Tanrı’yla işbirliği yapabilmekte, diğer yandan oturup Tanrı’nın yardım etmesini beklemek yerine kriz durumunda gereken insani tepkiyi de verebilmektedir. Berahayı kaybeden Esav’ın acısında haklı bir yan bulurken, aynı zamanda ondan gelecek bir saldırıya çıplak elleriyle karşı koymaya hazırlanabilmektedir. Bu bölüm, Bene-Yisrael’in sürgündeyken, her durumdaki değişken ve bazen çelişkili öğeleri anlayarak, buna göre davranmayı bilmesinin gerekliliğini öğretmektedir.

Yaakov’un Korkusu

Görünüşte, Yaakov’un Esav’dan korkması, Tanrı’nın Yaakov’a Haran’a giderken vermiş olduğu söze (28:15) güven duymadığı şeklinde anlaşılabilir. Bu, Yaakov Erets-Yisrael’e dönerken Tanrı’nın kendisine ayrıca tekrarladığı bir sözdür (31:3). Raşi (p. 11, o.a.), Yaakov’un görünüşteki bu güvensizliğinin Tanrı’dan değil kendisinden

kaynaklandığını belirtir. Zira Tsadikler kendilerinden hiçbir zaman emin olmazlar. Çünkü sorumluluklarının ne derece yüksek ve yetersiz kalmanın ne kadar kolay olduğunu en iyi onlar bilirler. Raşi, Hahamlarımız’dan alıntı yaparak şöyle açıklar: Yaakov’un, işlediğini bildiği belirli bir günahtan haberi yoktur; ama en azından bir tane işlemiş olabileceğinden emindir. Diğer yandan Midraş, Yaakov’un sıkıntısının “korkusundan” kaynaklandığını belirtir. Zira Yaakov için korktuğunu görmek bile Tanrı’ya olan bir güvensizlik anlamına gelmektedir ve sadece bu korkunun var olması bile onu sıkıntıya sokmuştur.

Diğer otoriteler, Yaakov’un kafasını kurcalayan günahın, baş düşmanı Esav’a yaklaşmak olduğunu belirtirler. Nitekim yukarıda da belirtildiği gibi, Midraş bunu bir hata olarak kabul etmektedir. Diğer bir ihtimal, Lavan’la yaptığı anlaşmayı bir günah olarak görüyor olmasıdır. Kabul gören bir başka açıklama da, Yaakov’un 22 yıl boyunca “Kibud Av Vaem – Baba Ve Anne Saygısı” mitsvasını fiilen yerine getirmemiş olmasından dolayı endişe ettiğidir. Zoar, Tanrı’nın, Yaakov’un içindeki korkuyu, kendisine dua etmesi için yerleştirdiğini söyler; çünkü Tanrı Tsadikler’in dualarını arzular.

Rambam (Yesode Atora 10:4) “Tanrı, iyilik konusunda vermiş olduğu bir sözü hiçbir zaman geri çekmez” (Talmud – Berahot 7a) prensibine değinir. Ve eğer öyleyse, Yaakov, kendini korumayı vaad etmiş olan Tanrı’dan nasıl olup da şüphe edebilmektedir? Rambam, bu prensibin sadece toplumsal düzeyde doğru olduğunu, Tanrı’nın Yaakov’a verdiği tarzda kişisel bir sözü kapsamadığını vurgular. Zira kişisel bir söz, sözü alanın değerine bağlı olarak gerçekleşecek ya da gerçekleşmeyecektir.

Rabi Samson Raphael Hirsch, Yaakov’un Lavan’ın yanındayken duyduğu kendine güvenle bu zaman hissettiği korku arasındaki çelişkilere dikkat çeker. Lavan’ın yanındayken hiçbir korku hissetmemiş olmasına karşın, karşısındaki Esav olunca Yaakov korkmaktadır. Neden? Yaakov Lavan’ın kendisine karşı herhangi bir kişisel

יב הֲצִילָנִי נָא

12

מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יֵרָא אֶנְכִּי אֹתוֹ פֶּן־יָבֹוא וְהַכְּנִי אֹם

עַל־בָּנִים: יג וְאַתָּה אִמְרַתְּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וּשְׁמַתִּי 13

אֶת־זֶרְעֶךָ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב: שִׁנִּי יד וַיֵּלֶן שָׁם 14

בְּלִילָה הַהוּא וַיִּקָּח מִן־הֶבֶא בִּידוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו:

טו עֲנִים מֵאֲתָיִם וּתְיָשִׁים עֲשָׂרִים רְחֵלִים מֵאֲתָיִם וְאֵילִים 15

עֲשָׂרִים: טז גַּמְלִים מִיִּנְקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים 16

וּפָרִים עֲשָׂרָה אֶתְנַת עֲשָׂרִים וְעִירָם עֲשָׂרָה: יז וַיִּתֵּן 17

בִּיד־עֲבָדָיו עֶדֶר עֶדֶר לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי

וְרוּחַ תִּשְׁיֻמוּ בֵּין עֶדֶר וּבֵין עֶדֶר: יח וַיֵּצֵא אֶת־הָרֶאשׁוֹן לֵאמֹר 18

כִּי יִפְגַּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וּשְׂאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאַנָּה תֵּלֵךְ

וְלָמִי אֵלֶּה לִפְנֵיךָ: יט וְאִמְרַתְּ לְעַבְדְּךָ לִיעֲקֹב מִנְחָה הוּא 19

שְׁלוּחָה לְאֹדְנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ: כ וַיֵּצֵאוּ גַם 20

אֶת־הַשְּׁנִי גַם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת־כָּל־הַחֲלָכִים אַחֲרֵי

הַעֲדָרִים לֵאמֹר כִּדְבַר הַזֶּה תִּדְבָּרוּן אֶל־עֵשָׂו בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:

planladığını farkedecektir (Sforno).

Yaakov aynı zamanda hizmetkarlarına, sürülerin arasındaki mesafeyi korumalarını söylemektedir; böylece açgözlü Esav, hayvanları ufuktan yaklaşırlarken daha iyi görebilecek, bu da armağanın çok daha büyük ve etkileyici görünmesini sağlayacaktır (Raşi).

18. Kime aitsin?... – Eğitsel anlamda, Esav'ın soruları iki kategoriye düşer: [a] “Kime aitsin? – Kimden yanasın; kime sadıksın? – Nereye gidiyorsun? – Hayattaki amacın nedir?”. Bu sorulara Yaakov'un hizmetkarları – ve tarih boyunca Yaakov'un takipçileri – her zaman Yaakov'a bağlı olduklarını ve öyle kalacaklarını söyleyerek cevap vereceklerdir. [b] “Önüdekiler kimin? – Sahip olduğunuz bu şeyler sadece sizin mi; yoksa toplumun yararına katkıda bulunmayı düşünür müsünüz?”. Yaakov'un bu soruya cevabı olum-

ludur. Yahudiler vergilerini öderler ve yaşadıkları ülkelerin daha iyi hale gelmesi için gayret gösterirler. Fakat bu bağlılık bir ön şartta bağlıdır: “İşte Yaakov arkamızda”. Sadık birer vatandaş olmamıza karşın, bizi asıl şekillendirenin, Yaakov'un idealleri olduğunu hiçbir zaman unutmamamız gerekir (Rabi Yosef Dov Soloveitchik).

20. Kendisini bulduğunuz zaman – Bu durumu, biraz daha geniş bir çerçevede değerlendirip, tarih boyu Esav'ın simgesel soyuna karşı kendini korumak zorunda kalan nesillere de uygulayabiliriz: Buna göre: “Esav'la ne zaman karşı karşıya gelersen gel, onunla bu şekilde konuşacaksın” (Rabi Munk).

21. Yaakov içinden – Raşi, Raşbam ve İbn

¹² Beni – lütfen – kardeşimin elinden, Esav'ın elinden kurtar. Çünkü ondan 'gelip bizi anne-çocuk demeden öldürürse' diye çekiniyorum. ¹³ Ama sen 'İşlerin senin için iyi gitmesini kesinlikle sağlayacak; soyunu denizin, çokluğundan dolayı sayılamayan kumu gibi yapacağım' demiştin".

¹⁴ O geceyi orada geçirdikten sonra, elindekilerden bir miktarı Esav'a hediye olarak seçti. ¹⁵ [Hediyede şunlar vardı:] 200 [dişi] keçi, 20 teke, 200 koyun, 20 koç, ¹⁶ yavrularıyla birlikte 30 [adet] emziren deve, 40 inek, 10 boğa, 20 dişi ve 10 erkek eşek.

¹⁷ Bunları ayrı sürüler halinde hizmetkarlarına verdi. Hizmetkarlarına "Önüme geçin ve sürüler arasında mesafe bırakın" dedi.

¹⁸ İlk gruba talimat vererek "Ağabeyim Esav seninle karşılaştığında sana 'Kime aitsin? Nereye gidiyorsun? Bu önündekiler kimindir?' diye soracaktır" dedi. ¹⁹ "[Ona] 'Kulumun, Yaakov'undur. Efendime, Esav'a bir hediyedir. İşte zaten o [Yaakov] da arkamızda' diyeceksin".

²⁰ Benzer talimatları ikinci ve üçüncü gruplara ve sürülerin arkasından giden diğer herkese de vererek "Kendisini bulduğunuz zaman Esav'a aynı şeyleri söyleyin" dedi.

meleklerin kendisine refakat ettiğini bilmektedir (bkz. p. 2). Bu da, Yaakov'un Tanrı gözünde hala bir *Tsadik* olarak değerlendirildiğinin – kendisi için bile – bir kanıtıdır. Öyleyse neden korkmaktadır? İyi insanlar bile, potansiyellerine tam olarak ulaşmadıkları için Tanrı katında yargıya tabi tutulup cezalandırılabilirler. Yaakov, işte bu yüzden – yapabileceğinin en iyisini yapmayı başaramamış olabileceğini düşünerek – korkmaktadır. Benzer şekilde, Tora bir kişinin sadece Tora çalışmasını değil, Tora öğrenimi için *çaba harcamasını* gerektirmektedir. Ve bu çabayı göstermeyen biri, ileride Tora çalışmayı da ihmal edecektir (bkz. Vayikra 26:3 açık., 26:14-15 açık.). Bu da, her Yahudi'nin, kapasitesini zorlayacak şekilde yaşamasının gerekliliğini göstermektedir (Rabi Moşe Feinstein).

İki kamp haline – "İki kampa bölünecek kadar kalabalık hale". Yaakov'un sözlerinden, insanın, rahat olduğu zamanlarda, eski sıkıntılarını hatırlaması gerektiğini öğrenmekteyiz. Zira böylelikle, içinde bulunduğu durumun avantajlarını takdir edip Tanrı'ya teşekkür edecektir (Rabenu Behaye).

12. Denizin ... kumu – Bkz. 28:14.

14-22. Hediye. Yaakov iyi niyetini göstermek ve itaatkarlığını tekrarlamak için, yüklü bir hediye – daha doğrusu bir dizi hediye– göndermektedir. Bu şekilde Esav'ın öfkesini dindirmeyi ummaktadır. Yaakov, ileride Esav'ın baskısıyla karşı karşıya kalacak olan gelecek nesillere de bir örnek teşkil etmektedir. Bene-Yisrael, düşmanlarıyla savaşamayacak kadar zayıf olduğu zamanlarda, haklı olduğunu savunma "lüksünden" vazgeçmeli, bunun yerine düşmanlarını, anlaya-

cakları uygun bir dille memnun etmelidir. Otoriteler, Yaakov'un, bu armağanı hazırlamadan önce, kehanetsel bir vizyon beklentisiyle geceyi kampta geçirdiğini, fakat hiçbir şey olmadığını belirtirler. Radak'ın açıklamasına göre, Tanrı'nın ona bu noktada görünmemesinin nedeni, en *Tsadik* insanların bile, Tanrı'nın mucizevi müdahalelerini beklemeyerek, mantığın gerektirdiği tüm hazırlıkları yapması gerektiğini öğretmektir.

14. Elindekilerden – Tam çeviriyle "eline gelmiş olanlardan". Yaakov hediyeyi, yıllar boyu durmadan çalışarak biriktirdikleri arasından seçmiştir. Çünkü en etkili [ve tek değerli] armağan, kişinin *kendi* emeğiyle ve çalışmasıyla elde ettiklerinden alınarak verilendir (Alşeh).

15-16. Hayvanların üreme alışkanlıklarını çok iyi bilen yetenekli bir çoban olan (İbn Ezra) Yaakov, dişilerin ihtiyaçlarını karşılayacak kadar erkek hayvan göndermektedir (Raşi).

16. Emziren deve – Ya da "dişi deve" (*Targum Yonatan*). Pasuk doğrudan, 30 tane dişi devenin yanına, bunların yavrularının katıldığını belirtmektedir. Ancak bir *Midraş*'a göre 30, tüm develerin sayısıdır ve eşit sayıda erkek ve dişi deve vardır. Tora'nın sadece dişilerin sayısını verip erkekleri "yavrulara" katmasının sebebi, diğer hayvanların aksine, develerin çiftleştikleri zaman gizlenme ihtiyacı duymalarıdır (Raşi; *Sifte Hahamim*).

17. Ayrı sürüler halinde – Yaakov, her bir sürünün ayrı gitmesini istemiş, bununla, erkek ve dişiler için yapmış olduğu oranlamayı Esav'ın görmesini amaçlamıştır. Esav bu şekilde, Yaakov'un hediyeyi azami üretkenlik yönünde

- 21 כֹּה וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עֲבַדְךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אֲמַר אֲכַפְּרָה
פָּנָיו בַּמִּנְחָה הַחֲלָכָה לִפְנֵי וְאַחֲרֵי־כֵן אֲרָאָה פָּנָיו אוֹלֵי יִשְׂאֵל
22 פָּנָיו: כִּב וַתַּעֲבֹךְ הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בְּלִילָה־הַהוּא
23 בַּמִּנְחָה: כִּג וַיָּקָם | בְּלִילָה הוּא וַיִּקָּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו
וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחָתָיו וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר
24 יַבֵּק: כֹּד וַיִּקָּחֶם וַיַּעֲבֹרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ:
25 כֹּה וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר:
26 כֹּו וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיֵּגַע בְּכַף־יָרְכּוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרֶךְ יַעֲקֹב
בְּהַאֲבִקוֹ עִמּוֹ:

amacını devam ettirebilmesi konusunda en önemli olandır. Yaakov Tora'yı temsil eder ve o olmadığı zaman Yisrael'in yenilmesi kesindir. Bu da, Satan'ın neden Avraam ve Yitshak'la değil de, özellikle Yaakov'la doğrudan mücadele ettiğini açıklamaktadır.

Yahudi tarihi bu gerçeği trajik bir şekilde doğrular niteliktedir: Tarih boyunca, bir yandan sinagogların kapanmaması ve Tsedaka konusunda kahramanca davranırken, Tora eğitimine gelince hiç de titiz davranmayan cemaatler, asimile ve neredeyse yok olmuşlardır. Sadece Yaakov'un vasiyetine bağlı kalan cemaatler güçlü kalmışlar ve varlıklarını sürdürmeyi başarmışlardır.

25. Yaakov yalnız kalmıştı – Raşi, *Talmud*'dan (*Hulin* 91a) alıntı yaparak Yaakov'un bazı *ufak toprak sürahiler* unuttuğunu ve onları almak için geri döndüğünü belirtir. Yaakov'un ufak sürahiler için geri dönmesini, Hahamlarımız, "Tsadikler için paraları, vücutlarından daha değerlidir" şeklinde değerlendirirler. *Talmud*'un açıkladığı üzere bunun nedeni, *Tsadikler*'in, dürüst olmayan bir davranışın teklifinden bile kaçınmalarıdır. Başka bir deyişle, her bir kuruşu dürüstlikle kazandıkları için, *Tsadikler* mallarına özellikle değer verirler.

Elbette Hahamlarımız'ın burada söyledikleri, para için hayatımızı tehlikeye atmamız gerektiği değildir. Yaakov önemsiz mallar için geri dönmüştür; çünkü dürüstçe kazanılan mallar *Tsadikler* için manevi değere sahiptirler ve bu sebeple

mallarına karşı kayıtsız kalamazlar. Yaakov'un yaşamsal görevi, insanoğlunun bu dünyadaki en alelade hareketine bile bir kutsiyet boyutu katmaktır. Bunun bir sonucu olarak, küçük sürahileri de dürüstlük konusundaki şevkiyle elde etmiş, dolayısıyla onları bir anlamda kutsal objelere dönüştürmüş ve birer mücevher gibi değerli kılmıştır. *Talmud*'un belirttiği gibi, bir yargıç tek bir kuruşun kime ait olduğuna karar verirken bile, sanki bunu onbin dinar için yapıyormuş gibi titiz davranmalıdır.

Yabancı – Tam çeviriyle "[Tanımadık] Bir adam".

Şafak sökene kadar – Kötülük meleş, tarih boyunca, son kurtuluşa – *şafak sökene* – kadar Yaakov'un soyuyla savaşacaktır (*Lekah Tov*).

26. Ona üstün gelemedi – Çünkü mücadele boyunca Yaakov büyük bir konsantrasyonla Tanrı'ya bağlanmıştı. Melek bunun üzerine Yaakov'a, Yisrael'in gelecek liderlerinin hataları hakkında bilgi vermiştir. Duyduklarının verdiği üzüntüyle Yaakov Tanrı'ya yönelik konsantrasyonunu bir an için kaybetmiş ve melek bu fırsattan faydalanarak onu sakatlamıştır (*Sforno*).

Uyluk yuvası – Ya da "kalça kemiği"; uyluğun kalçayla birleştiği yer; bkz. 24:3 açık. Bu detay, Yaakov kendi mücadelesinde galip gelmesine karşın, çocuklarının dönem dönem acı çekeceğine, baskı ve zulüm göreceğine işaret etmektedir; bkz. 34:2. Zira Tora'nın Yaakov'un soyu için kullandığı terim "*Yotsee Yereh* – *Uyluğundan Çıkanlar*"dır (*Şemot* 1:5). Hahamlarımız böyle

²¹ “[Ayrıca] İşte kulum Yaakov da arkamızda’ diyeceksiniz”

[Yaakov içinden] “Önümden giden hediyeyle [Esav’ı] yatıştırmış olur ve onu ancak sonra görürüm. O zaman belki beni affeder” diyordu.

²² Hediye [Yaakov’dan] önce gitti ve [Yaakov] o geceyi kampta geçirdi. ²³ Geceleyin kalktı, iki eşini, iki [kadın] hizmetkarını ve onbir çocuğunu alarak Yabok [Irmağı] sığlığından geçti. ²⁴ Onları alıp nehri geçirdikten sonra tüm mallarını da [nehrin diğer yanına] geçirdi.

²⁵ Yaakov yalnız kalmıştı. Bir yabancı [ortaya çıkıp] onunla şafak sökene kadar güreşti.

²⁶ [Yabancı] Ona üstün gelemediğini görünce [Yaakov’un] uyluk yuvasına vurdu. Böylece onunla güreşirken Yaakov’un uyluk eklemi yerinden çıktı.

Ezra’ya göre bu cümle, Yaakov’un talimatlarının bir bölümü değil, hediye göndermekteki niyetini belirten parantezsel bir açıklamadır. Buna göre, “*diyordu*” sözcüğü, “*içinden diyordu*” anlamındadır ve çevirimiz bu görüş doğrultusundadır. Fakat Ramban, bu cümlelerin de Yaakov’un elçilerine verdiği talimatların bir bölümü olduğu görüşündedir. Buna göre hizmetkarlar Esav’a, Yaakov’un bu armağanları kendisini yatıştırmak için gönderdiğini açık açık söyleyeceklerdir. Başka bir deyişle pasuğun bu görüş doğrultusundaki çevirisi “[Yaakov talimatlarına devam ederek] ‘Önümden giden hediyeyle [Esav’a olan] saygımı belirtecek ve onu ancak sonra göreceğim. O zaman belki beni affeder’ dedi” şeklindedir.

23. Yabok Irmağı – Yarden [Ürdün] Nehri’ni doğudan besleyen kollardan biri. Kineret [Tiberya] Gölü ile Ölü Deniz’in yaklaşık olarak tam arasındadır. Yaakov ve yanındakiler, bu nehrin geçişi uygun sığ bölümünden karşıya geçmiştir.

25-32. Melekle mücadele. Yaakov’la bir “yabancı”nın karşılaşması Yahudi tarihindeki evrensel olaylardan biridir. Geleneğe göre bu rakip, Esav’ın koruyucu meleği ve “Kötü”nün vücuda gelmiş hali olan Samael’dır [=Satan] (Midraş – Bereşit Raba 77; Raşi; Zoar). Bkz. Oşea 12:4, 12:5. Yaakov’un onunla giriştiği mücadele, hem onun hem de soyundan geleceklerin, o andan itibaren tarih boyunca kötülüğe karşı mücadelesini simgelemektedir (Rabenu Behaye; *Handbook of Jewish Thought*).

Hahamlarımız, her ulusun Göksel bir güce – dünyadaki kaderine rehberlik edecek bir meleğe – sahip olduğunu ve Tanrı’yla ulus arasında bir “arabulucu” görevinde bulunduğunu öğretirler. Fakat Yisrael ve Esav ulusları bu bakımdan farklıdır. Yisrael, Tanrı’nın Kendi Halkı’dır, dolayısıyla aracıya ihtiyacı yoktur. Ve sembolik olarak hakkında “yüzünün şekli Tanrı’nın İlahi Tahtı’nda işlenmiştir” denen Yaakov, insanoğlunun en

üst aşamasını sembolize eder. Özel olan ikinci ulus Esav’ın koruyucu meleği ise diğer uluslarınkinden farklıdır. Tıpkı Esav’ın kötülüğün simgesi oluşu gibi, onun meleği de tüm manevi kötülüğün birincil kaynağıdır – Satan’ın ta kendisidir.

“Satan aşağı inip [insanları] günaha teşvik eder, sonra da yukarı çıkıp [günah işleyen insanlarla ilgili savcılık yaparak Tanrı’ya, onları cezalandırması yönünde] dava açar ve sonra da [hükümünü veren Tanrı’dan] insanın hayatını almak için izin alır ... **Satan** [=Şeytan], **Yetser Ara** [=Kötü Eğilim] ve **Malah Amavet** [=Ölüm Meleği – bu üçü] ayıdır.” (Talmud – Bava Batra 16a). Esav’ın meleği Yaakov’a saldırmak zorundadır, çünkü son Ata olan Yaakov, kendisini ve kendisiyle beraber tüm dünyayı üst manevi düzeylere yükseltmenin sembolüdür – ve Satan’ın varoluş sebebi bu çabayı aksatmaya gayret etmektir. Dolayısıyla Yaakov ile “yabancı” arasındaki mücadele, aslında iyi ve kötü arasındaki ebedi savaştır; insanın kendini mükemmelleştirme kapasitesi ile Satan’ın onu manevi açıdan çökertme amacı arasındaki mücadeledir.

Başka otoritelere göre ise bu kutsal bir melektir ve Yaakov’un gelecekteki manevi mücadelelerini simgelemektedir (Targum Yonatan; Midraş Tanhuma).

Asıl Hedef

Hafets Hayim, “Yetser Ara, bir Yahudi Tora öğrenmediği sürece, onun oruç tutup tutmadığı, dua edip etmediği, bütün gün Tsedaka yapıp yapmadığını umursamaz [ve daima onun üzerinde etkili olmaya çalışır; çünkü Yetser Ara’yı zayıflatma gücüne ‘sadece Tora öğrenimi’ sahiptir. Tora öğrenimi yoksa, diğer tüm mitsvalara rağmen, kişi Yetser Ara karşısında yenilmeye mahkumdur]” derdi. Avraam şefkati, Yitshak Tanrı hizmetini temsil eder. Şefkat ve Tanrı hizmeti, dünyanın vazgeçilmez üç dayanağından ikisidir (Pirke Avot 1:2); fakat üçüncü dayanak – Tora – Yisrael’in dünyadaki

- 27 כֹּז וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא
 28 אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם־בִּרְכַּתְנִי: כֹּה וַיֹּאמֶר אֵלָיו מִה־שִּׁמְךָ וַיֹּאמֶר
 29 יַעֲקֹב: כֹּס וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שְׁמֶךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל
 30 כִּי־שְׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים וְתוֹכֹל: ־ וַיִּשְׂאֵל יַעֲקֹב
 וַיֹּאמֶר הֲגִידָה־נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׂאֵל לְשִׁמִּי וַיְבָרֶךְ
 31 אֹתוֹ שָׁם: שְׁדִישִׁי ־ וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיֵּאל
 32 כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וְתִנְצֵל נַפְשִׁי: ־ וַיִּזְרַח־לּוֹ
 הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלַע עַל־יְרֵכּוֹ:
 33 ־ עַל־כֵּן לֹא־יֵאָכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר
 עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד
 הַנֶּשֶׁה:

onun görevini anlamayı amaçlamaktadır. Fakat melek, tek bir ismi olmadığını, çünkü isminin görevlere göre değiştiğini söylemektedir (Raşi).

“İsmimi neden soruyorsun ki? Bunu bilmek işine yaramaz. Tanrı’nın verdiği görev ve yetenek dışında ben güçsüzüm. Beni sıkıntılı bir zamanda çağırırsan bile sana ne cevap verebilir, ne de yardım edebilirim”. Melek yine de Yaakov’u mübarek kılmıştır; ancak bunun sebebi bağımsız bir güce sahip olması değil, bunun, görevinin bir parçası olmasıdır (Ramban, Tur). Bkz. Şofetim 13:18.

31. Peniel – İlahi Yüz; bkz. s.p. açık.

Yüz yüze gördüm – Bkz. Şofetim 6:22, 13:22, Yeşayau 6:5.

32. Penuel – Yaakov burayı **Peniel** (ö.p.) olarak adlandırmasına rağmen, yerin adı daha sonraları **Penuel** olarak bilinmiştir; bkz. Melahim I 12:25. **Peniel** ismi, “**Peni** – Yüzüm” ve “**E-l** – Tanrı” sözcüklerinin bir birleşimi olarak görülebilir. Dolayısıyla Yaakov için bu isim “kişisel” bir anlam ifade eder ve “Yüzüm Tanrı’ya dönüktür” manasını da verir. Diğer yandan **Penuel** ismi, “**Penu** – Yüzünüzü Dönün” ve “**E-l** – Tanrı” sözcüklerinin birleşiminden oluşur ve ileri nesillere yönelik bir tür yönerge niteliğindedir: “Yüzünüzü Tanrı’ya dönün”. Dolayısıyla Yaakov, Tanrı ile kişisel ilişkisini yansıtan bir isim vermiş; fakat bu yerin genel ismi “toplumsal” önemi ön

plana çıkaran haliyle – **Penuel** olarak – kalmıştır. Tora da anlatım sırasında doğal olarak genel adı tercih etmektedir. Diğer yandan her iki isim gramatik yönden aynıdır; zira çeşitli örneklerde de görüldüğü gibi, Alef ve E harfleri birbirleriyle ve – bu örnekte olduğu gibi – Vav ve Yud harfleri de birbirleriyle yer değiştirebilirler (Radak).

Penuel, Sukot (33:16, bkz. Şofetim 8:8; ayrıca bkz. 33:17 açık.) yakınlarındadır. Çoğunlukla, Yabok Irmağı’nın güney kıyısında, kıvrım bölgesine yakın olan ve Yarden [Ürdün] Nehri’nin yaklaşık 18km. doğusundaki Tülu edh Dhahab’la ilişkilendirilir. Ancak burada konunun gidişatından, **Peniel**’in Yabok’un kuzey kıyısında olduğu anlaşılmaktadır – ki burada da eski bir tepe mevcuttur. Olasılıkla Yaakov kuzey bölgesine **Peniel** adını vermiş, ayrıldığı güney bölgesi de daha sonraları **Penuel** olarak bilinmiştir. Burası Mahanayim’den (bkz. p. 3 açık.) yaklaşık 25km. güneydedir.

33. Bene-Yisrael – “Yisraeloğulları” ya da “İsrailoğulları”. Burası bu ifadenin kullanıldığı ilk yerdir. Çeviri boyunca çoğunlukla Bene-Yisrael’i tercih edeceğiz.

Yerinden oynamış sinir – İbranice **Gid A-Naşe**; bkz 41:51 açık. Siyatik siniri. Bu, bacakta büyük ve ana sinirdir ve omurluğun arkasından çıkıp bacağın iç kısmından aşağıya kadar uzanır.

²⁷ “Bırak gideyim” dedi [yabancı]. “Şafak söküyor”.

“Beni mübarek kalmazsan bırakmayacağım”

²⁸ “İsmi ne?”

“Yaakov”

²⁹ “Bundan böyle isminin ‘Yaakov’ olduğu söylenmeyecek; [adın] ‘Yisrael’ [olacak]. Çünkü hem İlahi bir varlıkla hem de insanlarla mücadele ettin ve üstün geldin”.

³⁰ [Bu kez] Yaakov sordu: “Bana lütfen ismini söyle” dedi.

“İsmimi neden soruyorsun ki?” dedi [yabancı] ve sonra onu mübarek kıldı.

³¹ Yaakov bu yere Peniel adını verdi. “İlahi bir varlığı yüz yüze gördüm; canım yine de kuruldu” dedi. ³² Penuel’den ayrılırken güneş onun üzerine ışıdı. Uyluğu sebebiyle topallıyordu.

³³ Bu sebeple Bene-Yisrael bugüne kadar, uyluk yuvasında bulunan yerinden oynamış sınırı yemezler. Zira [yabancı] Yaakov’un uyluk yuvasına, yerinden oynamış sinirin olduğu yere vurmuştu.

bir zulme örnek olarak, II. Bet-Amikdaş’ın yıkılışını takip eden ikinci nesilde Romalılar’ın gösterdiği gaddarlığı verirler. Bu nesle “**Doro Şel Şemad** – [Dini sebeplerle] Zulüm Nesli” adı verilir. Ramban, gelecek nesillerin daha da büyük katliamlar göreceğini, fakat meleğin saldırısından sonra tamamen iyileşen (33:18, açık.) Yaakov gibi, Bene-Yisrael’in de devamlılığını ve bütünlüğünü sürdüreceğini belirtir.

Tanrı bu meleği, Yaakov ve soyunun asıl kurtuluşuna giden yolu hazırlaması için göndermiştir. Tıpkı Yaakov’un kavga sırasında geçici olarak sakatlanmasına rağmen baskın çıkıp hayatının devamında daha büyük başarılarla doğru ilerlemesi gibi, Yahudiler de gelecekte bazen kaybedip acı çecekler, fakat sonradan daha büyük zaferler ve bereketle yükseleceklerdir (Sforno).

Midraş, meleğin uyluğu sakatlayan bu vuruşunun, aynı zamanda Tora öğreniminin finansmanındaki aksamaları da temsil ettiğini belirtir. Zira tıpkı sakatlığın yürümeyi engellemesi gibi, Tora öğreniminin ekonomik sebepler yüzünden aksaması da Yahudiler’in ilerleyişini engelleyecektir.

27. Bırak gideyim ... şafak söküyor – Meleğin serbest bırakılmayı istemesinin sebebi, “şafağın sökmesi” ve böylelikle Gökler korosunda Tanrı’ya övgüler söyleme sırasının gelmiş olmasıdır. Fakat Yaakov, gitmeden önce meleğin kendisini mübarek kılmasında ısrar eder. Esav’ın koruyucu meleğinin bile Yaakov’u mübarek kılması, Yitshak’ın berahasını gerçekten hak eden kişinin Yaakov olduğunu göstermektedir (Raşi).

28. Melek, Yaakov’un ismini, bilmediği için değil, vereceği berahaya bir giriş olması için sormuştur.

29. İsmi’nin ‘Yaakov’ olduğu söylenmeyecek – Melek bir beyanda bulunmaktadır: “Senin artık – Esav’ın belirttiği gibi kandırma ve aldatma ifade

eden (bkz. 27:36 açık.) – **Yaakov** ismini hak ettiğin söylenmeyecek”. Bunun yerine Yaakov, ek olarak “**Sarut** – Üstünlük/Galibiyet” sözcüğünden gelen **Yisrael** ismini almıştır; bkz. *Mücadele ettin* k.b. Bu andan itibaren, Yaakov’un berahayı – buna kimin daha çok hakkı olduğunu ortaya çıkaracak açık bir mücadelede – “üstün geldiği” için aldığı herkesçe bilinecektir (Raşi).

Yisrael – Pasuk **Yisrael** ismini “**Yisra** – Üstün gelmek” ve “**E-l** – İlahi” sözcüklerinin bir birleşimi olarak vermektedir. Başka bir deyişle bu isim, Yaakov’un *İlahi bir varlığa* üstün geldiğini ifade etmektedir. Meleğin Yaakov’u yeniden isimlendirmeye yetkisi yoktur ve bu isim değişikliği hemen yürürlüğe girmeyecektir. Nitekim bu isim daha sonra Tanrı tarafından tasdik edilmektedir (35:10). Ayrıca bkz. Melahim I 18:31, Melahim II 17:34.

İlahi bir varlık – Melek.

İnsanlar – Lavan ve Esav (Raşi).

Mücadele ettin – Josephus Flavius 1:2:2; *Midraş* – *Bereşit Raba*; *Septuaginta*; Osea 4:5. İbranice **Sarita**. Dolayısıyla bu sözcüğün kökü “**Sara** – *Mücadele edip kazanmak*” fiilidir (Radak, *Şeraşim*; krş. Osea 9:6). Aynı zamanda “**Sarar** – *Yönetmek*” kökeniyle ve dolayısıyla “**Sar** – *Başkan*” ve “**Sara** – *Prens*” sözcükleriyle ilişkilidir; krş. Bamidbar 16:13, Ester 1:22, Mişle 8:16. Ayrıca Şofetim 9:22, Osea 8:4.

Alternatif çeviriler şöyledir: “*Melekler ve insanlar arasında bir başkan [Sar] oldum*” (Rallbag). “*Tanrı’nın ve insanların önünde üst düzeyde biri [Sar] oldum*” (Targum).

30. İsmi söyle – Bir melek sadece Tanrı’nın isteğini yerine getirmek için varolur ve ismi de görevini yansıtır. Meleğe ismini sorarak, Yaakov

1 א וַיֵּשָׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת
אִישׁ וַיַּחֲזַק אֶת־הַיִּלָּדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי
2 הַשָּׁפְחוֹת: ב וַיִּשֶׂם אֶת־הַשָּׁפְחוֹת וְאֶת־יִלְדֵיהֶן רֵאשִׁנָּה
וְאֶת־לֵאָה וַיִּלְדֶּיהָ אַחֲרָנִים וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים:
3 ג וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שִׁבְעַ פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ
4 עַד־אַחֲיוֹ: ד וַיֵּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרוֹ
5 וַיִּשְׁקֹהוּ וַיִּבְכּוּ: ה וַיֵּשָׂא אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַנָּשִׁים
וְאֶת־הַיִּלָּדִים וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר הַיִּלָּדִים אֲשֶׁר־חָנָן
6 אֱלֹהִים אֶת־עַבְדְּךָ: ו רַבִּיעִי וַתִּגָּשׁ הַשָּׁפְחוֹת הֵנָּה וַיִּלְדֵיהֶן
7 וַתִּשְׁתַּחוּין: ז וַתִּגָּשׁ גַּם־לֵאָה וַיִּלְדֶּיהָ וַיִּשְׁתַּחוּ וְאַחֲרֵי כֵן
8 יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחוּ: ח וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר
9 פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצֵּא־חֵן בְּעֵינֵי אָדָמִי: ט וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֵשׁ־לִי
רֵב אָחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר־לָךְ:

boyunu sertleşir; Esav'ın dişleri zarar görür ve "ağlar". Yaakov da ağabeyinin çektiği acı sebebiyle "ağlar".

Diğer yandan, yukarıda açıklanan ve Esav'ın Yaakov'u görünce gerçekten duygulandığını ifade eden fikri destekleyen Rabi Samson Raphael Hirsch, bir insanın gerçekten hissetmezse ağlayamayacağına dikkat çeker. Çünkü gözyaşları ancak en içten gelen duygularla açığa çıkabilir. Esav'ın gözyaşları eşliğindeki öpücüğü, kendisinin sadece bencil ve vahşi bir avcıdan ibaret olmadığını kanıtlamaktadır: Esav da Avraam'ın soyundan gelen ve insani duygular uğruna kılıcını bir kenara bırakabilen bir kişidir.

5. Esav'ın gördüğü "kadınlar ve çocuklar"dır. Gözü ilk olarak "kadınlar"a takılmıştır. Sorusu kadınları da içerdiği halde, Yaakov nazikçe sadece çocuklar hakkında cevap vermiştir. Esav, bu cevaptan kadınların Yaakov'un eşleri olduğunu anlar (Ramban).

6. Hizmetkarlar – Bila ve Zilpa.

7. Yosef ve Rahel – Diğer üç örnekte, anneler

çocuklarının önünde gelmişlerdir. Fakat Yosef Rahel'in önünde durmuş ve çok güzel bir kadın olan annesini Esav'ın arzulu bakışlarından uzak tutmuştur (Raşi).

8. Topluluğun seninle ilgisi nedir? – "Karşılaştığım bu grupları göndermenin amacı neydi?" Esav, Yaakov'un bu kadar yüklü bir armağan göndermedeki niyetini soruşturmaktadır; Yaakov böylesine büyük bir armağana kimi layık görmüştür? Yaakov, armağanın, Esav'ın üstünlüğünü tanıdığını gösterme amaçlı olduğunu söyler (Ramban).

9. Senin olan sende kalsın – Esav Yaakov'a, kendisini onurlandırmasına gerek olmadığını söyler (Sforno); fakat bu ifadenin altındaki derin anlam, Esav'ın, Yitshak'ın vermiş olduğu berahanın "Yaakov'un olduğunu" ve "Yaakov'da kalmaması" artık kabul etmiş olduğu şeklindedir (Raşi).

33

¹ Yaakov gözlerini kaldırdı ve gördü: Esav, yanında 400 adamla yaklaşıyordu. Çocukları, Lea, Rahel ve iki [kadın] hizmetkar arasında böldü. ² [Kadın] Hizmetkarlar ve çocuklarını en öne, Lea ve çocuklarını onların arkasına, Rahel ve Yosef'i ise en arkaya yerleştirdi. ³ [O ise] Hepsinin önüne geçti ve ağabeyine yaklaşıp kadar yedi kez yere eğildi.

⁴ Esav onu karşılamak üzere koştu. Onu kucaklayarak omuzlarına atıldı ve onu öptü. [İkisi] Ağladılar. ⁵ [Esav] Gözlerini kaldırdı. Kadınları ve çocukları görünce “*Bunlar senin neyin olur?*” diye sordu.

“*Tanrı’nın, [senin] kuluna bahsetme nezaketini gösterdiği çocuklardır*” diye cevapladı [Yaakov].

⁶ Hizmetkarlar yaklaştılar – onlar ve çocukları; ve eğildiler. ⁷ Lea da çocuklarıyla yaklaştı ve eğildiler. Sonra da Yosef, Rahel ile yaklaştı ve eğildiler.

⁸ [Esav] “[Yolda] Karşılaştığım tüm bu topluluğun seninle ilgisi nedir?” diye sordu.

[Yaakov] “*Efendimin gözüne girebilmek içindi*” dedi.

⁹ Esav “*Bende çok var, kardeşim*” dedi. “*Senin olan sende kalsın*”.

¹⁰ Yaakov “*Yapma lütfen*” dedi. “*Eğer gözünde beğeni kazandıysam, hediyemi elimden alırsın*”.

Tora’nın yasağı bu sinirle ilgilidir. Butun bir tarafından diğer tarafına ve bacağın dışından uzanan sinir ise Hahamlarımız tarafından yasaklanmıştır (*Talmud – Hulin* 91a).

Çevirimiz her ne kadar “*yemezler*” şeklindeyse de, tam çeviri “*yemeyecekler*” şeklindedir ve dolayısıyla bu bir emirdir. *Mitsvat Lo Taase* No.1 (*Sefer Ahinuh*).

Bu sebeple herhangi bir hayvanın butu yeneceği zaman söz konusu sinirler ve tüm uzantıları, dikkatli bir şekilde ve zedelenmeden çıkarılmalı, ayrıca siyatik sinirini kaplayan yağ tabakası da temizlenmelidir (a.k. 92b). Ayrıca, ipliğe benzeren 6 sinir ve belli bazı damarlar da çıkartılır. Bu yasağa ait diğer *Alahalar*, *Şulhan Aruh*, *Yore Dea* 65’te bulunur. Bu temizleme işlemleri oldukça zordur, ustalık gerektirir ve dolayısıyla çok pahalıdır. Bu sebeple hayvanın but kısmı genelde Yahudiler tarafından yenmez. Meleğin vurmuş olduğu bu sinir, “*kötü*”nün kuvvetli etkisine en açık yer olarak kabul edilir (*Zoar*).

33.

1-16. Yaakov ve Esav’ın karşılaşmaları.

1. Böldü – Yaakov’un Esav’a üstün geleceğini söyleyen meleğin verdiği berahaya rağmen, Yaakov mucizelere güvenmemeyi tercih etmiştir. Radak, Yaakov’un, çocukları anneleriyle birlikte tuttuğunu; çünkü anne sevgisinin çocukları koruma konusunda en büyük motivasyon olduğuna inandığını belirtir. Ve eğer Yaakov’un yaptığı bu doğal hazırlıklar işe yaramazsa, anne-

ler, Tanrı’nın yardımı için dua etmeye en uygun kişiler olacaktı. Yaakov bu düzenlemeyi yaptıktan sonra, onlarla Esav’ın arasına bizzat yerleşmiştir. Böylece bir saldırı olduğu takdirde, bunun asıl cefasını o çekecek, bu arada da ailelerin kaçmasını sağlayabilecektir. Hazırlıkları sona erdikten sonra, Yaakov, sonucun kanlı bir savaş mı, yoksa kardeşler arasındaki bir barış mı olacağını bilmeksizin Esav’la karşı karşıya gelir.

4. Esav.... omuzlarına atıldı – Bu duygusal bir ifadedir; bkz. 45:14, 45:15. Tam çeviriyle “*boyunlarına düştü*”; fakat “*boyun*” burada “*omuzlar*” anlamındadır (45:14, Şemuel ben Hofni Gaon o.a.). Esav’ın şefkatinin nedeni Yaakov’un yedi kere eğilmesi (Midraş’tan alıntı yapan Raşi).

Ve onu öptü – Tora’da bu kelimenin her harfinin üstünde noktalar vardır ve bunlar saklı anlamların varlığına işaret eder. Hahamlarımız, bu cümledeki noktaların anlamı konusunda fikir ayrılığı içindedirler. Bazıları, Esav’ın öpücüğünün samimi olmadığını söylerken, Rabi Şimon Bar Yohay, Esav’ın Yaakov’a yönelik nefretinin bir tür “kanun” niteliğinde olmasına rağmen, o anda içinde merhamet duygularının gerçekten kabardığını ve Yaakov’u tüm kalbiyle öptüğünü söyler (Raşi). Bkz. s.a.

Ağladılar – Esav’ın Yaakov’a yönelik kinini gözardı etmeyen Midraş, “*Vayişakeu – Ve onu öptü*” sözcüğünün üzerindeki noktaların anlamını, bu sözcüğe benzer bir ses veren “*Vayişaheü – Ve onu ısırdı*” sözcüğüyle açıklar. Esav her ne kadar Yaakov’u öldürmemeye karar vermişse de, hırsından onu boynundan ısırma kalker. Ancak bir mucize olur ve Yaakov’un

- י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-נָא אִם-נָא 10
- מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וּלְקַחַת מִנְחָתִי מִיָּדַי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי 11
- פָּנֶיךָ כְּרֹאת פָּנַי אֱלֹהִים וַתְּרַצְנִי: יֵא קַח-נָא אֶת-בְּרִכְתִּי 12-13
- אֲשֶׁר הֵבֵאת לָךְ כִּי-חֲנַנִי אֱלֹהִים וְכִי יִשְׁלִי-כֹל וַיִּפְצֹר-בּוֹ 14
- וַיִּקָּח: יֵב וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָּה וְאִלְכָּה לְנִגְדָּךְ: יֵב וַיֹּאמֶר אֵלָיו 15
- אֲדֹנָי יִדְעָ כִּי-הִילָדִים רַבִּים וְהֵצֵאן וְהִבָּקֶר עָלוֹת עָלַי 16
- וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל-הֵצֵאן: יֵב יַעֲבֹר-נָא אֲדֹנָי לִפְנֵי 17
- עַבְדּוֹ וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרַגֵּל הַמִּלְאכָה אֲשֶׁר-לִפְנֵי 18
- וּלְרַגֵּל הַיִּלָּדִים עַד אֲשֶׁר-אֲבֹא אֶל-אֲדֹנָי שְׁעִירָה: טו וַיֹּאמֶר 19
- עֲשׂוּ אֲצִיגָה-נָא עִמָּךְ מִן-הָעָם אֲשֶׁר אֵתִי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה 20
- אֲמַצֶּא-חֵן בְּעֵינֶי אֲדֹנָי: טז וַיִּשָּׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂו לְדַרְכּוֹ 21
- שְׁעִירָה: יז וַיַּעֲקֹב נָסַע סִכְתָּה וַיָּבֶן לוֹ בֵּית וּלְמִקְנֵהוּ עֲשָׂה 22
- סִכְתָּ עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם סִכּוֹת: 23

sizliği de şimdiki dikkati de doğaldır.

14. **Seir'e** – Yaakov'un Seir'e kadar gitmeye niyeti yoktur – zaten oraya kadar gitmemiştir de. Ancak Esav'a bu izlenimi verme amacındadır; böylece eğer Esav ileride kendisine saldırmayı planlarsa, hiç gerçekleşmeyecek bir karşılaşmayı beklemiş olacaktı.

Diğer yandan "**Emet** – Doğruluk"un vücuda gelmiş hali olarak kabul edilen Yaakov'un hiçbir zaman yalan söylemeyeceği düşünülmelidir. Bu açıdan, belli bir noktada Seir'e gitmeyi planlamış olması da muhtemeldir. Diğer yandan Hahamlarımız, Yaakov'un yerine getirmemiş olduğu bu sözünde daha derin bir nokta yakalarlar: Peygamber Ovadya, Yaakov'un soyunun, Esav'ın soyunun yargısını gerçekleştirmek için Günlerin Sonu'nda Seir Dağı'na geleceklerine dair bir kehanette bulunur (Ovadya 1:21; bkz *Aftarat Vayislah*). O pasuktaki "*Esav Dağı*", Seir'i kasteder ve Yaakov'un Tsiyon Dağı'na gelen soyunun, Seir'deki Esav soyunu, orada belirtilen sebeplerden dolayı cezalandıracağından bahsedilir. Yaakov'un "*Seir'e gelmek*"ten kast ettiği, Tarihin Sonu'nda gerçekleşecek bu olaydır (Raşi).

İşim – İbn Ezra. Ya da "*kervanım*", ya da "*sürüm*" (krş. Raşi; Radak), ya da "*sahip olduklarım*" (Saadya Gaon).

16. Anlaşıldığı kadarıyla, ayrılışları sırasında Yaakov'la Esav arasında bir soğukluk vardır. Yaakov'un Lavan'dan ayrılışında olduğu gibi (32:1) bir öpüşme söz konusu değildir (*Aamek Davar*).

17. **Sukot** – Tam anlamıyla "*çardaklar*". Ya da "*sıgımlar*"; ya da "*barınaklar*". Yarden [Ürdün] Nehri'nin doğu yakasında bir yerdir; krş. Yeoşua 13:27, Şofetim 8:4, 8:5. Şehem'le bağlantılıdır; Teilim 60:8, 108:8. Yabok Irmağı üzerinde, Yarden'in 4.5km kadar doğusunda bulunan Tel Deir Alla olduğu düşünülmektedir.

Yaakov'un söz konusu yere, insanlar için inşa ettiği evler dururken hayvan barınaklarının ismini vermesi biraz garip durmaktadır. *Or Ahayim*, hayvanları güneşten ve soğuktan korumak için ilk kez birinin bir barınak yapma zahmetinde bulunduğunu açıklar. Yaakov'a kadar, çobanlar sürülerin sadece yaşayabilmek ve kar sağlamak için birer araç olduğunu düşünürlerdi. Burada

Ne de olsa senin yüzünü görmek İlahi bir varlığın yüzünü görmeye benziyor. Beni memnun et ve ¹¹ sana getirilen hediyemi lütfen kabul et. Çünkü Tanrı bana çok cömert davrandı ve her şeyim var". [Yaakov] Ona çok ısrar etti ve [Esav sonunda] aldı.

¹² "Haydi yola devam edip ilerleyelim" dedi [Esav]. "Ben de senin yanı sıra ilerleyeceğim".

¹³ [Yaakov] Ona "Efendim de biliyor ki çocuklar cılız" dedi. "[Yavrularını] Emziren davar ve sığırların yükümlülüğü de üzerimde. Bir gün bile zorlanırlarsa tüm davar telef olur. ¹⁴ Bu yüzden efendim kulumun önüne geçsin [ve yoluna devam etsin]. Ben de Seir'e, efendime gelene kadar, [sorumluluğum altındakileri,] önümdeki işime uygun bir şekilde ve çocukların temposuna göre yavaşça yönlendiririm".

¹⁵ Esav "Yanımdaki topluluğun bir bölümünü senin emrine vereyim" dedi.

[Yaakov ise] "Ne gerek var?" dedi. "Efendimin gözünde beğeni kazanayım[; benim için yeterli]".

¹⁶ O gün, Esav Seir'e doğru yoluna geri döndü. ¹⁷ Yaakov ise Sukot'a gitti. Kendisine bir ev inşa etti; sürülerine de çardaklar yaptı. Bu yere bu sebeple Sukot adını verdi.

10. Ne de olsa – Bkz. 18:5 açık.

İlahi bir varlığın yüzü – Bkz. 32:31 (Midraş – Bereşit Raba 77). Yaakov bu sözlerle, Esav'a, onun koruyucu meleği ile mücadeleye girdiğini, ona üstün geldiğini ima etmektedir. Bunun amacı Esav'a bir çeşit gözdağı vermek ve onun, "İlahi bir varlıkla görüşmüş olmasına karşın hala hayatta kalabilmiş; artık ona zarar veremem" şeklinde düşünmesini sağlamaktır (Raşi).

11. Hediye – İbranice **Birhati**. Tam anlamıyla "bereket duam". Raşi selamlaşma ve hatırlamak için **Beraha** sözcüğünün türevlerinin kullanıldığına dikkat çeker. Bu da, hediye, aradaki gerginliği giderme amaçlı olduğunu göstermektedir.

Her şeyim var – "İhtiyaç duyduğum her şeye sahibim". Bu Tsadiklerin servetlerine yönelik tipik bakış açılarını yansıtır: Elindekilerin az veya çok oluşuna bakmadan, bununla mutlu olurlar; çünkü bu onlar için "her şey"dir. Onlar, sahip olduklarının, ihtiyaçlarının tümünü karşıladığını hissederler. Fakat Esav gibileri (p. 9) gösteriş yaparak konuşurlar: "Bende çok var". Mallarının çokluğunu vurgular ve istediklerinden çok daha fazlasını elde ettiklerini söyleyip dururlar (Raşi).

Ayrıca "çok" mülke sahip olmanın, "her şeye sahip olma" anlamını yansıtmadığı açıktır. Bu da, bu tip insanların doyumsuzluklarına bir işaret. "Çok var; ama daha fazla olmasında da bir sakınca yok". Nitekim pasuğun düz anlamına göre, Yaakov armağanı kabul etmesi için Esav'ı ikna etmeye çalışmaktadır; fakat Midraş'ın açıklamasına göre Esav'ın armağanı reddetmeye zaten niyeti yoktur. Karşı çıkması sadece samimi

olmayan ve gösteriş amaçlı bir davranıştır.

12-13. Hayatları boyunca ancak şimdi bula bildikleri kardeşlik sevgisiyle, Esav Yaakov'a eşlik etmekte ısrar eder ve Yaakov'un yavaş ilerleyen sürüleri ve ailesine ayak uydurabilmek için gereken yavaş hızda gitmeyi önerir (Raşi). Fakat Yaakov, bu buluşmayı olabildiğince çabuk bitirmek istemektedir. Esav'ın öpücükleri samimi olsun ya da olmasın (bkz. p. 4 açık.), bu anlık dostluğun sonsuza kadar sürmesi beklenir bir şey değildir. Fakat Yaakov, Esav'ın teklifini elbette çok politik bir yolla reddetmelidir. Esav'ı bu kadar zora sokmaya hakkı olmadığını, çünkü "çocuklarının cılız" olduğunu söyler – Behor olan Reuven, bu sırada 12 yaşından sadece biraz daha büyüktür (İbn Ezra). Dahası, Esav ve birliklerinin hızlarından çok daha yavaş gitmedikleri takdirde, yorgunluktan "tüm davar telef olacaktır" (Raşi).

Yaakov'un öncelikle düşündüğü, küçük çocuklarıdır; fakat ağzından çıkan sözler konusundaki hassasiyeti, onların ölümü ile ilgili olasılığı telafuz bile etmesine izin vermemiştir. Çünkü Hahamlarımız'ın da söylediği gibi: "Dudaklarla antlaşma yapılır" (Talmud – Moed Katan 18a). Başka bir deyişle; kasten söylenmemiş ya da açık seçik olmayan olumsuz bir cümle bile, gelecekte kötü olayların meydana gelmesine sebep olabilir. Gelecekle ilgili kasıtsız söylemler bile, birer kehanet gibi gerçekleşme olasılığına sahiptir. Yaakov ne yazık ki aynı hassasiyeti Lavan, tılsımlarını ararken göstermemiş ve Rahel bu yüzden vakitsiz ölmüştür (bkz. 31:31-32 açık.). Ancak o örnekte Yaakov bir hırsızlığın var olmadığından emindir. Burada ise oğullarından doğrudan bahsetme durumu vardır; dolayısıyla oradaki dikkat-

ס יה ויבא יעקב

שָׁלֵם עֵיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹאוֹ מִפְּדֹן אֲרָם וַיָּחַן

אֶת־פָּנָיו הָעֵיר: יט וַיָּקֵן אֶת־חֶלְקֶת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם ¹⁹

אֶהְלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אָבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קֶשֶׁטָה: כ וַיַּצֵּב־שָׁם ²⁰

מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ס

1 חמישי א וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרָאוֹת

בְּבִנוֹת הָאֶרֶץ:

ve.d.) ve Kral David tarafından satın alınan Tapınak bölgesidir (Divre Ayamim I 21:25 ve 22:1).

20. Mizbeah – Yaakov *mizbeahı* “*E-l E-loe Yisrael – Tanrı, Yisrael’in Tanrısı’dır*” şeklinde isimlendirmiştir. Bu isim “*Tanrı; Yisrael’in Tanrısı*” şeklinde de çevrilebilir. Bu elbette *mizbeahın* başlı başına tapınılacak bir nesne olduğu anlamına gelmez (*Sefer Azikaron*); zira ismi bu şekilde çevirsek bile, amaç, *mizbeahın* isminin her anılışında Tanrı’ya yönelik övgülerin dile getirilmesini sağlamaktır. İsmi anlamı, “Kutsal ve Mübarek Olan Tanrı; Yisrael’in; yani ismi ‘Yisrael’ olan kişinin [Yaakov] ve soyunun *Tanrısı’dır*” şeklindedir (Raşi).

Yaakov *mizbeahı* inşa edip bu şekilde isimlendirerek, 22 yıl önce toprakları terk etmeden önce verdiği sözünü (28:21) yerine getirmiştir (Alseh).

Yahudiler, zaferlerinin ve kurtuluşlarının Belirleyicisi olarak her zaman Tanrı’yı görmüşlerdir. Ramban da çeşitli isimlerin her zaman bu durumu vurgulamak amacıyla kullanıldıklarını belirtir. *Tanah*’ta da buna çeşitli örnekler görmekteyiz: “*Tsurriel – Tanrı Kayamdır*”; “*Tsurışaday – Şa-da-y Kayamdır*”; “*İmanuel – Tanrı Bizimledir*” vb. insan isimleri yanında; “*E-l – Tanrı*” sözcüğüyle sona eren “*Gavriel – Güç Tanrı’nındır*” ve “*Mihael – Kim Tanrı Gibidir?*” vb. melek isimleri vardır. Bu gibi isimlerin ve Yaakov’un *mizbeahı* verdiği ismin amacı, kullanıldıkları zaman Tanrı’yı ve O’nun, gücün ve kutsiyetin tek kaynağı olduğunu hatırlatmaktır.

34.

1-4. Dina’nın kaçırılması. Yaakov, 20 yıldan fazla süregelen zorlukların üstesinden gelmiş ve –

bir önceki *Perek*’in sonundan anlaşıldığı üzere – nihayet Erets-Yisrael’de huzur bulacağına inanmıştır. Ancak bu kez de beklenmedik bir krizle yüz yüze gelecektir. İleride bir “*Koenler Milleti*” ve Tanrı’nın dünya üzerindeki temsilcileri olarak bilinecek olan ailesi, bu noktada, kendi kanı ve canına kast eden ahlaki bir zorbalıkla yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Tüm dünyanın, Yaakov’un ailesinin – bu konudaki hızlı ve uzlaşmaz tepkisiyle ifade ettiği – kutsal karakteristiğini takdir etmesi; diğer halkların en azından o dönemde “normal” karşılayabildiği bir şeye kesinlikle tahammül etmeyeceğini iyice kavrayabilmesi için, ailenin bu çetin sınavdan geçmesi gerekmektedir (Hirsch).

1. Lea’nın ... kızı Dina ... çıktı – Dina, Yaakov’un kızından beklenen mazbut davranışa aykırı olarak “çıktığı” için burada “*Lea’nın kızı*” vurgusu yapılmaktadır; zira Lea da “dışarı çıkma düşkünü” bir karaktere sahiptir (bkz. 30:16 ačk.). Bu durum akılda tutularak, Türkçe’deki “*Anasına bak kızımı al*” deyişine benzeyen “*Keima Kevita – Kızı, annesi gibidir*” deyimi yerleşmiştir (Raşi). Her ne kadar Hahamlarımız, Dina’yı evin dışına çıkarma konusunda cezbeden başka etkenlerin varlığından söz etseler de, yukarıdaki eleştiri yine de geçerlidir. Zira Dina bu derece dışadönük olmasa, bu etkenler bile onu evden uzaklaştırma konusunda yetersiz kalacaktır. Diğer yandan Tora Dina’yı tanımlarken onun “*Yaakov’un kızı*” olduğu vurgusunu da yapmaktadır (p. 3, 7), çünkü Şehem’in ona göz dikmesine, [kızın güzelliğine ek olarak (Radak)] Yaakov’un önde gelen şanı da sebep olmuştur (*Or Ahayim*).

Dina – Bir görüşe göre bu noktada 12 yaşındadır (*Sefer Ayovelot* 30:3).

[65. Şehem'e Varış]

¹⁸ Yaakov Padan Aram'dan geldiği zaman, Kenaan Ülkesi'ndeki Şehem şehrine selamle ulaştı. Şehri gören bir yerde kamp kurdu. ¹⁹ Çadırını diktiği arazi parselinesi, Şehem reisi Hamor'un oğullarından 100 **kesita** karşılığında satın aldı. ²⁰ Orada bir **mizbeah** dikti ve ona "Tanrı, Yisrael'in Tanrısı'dır" adını verdi.

[66. Dina Olayı]

34

¹ Lea'nın, Yaakov'a doğurduğu kızı Dina, yerel kızları görmek için çıktı.

Yaakov, hayvanlara yönelik sevginin gerekliliğini ilan eder bir davranışta – genel bir sevgi gösterisinde – bulunduğu için, bu isim uygundur. Diğer yandan Yaakov'un Sukot'ta 18 ay yaşadığı ve ailecek yazın çardakta, kışın ise evde oturdukları da kayda değerdir (Raşi b.a.; 28:9, Raşi o.a.).

18-20. Yaakov Şehem'e varıyor. Yaakov yaklaşık 22 yıllık bir aradan sonra Erets-Yisrael'e ulaşmıştır. Yaakov, Tanrı'nın kendi soyuna vermeyi vaad ettiği bu topraklarda artık göçebe değil, yerleşik olduğunu göstermek için hemen bir arazi satın alır. Yaakov aldığı arazide bir anıt inşa ettirir ve buraya, Tanrı'nın her zaman Yisrael Ulusu'nun Tanrısı olduğuna dair sonsuz gerçeği hatırlatacak bir isim koyar.

Tora'nın da bu pasukla vurguladığı gibi, Yaakov kendisini ancak Şehem'e vardığı zaman güvende hissetmiştir; çünkü burası Erets-Yisrael'dedir. Esav'ın – ya Yitshak'ın yakında bulunması ve ona bağlı olan yerel halkın Yaakov'u koruyacak olmaları, ya da Erets-Yisrael'de olmanın manevi avantajının getirdiği özel koruma sebebiyle – kendisini artık rahatsız etmeyeceğini bilmektedir. Diğer yandan, Yaakov Sukot'ta iken böylesi bir güven duygusuna sahip değildi. *Midraş*, orada yaşadığı süre boyunca, Yaakov'un Seir'de yaşayan Esav'ın gönlünü hoş tutmak için sürekli hediyeler gönderdiğini açıklar (Ramban).

18. Şehem – Burası Avraam'ın da Kutsal Topraklar'a gelişinde konakladığı ilk yerdir (12:6).

Selamle – *Targum*; Raşi; Josephus 1:21:1. İbranice **Şalem**. Tam anlamıyla "eksiksiz"; "tam"; "mükemmel"; "zarar görmemiş". Tora'nın bu sözcüğü kullanması değişik şekillerde açıklanabilir: [a] Fiziksel olarak "eksiksiz" – Esav'ın meleğinin verdiği fiziksel zarar artık iyileşmiştir. [b] Maddi olarak "mükemmel" – Esav'ı cömertçe hediyeye boğmuş olmasına karşın her şeyiyle tamdır; zira *Midraş*'ın (*Tanhuma*) belirttiği üzere Tanrı tüm bunları tazmin etmiştir. (c) Eğitim

açısından "zarar görmemiş" – Lavan'ın evinde yaşadığı sürece, bilgisi hiç eksilmemiştir (*Talmud* – *Şabat* 33b, Raşi o.a.).

Diğer yandan bazı otoritelere göre Şalem, Şehem yakınlarında bir şehirdir. Buna göre çeviri "Yaakov Şehem bölgesindeki Şalem şehrine geldi" şeklinde olacaktır (*Sefer Ayaşar* s. 87; Raşbam; Rabenu Bahya; *Hizkuni*; Abravanel). Gerçekten de Şehem'in yaklaşık 9km. doğusunda Salaam isimli bir şehir vardır (*Sefer Ayovelot* 30:1). Bkz. Şemuel I 9:4. Her ne kadar Yeruslayim'in bir başka ismi Şalem idiye de (14:18), bu, farklı bir şehirdir (*Hizkuni*).

19. Şehem reisi – İbn Kaspi. İbranice **Avi Şehem**. Ya da "Şehem'in babası". Bkz. 34:19.

Kesita – Raşi, *Talmud*'da Rabi Akiva'nın Afrika-da [ya da Frigya'da; bkz. 10:2 a.ç.] bir *Kesita*'nın bir *Maa*'ya eşit olduğunu söylediğini aktarır (*Talmud* – *Roş Aşana* 26a). Bir *Maa*, genel olarak 1/24 *Şekel*'e denktir (*Tosafot*; *Talmud* – *Bava Batra* 5:4) ve dolayısıyla 100 *kesita*; 4.17 *şekel*, yani yaklaşık 95gr. (bkz. 23:15 a.ç.) gümüşe eşittir. Başka kaynaklar ise *Maa*'nın 1/20 *şekel* olduğunu belirtirler (*Şemot* 30:13, *Targum* o.ç.) ve dolayısıyla sözü edilen miktar 5 *şekel*, yani 114gr. gümüştür (*Sefer Ayaşar*). Bir başka görüşe göre ise bir *Kesita*, bir *Sela* ya da iki *Şekel*'e denktir. Buna göre 200 *şekel*, yani 4.56kg. gümüş ödenmiştir (*Midraş* – *Bereşit Raba* 79; Ralbag; *Meam Loez* 3:155). Bkz. İyov 42:11.

Satın aldı – Yaakov bu araziye satın alarak ülke içindeki mülkiyetiyle ilgili olarak tartışılmaz bir hakka sahip olmak istemiştir (Ramban). Yosef ileride, Şehem'de satın alınan bu toprağa gömülmüştür; Yeoşua 24:32. Burası, Erets-Yisrael'de, Tora'nın Bene-Yisrael'e ait olduğuna dair tanıklık ettiği üç yerden biridir. Pasuğun belirttiği üzere, Yaakov burayı kendi parasıyla satın almıştır. Diğer iki yer ise, Avraam tarafından satın alınan Mahpela Arazisi [Hevron] (23:17

- 2 ב וַיֵּרָא אֶתָּה שָׁכֶם בֶּן-חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא
- 3 הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֶתָּה וַיִּשְׁכַּב אֶתָּה וַיַּעֲנֶה: ג וַתִּדְבֹק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה
- 4 בַּת-יַעֲקֹב וַיֹּאחֶז אֶת-הַנֶּעֶךְ וַיְדַבֵּר עַל-לֵב הַנֶּעֶךְ: ד וַיֹּאמֶר
- שָׁכֶם אֶל-חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח-לִי אֶת-הַיְלָדָה הַזֹּאת
- 5 לְאִשָּׁה: ה וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמֵא אֶת-דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ
- 6 אֶת-מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וְהַחֲרָשׁ יַעֲקֹב עַד-בֹּאִם: ו וַיֵּצֵא חַמּוֹר
- 7 אָבִי-שָׁכֶם אֶל-יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: ז וּבָנָי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן-הַשָּׂדֶה
- כְּשִׁמְעֻם וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נָבְלָה עֲשָׂה
- 8 בִישָׂאֵל לְשַׁכַּב אֶת-בַּת-יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה: ח וַיְדַבֵּר
- חַמּוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבָתְּכֶם תָּנוּ נָא
- 9 אֶתָּה לוֹ לְאִשָּׁה: ט וְהִתְחַתְּנוּ אִתָּנוּ בְּנֵיכֶם תִּתְּנוּ-לָנוּ
- 10 וְאֶת-בְּנֹתֵינוּ תִקַּח לָכֶם: י וְאִתָּנוּ תֵּשְׁבוּ וְהָאָרֶץ תְּהִיָּה
- 11 לְפָנֵיכֶם שְׂבוּ וּסְחָרוּהָ וְהֶאֱחָזוּ בָּהּ: יא וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל-אָבִיָּה
- וְאֶל-אֲחִיָּה אֲמַצְא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשַׁךְ תֹּאמְרוּ אֵלַי אִתָּנוּ:
- 12 יב הִרְבּוּ עָלַי מְאֹד מִזֶּה וּמִתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי
- וַתְּנוּ-לִי אֶת-הַנֶּעֶךְ לְאִשָּׁה:

önerilerde bulunmaktadır. p. 11'de, Şehem, babasından daha spesifik ayrıntılara değinmekte (Abravanel) ve büyük bir çeyiz önerme suretiyle, anlaşmayı daha kabul edilebilir hale sokmayı denemektedir (*Aamek Davar*).

13-24. Hile. Yaakov'un ailesinin karışık bir evliliği kabul etmeyi düşünebileceklerini bir an için bile aklımıza getirmememiz için, Tora, kardeşlerin bu konudaki tüm konuşmalarının "*art niyetle*" yapıldığını özellikle vurgulamaktadır. Onlar için karşılarında kendilerinden daha büyük bir kuvvetin varlığının ya da olası maddi avantajların hiçbir önemi yoktur. Karışık evliliğe hoşgörüyle bakmaları söz konusu değildir. Dolayısıyla Hamor ve Şehem'in tekliflerini kabul etmeye hiç niyetleri yoktur (*Aamek Davar*). Tora da onların bu "*art niyetli*" konuşmalarına "*ne de*

olsa [*Şehem*] kızkardeşlerinin saflığını bozmuştu" açıklamasıyla arka çıkmaktadır (*Midraš*). Kardeşler, şehvetlerini bir düşünün onuruyla örtme amacıyla olan suçlularla karşı karşıya oturup, bir yandan çay yudumlarken bir yandan anlaşma yapacak karakterde değildirler. Ancak Radak; yine de verdikleri cevabın dürüstçe olmasından dolayı "doğruluk timsali" Yaakov'un sessiz kalmayı tercih ettiğini belirtir.

Ramban bir konuyu merak etmektedir: Yaakov bu konuşma sırasında orada olduğuna göre oğullarının niyetlerini anlamış olmalıdır. Hatta sessiz kaldığına göre onların planını onayladığı bile düşünülebilir. Öyleyse daha sonra (p. 30) neden oğullarına karşı bu denli sinirlenmiştir? Ve neden öfkesini, sadece planı uygulayan iki kardeşe – Şimon ve Levi'ye yöneltmiştir? Ram-

² Bölgenin başkanı Hivi [ulusundan] Hamor'un oğlu Şehem onu gördü. Onu aldı ve onunla yatıp, ona tecavüz etti. ³ Yaakov'un kızı Dina'ya duygusal olarak bağlanıp, kıza aşık oldu ve onu ikna etmeye çalıştı. ⁴ Şehem, babası Hamor'a "Bu genç kıızı bana eş olarak al" dedi.

⁵ Yaakov [Şehem'in,] kızı Dina'nın saflığını bozduğunu öğrendi. Oğulları çayırdan [Yaakov'un] sürüleriyle birlikteydi ve Yaakov onlar gelene kadar sessiz kaldı. ⁶ Bu arada Şehem'in babası Hamor, kendisiyle konuşmak üzere Yaakov'a geldi. ⁷ Yaakov'un oğulları [olayı] duydukları anda çayırdan geldiler. Adamlar şokta ve son derece öfkeliydiler. [Şehem] Yisrael'e karşı zorbalık etmişti – Yaakov'un kızıyla yatmak?! – Bu, hoşgörülemez bir hareketti!

⁸ Hamor onları ikna etmeye çalıştı. "Oğlum Şehem, kızımıza derinden bağlandı" dedi. "Lüt-fen onu ona eş olarak verin. ⁹ Bizimle evlilikler yapın. Kızlarımızı bize verin bizim kızlarımızla da siz evlenin. ¹⁰ Bizimle birlikte oturun. Ülke sizin önünüzde olacak. Yerleşin, burada ticaret yapın ve mülk edinin".

¹¹ Şehem de [Dina'nın] babasına ve kardeşlerine konuştu: "Yakınlığınızı kazanmak için her şeyi yaparım. Ne isterseniz veririm. ¹² Evlilik antlaşmasını ve vermem gereken hediyeyi istediğiniz kadar yüksek tutun. Bana ne söylerseniz vereceğim. Yeter ki kıızı bana eş olarak verin".

2. Bölgenin başkanı – Şehem bir prens olmasına karşın, Dina'nın, onun komplimanlarına direndiği kesindir (Ramban; bkz. aşağıda *Tecavüz etti* k.b.). Fakat Şehem kraliyet ailesinden olduğu için, tüm çığlıklarına rağmen Dina'nın yardımına kimse gelmemiştir (*Or Ahayim*).

Hivi – Bkz. 10:17, 36:3. Acaba Hamor gerçekten Hivi ulusuna mı mensuptur? 48:22'de yazılardan çıkan sonuç, onun aslında Emori milletinden olduğu yönündedir (yine de bkz. 48:22 açık. *Yaakov'un Şehem'i Zaptedisi* k.b.). **Hivi** Aramca'da "yılan" anlamına gelir. Dolayısıyla Tora burada bu sıfatı kullanma suretiyle Hamor'un yılanvari, ikiyüzlü karakterine gönderme yapmaktadır (*Midraş*).

... tecavüz etti – Ramban; Ralbag. Tam çeviri "ona eziyet etti" şeklindedir. Buradan, Şehem'in Dina'yı önce sözlerle baştan çıkarmaya çalıştığı, Dina direnince, onu zorla kaçırdığı [*onu aldı*], "onunla zorla yattığı" ve saflığını ihlal ettiği [*ona eziyet etti*] sonucu çıkmaktadır (İbn Ezra).

3. İkna etmeye çalıştı – Tam çeviriyle "Kızın kalbine konuştu".

5-12. Yaakov'un ailesi zorbalığı haber alıyor. Dina eve dönmeyince Yaakov durumdan şüphelenmeye başlamış olmalıdır. Tahminen, sonradan kızını aramış ve Şehem'in evinde zorla tutulduğu ve saflığının ihlal edildiği hakkındaki felaket haberi duymuştur. Alşeh, Şehem kıza henüz dokunmamış olsa, Yaakov'un onu kurtarmak için her şeyi riske atacağını belirtir. Fakat artık çok geç kalındığından, Yaakov bir plan yapmak için

oğullarının eve gelmesini beklemektedir.

6. Bu, hoşgörülemez bir hareketti – Tam çeviriyle "Böyle şey yapılmaz!".

7. Yaakov'un oğulları ... geldiler – Yaakov'un oğulları, Hamor'la hemen hemen aynı zamanda geldiklerinden, babalarıyla özel olarak konuşma fırsatını bulamamışlardır (Raşbam, Malbim).

Raşi'ye göre pasuğun sonundaki "Bu, hoşgörülemez bir hareketti!" ifadesi, bizzat Şehem'in "Yisrael'e – yüksek ahlak standartlarına sahip olup bu tipteki zorbaca hareketleri tiksintiyle karşılayan bir ulusa – karşı zorbalık ettiğini" vurgulama amaçlıdır. Ayrıca bu hareketi Şehem'in bile yapması "beklenmedik ve olağandışıdır ve bu sebeple hoşgörülemez". Zira Tufan'dan sonra put-perest halklar bile ahlaksızlığı yasaklamışlardı; çünkü bu, büyük yıkımın en önemli sebeplerinden biriydi.

Diğer yandan Ramban farklı fikirdedir: Kenaani ulusların kötü ünlerinin temelinde ahlaksızlık vardır (Vayikra 18:3 v.d.). Dolayısıyla Şehem'in bu davranışı "kendi standartlarında" normal olabilir; ancak yine de "bu – Yahudi ahlak standartlarına göre – hoşgörülemez bir harekettir" ve cezalandırılmalıdır. Kenaaniler kendi asillerinin bu denli ağır davranışlarına göz yumuyor olabilirler; ancak "Yisrael'de" yüksek ahlaki standartlar, herkes için aynı eşitlikte geçerlidir.

8-12. Hamor ve Şehem sırayla, Yaakov ve oğullarına, memnuniyetlerini kazanmak ve aileler arasında sürekli bir dostluk elde etmek için

- 13 **וַיַּעַן בְּנֵי־עֵקֶב אֶת־שָׁכֶם**
- 14 **וְאֶת־חַמּוֹר אָבִיו בְּמַרְמָה וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְא אֶת דִּינָה**
אֶחָתָם: יָד וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוֹכְלִי לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתַת'
- 15 **אֶת־אֶחָתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לּוֹ עֲרָלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ:**
טו אַךְ־בְּזֹאת נֹאֲוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֶנּוּ לְהַמֵּל לָכֶם כָּל־זָכָר:
- 16 **טז וַנִּתְּנוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וַיֵּשְׁבֻנוּ**
אִתְּכֶם וְהָיוּ לְעַם אֶחָד: יז וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ אֲלֵינוּ לְהַמּוֹל
- 18 **וּלְקַחְנוּ אֶת־בָּתְנוּ וְהָלַכְנוּ: יח וַיִּיטְבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חַמּוֹר**
19 וּבְעֵינֵי שָׁכֶם בֶּן־חַמּוֹר: יט וְלֹא־אַחֵר הִנָּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי
- 20 **חָפֶץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבֵּד מְכֹל בֵּית אָבִיו: כ וַיָּבֹא חַמּוֹר**
וּשְׁכֶם בָּנוּ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיִּדְבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:
- 21 **כא הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ וַיִּסְחָרוּ**
אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לְפָנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ
- 22 **לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם: כב אַךְ־בְּזֹאת יֵאָתּוּ לָנוּ**
הָאֲנָשִׁים לְשֹׁבֵת אֲתָנוּ לְהָיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר
- 23 **כָּאֲשֶׁר הֵם נְמָלִים: כג מִקְנֵהֶם וּקְנִינָם וְכָל־בְּהֶמְתָּם הִלּוּא לָנוּ**
הֵם אַךְ נֹאֲוֹתָה לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ:

Dolayısıyla şehir kapısı, bu gibi önemli konuların tartışılması için en uygun mekandır. Hamor teklifi gayet çekici ve bundan şahsi hiçbir kazancı yokmuş izlenimi veren terimlerle açıklamaktadır. Elbette oğlunun bu işteki kişisel çıkarının sözünü bile etmemektedir. Parıltılı sözlerindeki ana tema, yeni gelen itibarlı kişilerle yapılacak işbirliği sayesinde tüm halkın edineceği yüksek kazançlardır. Hamor, sadece toplumun refahı için çalışan bir lider imajı çizmektedir (Rabi Hoffmann). Dahası, Yaakov'la konuştuğu zaman kullandığı aşırı yağcı tavrı da akıllıca terk etmiştir. Yaakov'a yaptığı teklifte evliliğin nasıl ve kiminle olacağı hakkındaki kararları Yaakov'un ailesine bıraktığını ve ticari ilişkilerdeki inisiyatifin de yine onların elinde olacağını ima etmişti (p. 9-

10). Şimdi halkıyla konuşurken ise tersini söylemektedir: Şehem halkı, Yaakov'un ailesini özümseme konusunda *kendi istedikleri* şekilde hareket edebileceklerdir: “*Biz onların kızlarıyla evleneceğiz, kendi kızlarımızı da onlara vereceğiz ... Sürüleri, malları ve tüm hayvanları [sonunda] nasılsa bizim olmayacak mı?*”.

21. Barışçılar – Raşi. Ya da “düristler” (Raşi; Ramban).

23. Bizim olmayacak mı? – Halkının öneriyi kabul etmesini sağlamak için, Hamor, bu durumun onlar için çok karlı olacağını, zaman içinde Yaakov ve ailesinin tüm mallarını ele geçireceklerini söylemektedir. Bu sözlerle, p. 10'da Hamor'un Yaakov'a yaptığı davetteki sahte

¹³ Yaakov'un oğulları, Şehem ile babası Hamor'a art niyetle cevap verdiler. Ne de olsa [Şehem] kızkardeşlerinin saflığını bozmuştu.

¹⁴ Onlara "Böyle bir şeyi yapamayız" dediler. "Sünnet olmamış bir adama kızkardeşimizi vermek bizim için utanç kaynağıdır. ¹⁵ Size ancak şu koşulla razı olabiliriz: Bizim gibi olursanız – tüm erkeklerinizi sünnet ederseniz. ¹⁶ Ancak o zaman kızlarımızı size verir, biz de sizin kızlarınızla evleniriz; sizinle oturur ve tek bir ulus haline geliriz. ¹⁷ Ancak sünnet konusunda bizi dinlemezseniz, biz de kızımızı alır gideriz".

¹⁸ Sözleri Hamor ve Hamor oğlu Şehem'e iyi göründü. ¹⁹ Genç adam, Yaakov'un kızını arzuladığı için bunu yapmakta hiç vakit kaybetmedi. Babasının evinde en saygın kişi oydu.

²⁰ Hamor, oğlu Şehem ile şehirlerinin kapısına geldi ve şehirlerinin halkına şöyle hitap ettiler: ²¹ "Bu adamlar bize karşı barışçılar. Ülkemizde oturup burada ticaret yapacaklar. Zaten ülke de onlar için gereğinden bile fazla genişlikte. Biz onların kızlarıyla evleneceğiz, kendi kızlarımızı da onlara vereceğiz. ²² Fakat adamlar, tek ulus haline gelmek üzere bizimle oturma konusunda bize ancak şu koşulla razı oluyorlar: Tıpkı onların sünnetli oluşu gibi, biz de tüm erkeklerimizi sünnet edersek. ²³ Sürüleri, malları ve tüm hayvanları [sonunda] nasılsa bizim olmayacak mı? Gelin onlara razı olalım da bizimle otursunlar".

ban bu soruya şöyle cevap verir: Kardeşlerin en baştaki düşünceleri, Şehem halkının sünnet olmayı nasıl olsa kabul etmeyecekleri ve dolayısıyla anlaşmanın da gerçekleşmeyeceği, bu şekilde Dina'yı geri alacakları yönündeydi. Ancak bir sürpriz olur da sünnet olmayı kabul ederlerse bile, kardeşlerin tek yapacakları şey Şehem'e gidip, tüm halkın zayıf olduğu bir anda hiçbir dirençle karşılaşmadan Dina'yı alıp eve getirmek olacaktı. Yaakov, kardeşlerin taktığının buraya kadar olan kısmıyla hemfikir ve dolayısıyla onaylarcasına sessiz kaldı. Ancak Şimon ve Levi daha sonra şehir halkını katlettiği zaman, bu Yaakov'un düşüncesinin ötesinde bir hareketti. İki kardeş kendi kararlarıyla hareket etmişlerdi. Yaakov bu sebeple Şimon ve Levi'ye çok öfkelenmiştir.

13. Art niyetle – İbranice **BeMirma**. Ya da "kur-nazlıkla"; bkz. 27:35 aşk.

14. Böyle bir şeyi yapamayız – Kardeşler, temel bir prensip – yani sünnet şartı – hallolmadan önce para konusunun lafını bile etmenin kendilerine yakışmadığını belirtirler (*Akedat Yitshak*). Sünnet olmamış bir adamla yapılacak evliliğin, aile içinde sonsuza dek bir utanç kaynağı olacağı argümanını öne sürerler (İbn Ezra). Şöyle derler: "Bizim için bu durum, nesilden nesile geçen bir kusur sayılır. Eğer birisi diğerine bir hakarete bulunmak isterse, 'sen sünnetsizsin' veya 'sen sünnetsiz birinin oğlusun' der" (Raşi).

Kardeşler, Şehem halkını zayıflatmak için özellikle sünnet konusunu seçerek, Şehem'in, kızkardeşleri Dina'nın saflığını bozuşuna doğrudan bir gönderme yapmakta ve onun özellikle bu

suçu işlerken kullandığı uzvunu hedeflemekte-dirler (*Sifte Koen*).

16. Sizinle oturur ve tek bir millet haline geliriz – Bu ifade sünnet şartının gerçekleşmesi halinde tutulacağı belirtilen bir söz niteliğindedir. Ve Yaakov'un olayın sonucunda oğulları Şehem'de katliama giriştikleri zamanki öfkesinin temelinde bu söz vardır. Evet; Şehem ve halkı kötüdürler ve cezayı hak etmişlerdir. Ancak hiçbir şey, Yaakov'un bir sözün bozulmasına göz yummasını gerektirmez. Oğullarının bu sözü bozmaya hakları yoktur. Dolayısıyla hileli konuşmalarını, herhangi bir söz vermeyecek şekilde kamufla etmeleri gerekirdi (p. 13, Ramban o.a.).

18. Hamor'a ve Hamor oğlu Şehem'e iyi göründü – Babası da oğlu kadar aptalca davranmaktadır! (*Lekah Tov*). Her ikisi de hırstan körelmiştir. Şehem Dina için, Hamor ise Yaakov'un ailesiyle kuracağı iş ilişkilerinden sağlayacağı kar için hırs doludur. Bu yüzden ikisi de, kardeşlerin aslında kız kardeşlerini kurtarmak için bir yol aradıklarını fark edememiştir.

19. Babasının evinde en saygın kişi oydu – Şehrin prensi olarak, Şehem kendini en son sünnet ettirebilecekken, Dina'ya olan arzusu o denli yüksektir ki, bu işi geciktirmez. Halkına örnek olmak için ilk olarak o sünnet olur (*Sforno*). Sonraki pasuktan anlaşıldığı üzere, Şehem, halkına henüz teklifi bile götürmeden önce sünnet olmuştur.

20-23. Hamor ve Şehem, şehir halkını şehrin kapısına toplarlar. *Tanah*'ın birçok yerinden anlaşıldığı üzere burası mahkemelerin ve karar verme yetkisine sahip yaşlıların toplandığı yerdir.

- כֹּד וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲמוֹר 24
- וְאֶל־שָׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יִצְחָק שָׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלֹךְ כָּל־זָכָר כָּל־יִצְחָק 25
- שָׁעַר עִירוֹ: כֹּה וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ 25
- שְׁנֵי־בָנֵי־יַעֲקֹב שְׁמֵעוֹן וְלֹאִי אֶחָי דִּינָה אִישׁ חָרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ 26
- עַל־הָעִיר בֶּטֶח וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר: כֹּה וַאֲת־חֲמוֹר וַאֲת־שָׁכֶם בְּנוֹ 26
- הָרָגוּ לְפִי־חָרֵב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ: כֹּה בְנֵי 27
- יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיִּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אָחוֹתָם: 27
- כֹּה אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר 28
- וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ: כֹּה וְאֶת־כָּל־חֲלָלִים וְאֶת־כָּל־טַפָּם 29
- וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׂבוּ וַיִּבְזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבַּיִת:

Bu sözcük sadece *fiziksel* acıyı değil, sünnete razı olmanın verdiği *pişmanlığı* da belirtmektedir (Daat Zekenim; Hizkuni).

Yaakov'un iki oğlu; Dina'nın kardeşleri Şimon ve Levi – Pasuk Şimon ve Levi'yi tanımlarken, onların "Yaakov'un iki oğlu" olmaktan çok "Dina'nın kardeşleri" olduklarını ima etmektedir. Başka bir deyişle "Yaakov'un oğulları" nitelemesi, "Dina'nın kardeşleri" nitelemesine göre daha uzaktır (Maarşal). Bu diziliş nüansı, onların cüretkar davranışlarının bazı yönlerini vurgulamaktadır: "Yaakov'un oğulları" olmalarına rağmen, 'sanki onun oğulları değillermiş gibi' Yaakov'a danışmadan ve ihtiyatsızca hareket etmişlerdir (Raşi). Diğer yandan, "Dina'nın kardeşleri Şimon ve Levi" ifadesi onları övme amaçlıdır: Zira tüm kardeşler arasından sadece Şimon ve Levi "Dina'nın kardeşleri" olduklarını ispatlarcasına savaşmışlardır (Midraş).

Her biri kılıcını aldı – Tam çeviriyle "[her] kişi kılıcını aldı". Midraş, o zamanlar Levi'nin 13 yaşında olduğunu belirtir. *Lekah Tov*'un işaret ettiği gibi, Midraş'ın bu açıklamayla öğrettiği bir kural vardır: Tora "İş – Kişi/Adam" kelimesini kullandığında, en az 13 yaşındaki bir erkekten söz etmektedir (krş. *Talmud – Nazir* 29b, Raşi o.a. *VeRabi Yosi* k.b.).

Kuşku uyandırmaksızın – Ya da "başarıdan kuşku dıymaksızın" (Raşi).

27. Şehri de yağmaladılar – Pasukta, şehri yağmalayanların sadece Şimon ve Levi mi yoksa tüm kardeşler mi olduğu açık bir şekilde belirtilmemişse de, *Or Ahayim*, ganimetin paylaşımına tüm kardeşlerin katıldığını belirtir. Zira Dina'ya yapılan saldırı tüm aileyi küçük düşürdüğünden, tazminatta da tüm ailenin hakkı vardır. Pasuğun "kızkardeşlerinin saflığını bozan" vurgusunu yapmasının sebebi budur.

29. Pasuğun tam çevirisi şöyledir: "Tüm servetlerini, tüm çocuklarını ve tüm kadınlarını esir aldılar ve yağmaladılar; ve evdeki her şeyi". Buradaki esir alış, çocuk ve kadınları; yağmalama ise serveti ifade ettiğinden, çeviride sözcüklerin sırasını değiştirdik (Rabi Arye Kaplan). Tam çevirideki tekil "evdeki" sözcüğünden yola çıkan İbn Ezra, yağmanın sadece Hamor'un ya da Şehem'in evinde yapıldığını öne sürmektedir.

²⁴ [Hamor'un] Şehrinin kapısına çıkmış olan herkes Hamor ve Şehem'i dinlediler. Her erkek – şehrin kapısından çıkan herkes – sünnet oldu.

²⁵ Üçüncü günde [Şehem halkı] ıstırap çekmekteyken, Yaakov'un iki oğlu – Dina'nın kardeşleri Şimon ve Levi – her biri kılıcını aldı. Kuşku uyandırmaksızın şehre geldiler ve her erkeği öldürdüler. ²⁶ Hamor'u da, oğlu Şehem'i de kılıçtan geçirerek öldürdüler; Dina'yı Şehem'in evinden alıp çıktılar.

²⁷ Yaakov'un oğulları cesetlerin üzerinden kalkıp, kızkardeşlerinin saflığını bozan şehri de yağmaladılar. ²⁸ Davarlarını, sığırlarını ve eşeklerini, gerek şehirde gerekse de çayırdan ne varsa aldılar. ²⁹ Tüm çocuklarını ve tüm kadınlarını esir aldılar. Tüm servetlerini ve evlerdeki her şeyi yağmaladılar.

içtenlik arasındaki tezat oldukça çarpıcıdır! Olaylar her zaman böyle gelişir: Yahudi yabancı olarak gelir; çalışır çabalar, zaman içinde belirli bir servet edinir ve sonunda yerel halk bu serveti kendine hak görerek ona el koyar (Rabi W. Heidenheim).

24. Şehrin kapısından çıkan herkes – Hızkını, şehir halkının sünnet emrinden kaçmak istediklerini, fakat hiçbir erkeğe sünnet olmadan şehirden çıkış izni verilmediğini belirtir: *Herkes sünnet olmak zorunda kalmıştır.*

25-31. Şimon ve Levi, Şehem'i talan ediyor. Yukarıda belirtildiği gibi, kardeşler Şehem halkı sünnet sebebiyle zayıf ve hasta olduğu zaman Dina'yı kurtarma girişiminde bulunmayı planlamışlardı. Fakat Şimon ve Levi kendi başlarına hareket ederek, şehrin tüm erkeklerini ölüm cezasına çarptırmışlardır. Kendilerinde bu hakkı hangi yasal temele dayanarak gördükleri otoriteler arasında tartışılır. Bunun için üç temel açıklama vardır:

✦ Rambam (*Yad Ahazaka, Melahim* [Krallar] kuralları Bölüm 9) "**Şeva Mitsvot Şel Bene Noah** – Noah Soyü İçin Yedi Evrensel Mitsva'yı listeler (bkz. Noah peraşı; en sondaki açıklamalar). Bu yasalardan biri – insan kaçırmayı da içine alan – hırsızlığı yasaklar. İsteği dışında Dina'yı alıko-yarak, Şehem bu yasağa karşı gelmiştir. Ayrıca bu yasa sisteminin son maddesi, bir yargı sisteminin geliştirilerek herkesin bu yasalara uymasının sağlanmasını gerektirir.

Şehem'in bu şekilde davranmasına izin vererek, şehrin insanları bu kanunlara uyma sorumluluklarını ihlal etmişlerdir. Başka bir deyişle şehir sakinleri Şehem'i bu yaptığı sebebiyle cezalandırmadıkları için suç ortağı sınıfındadırlar (*Yad Ahazaka, Melahim* [Krallar] kuralları 9:14). Ne de olsa tüm insanlık için geçerli olan "bir yargı sistemi kurup işletmek" kuralını uygulamamışlardır. Yani Şimon ve Levi, aslında tüm

Şehem halkı tarafından ihlal edilen bir yasayı zorla kabul ettirmektedirler.

✦ Ramban, yukarıda gösterilen sebeplere çeşitli nedenlerle katılmaz. Diğer yandan Şehem halkının ölümü hak ettikleri görüşünü desteklemektedir. Fakat bunun sebebi, Şehem'in Dina'ya yaptıklarından bağımsız olarak; şehir halkının genel olarak kötü ve ahlaksız olması ve *Noah'ın Soyü İçin Yedi Evrensel Mitsva*'ya tamamen aykırı yaşamalarıdır.

✦ *Gur Arye* ise, Şimon ve Levi'nin kanunu ele alışlarıyla, Noah'ın soyuna verilmiş mitsvalar arasında bağ olmadığı görüşündedir. Genel bir prensip olarak, saldırıya maruz kalan her ulus, saldırganlara karşılık verme hakkına sahiptir. Bu örnekte de, Şehem şehir-devleti, Yisrael ulusuna karşı bir saldırıda bulunmuştur; ve bu durumda, Şimon ve Levi'nin de karşılık verme hakları vardır.

✦ Buna ek olarak Şehem halkı Yaakov'a saldırıp mallarına el koymayı planlamaktaydı (*Sefer Ayaşar*; bkz. p. 23). Ayrıca şehir halkı, yabancı kızları işgal edip ırzlarına geçme konusunda ünlendiğinden İlahi bir cezayı zaten hak etmiştir (*Tsavaat Levi* 6:8-11; krş. Ramban).

Şehre karşı bu saldırının yasal statüsü ile ilgili yorum ne olursa olsun, gözden kaçmayan bir durum söz konusudur: Anlaşıldığı kadarıyla diğer 9 kardeş saldırıya katılmayı reddetmişlerdir. Ayrıca Yaakov da Şimon ve Levi'yi sertçe eleştirmiş; bunu, ölmeden önce oğullarına verdiği berahada da yansıtmıştır (49:5-7).

25. Üçüncü günde – Sünneti takip eden üçüncü gün, en acı çekilen gündür (İbn Ezra). Alternatif olarak, tüm erkeklerin sünnet edilmesi üç gün sürmüştür; bu sebeple Şimon ve Levi üçüncü güne kadar beklemişlerdir. Her durumda üçüncü günde, bütün erkekler sünnet edilmişti ve hepsi acı içindeydi. Ayrıca pasuk, halkın ıstırabından söz ederken "**Keev**" sözcüğüne yer vermektedir.

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
 אֶל־שָׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכָרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בִישָׁב הָאָרֶץ
 בְּכַנְעֲנִי וּבְפָרְזִי וְאֲנִי מֵתִי מִסָּפֶר וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וְהָכֹנִי
 וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: 30
 א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֶה בֵּית־אֵל וְשִׁב־שָׁם
 וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ בְּבָרָחָךְ מִפְּנֵי עֲשָׂן
 אֲחִיךָ: 31
 ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֵל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ
 אֶת־אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בְּתֻכְכֶם וְהִטְהָרוּ וְהִחְלִיפוּ שְׁמֹלֹתֵיכֶם:

uyarmış ve Yaakov'a zarar vermesini engellemiştir. Fakat Dina olayında durum farklıdır. Yaakov'un Erets-Yisrael'e döndükten sonra sözünü yerine getirmemiş olması, İlahi korumanın ondan uzaklaşmasına yol açmıştır. Bu da, herhangi bir olayda Tanrı'nın araya girmeyeceği ve Yaakov'u korumayarak olayları doğal gidişatlarına bırakacağı anlamına gelmektedir. Bu açıdan, Dina'yı Şehem'den korumak için de herhangi bir mucizevi müdahale gerçekleşmemiştir. Diğer yandan, Şehem halkının katliyle sonuçlanan olayın devamında beklenen; çevredeki şehirlerin Yaakov ve ailesinden nefret ederek onlara saldırımlarıdır. Fakat Yaakov, sözünü yerine getirmek üzere Bet-El'e doğru yola çıkar çıkmaz, Tanrı da çevredeki tüm şehirlere bir korku salmıştır (p. 5); böylece Tanrısal koruma geri gelmiş, çevredekiler de artık Yaakov için bir tehlike teşkil etmekten çıkmıştır.

1. Bet-El – Bkz. 28:19. Yeruşalayim Şehem'in 60km., Bet-El ise 35km. kadar güneyindedir. "Çık" sözcüğünün kullanılmasının sebebi Yeruşalayim'in Şehem'den yüksekte bulunması Bet-El'in ise arada yer almasıdır.

Orada otur – Bu emrin nedeni tam olarak açık değildir. Belki de Tanrı, Yaakov'un, Şehem talan edilirken alınan putlardan arınması ve cesetlerle temastan dolayı manevi saflıklarını kaybetmiş kişilerin temizlenmesi için Bet-El'de kalmasını istemiştir (p. 2). Yaakov ancak bunu yaptıktan sonra bir *mizbeah* inşa edebilecektir. Alternatif olarak, Yaakov'un *mizbeah*ı inşa etmeden önce aklını Tanrı'nın hizmetine hazırlaması gerekmektedir; Bet-El'de bir süre oturmasını gerektiren, bu hazırlıktır (Ramban).

Tanrı'nın burada geçen İsmi [E-I], O'nun sınırsız merhametini ifade eder. Bu merhamet; Tanrı'nın Dört Harfli İsmi'nin ifade ettiğinden bile çok daha üst düzeydedir (bkz. Şemot 34:6 açk., Gur Arye o.a.).

2. Putperestlik eşyaları – Tam çeviriyle "yabancı tanrılar" ya da "yabancıların tanrıları". Bazı fikirler göre "dışlanmış tanrılar" ya da "dışlanmaya sebep olan tanrılar" (krş. Hirsch). Bir açıklamaya göre bu eşyalar Şehem'deki yağmadan kalmıştır (*Targum Yonatan*; Raşi). Başka bir açıklamaya göre ise Yaakov bu noktada, Rahel'in babasından gizlice aldığı *Terafim*'i bulmuştur (bkz. 31:19; Josephus Flavius 1:20:2; *Sefer Ayovelot* 31:2).

Yaakov'un ailesi için, Tanrı'nın Ata'ya görüldüğü yere çıkmak, gelecek neslin Sinay Dağı'nda toplanmasıyla aynı öneme sahiptir. Bu nedenle, tıpkı Moşe Rabenu'nun – "Halkı kutsadı ve [hepsi] kıyafetlerini yıkadılar" (Şemot 19:14) sözleriyle belirtildiği üzere – halkı Sinay Dağı'nda Tanrı'nın açığa çıkışına hazırlarken yaptığı gibi, Yaakov da kendi ailesini arındırmak istemiştir (Hirsch). Giysilerin değiştirilmesinin nedeni, bunların Şehem halkı tarafından putperest tapınma sırasında kullanılmış olması ihtimalidir (Raşi).

³⁰ Yaakov, Şimon'a ve Levi'ye "Ülkede oturan Kenaani ve Periziler'de bana karşı tiksinti uyandırarak başımı derde soktunuz" dedi. "Çok az sayıda adamım var. Bana karşı toplanıp saldırırlarsa hem ben hem ailem yok oluruz!"

³¹ Cevap verdiler: "[Şehem'in] Kızkardeşimize bir fahişeymiş gibi davranmasına izin mi verilseydi?"

35

[67. Bet-El'e Yönelik Hazırlık]

¹ Tanrı Yaakov'a "Kalk Bet-El'e çık ve orada otur" dedi. "Orada kardeşin Esav'dan kaçışın sırasında sana görünen Tanrı'ya bir **mizbeah** yap".

² Yaakov, ailesine ve yanındaki herkese "Aranızdaki putperestlik eşyalarını çıkarıp atın. Kendinizi saflaştırın ve giysilerinizi değiştirin."

30. Yaakov, öfkesini sadece katliamı gerçekleştiren iki oğluna yöneltmiştir. Yukarıda açıklandığı gibi, yağmanın amacı Dina ve ailesine karşı işlenen suçun tazminidir (*Akedat Yitshak*). Bkz. 49:6.

Periziler – Bkz. 13:7.

Bana karşı tiksinti uyandırarak – Ya da "adımı kötüye çıkararak" (Rabi Arye Kaplan).

Başımı derde soktunuz – İbranice **Ahartem**. Tam çeviriyle "bulandırdınız". "Zihinsel sükuneti mi bozdunuz; düşüncelerim berrak değil" (Raşi). Şimon ve Levi bu ani saldırılarıyla Yaakov'un sükunetine zarar vermiş ve kendisini korunmasız bir duruma sokmuşlardır. *Midraş*'a göre, Kenaaniler, geleneksel bir bilgiyle, Yaakov'un oğulları karşısında büyük bir mağlubiyete uğrayacaklarını biliyorlardı. Ancak bunu, ileride Bene-Yisrael büyük ve kalabalık hale geldikten sonra bekledikleri için sessiz kalıyorlardı. Ancak Şimon ve Levi'nin bu davranışları, "fıçıdaki sakın duran suyu bulandırmıştır". Bunun yüzünden Kenaani şehirler Yaakov'a saldırmaya karar verebilecektir (Raşi).

Kenaaniler; Şehem halkı sünnet olduktan sonra sözünü tutmadığını öne sürerek, doğruluğun sembolü Yaakov'a ağır bir suçlamada bulunabilecektir (Sforno). Rabi Samson Raphael Hirsch, Şimon ve Levi'nin hareketine kadar ailenin onur ve itibarının herkesçe kabul edildiğini eklemektedir. Onlar bu durumu bozmuşlardır.

31. **Fahişe** – Ya da "sahipsiz" (Raşi). Şimon ve Levi, Yaakov'un suçlamalarına bir tepki göstermek yerine, ortada, sonuçları ne olursa olsun görmezden gelemeyecekleri bir durumun mevcut olduğunda ısrar etmektedirler: "Kız kardeşimize bir fahişeymiş gibi davranmasına izin mi verilseydi? Şehem'i kızkardeşimize, gevşek ve sahipsiz bir kadınmış gibi davrandığı için cezasız mı bıraksaydık? (Radak). Kardeşleri olarak, onun onurunu

savunmak durumundayız; ve çevre halkı biraz düşünüp bu yükümlülüğümüzü takdir ederse, bize saldırmayacaktır" (Sforno).

Otoritelerin çoğu, Yaakov'un silahlı direnişe her durumda karşı gelmediğinde birleşirler. Yahudiler'in kendi saygınlıklarını ve ailelerinin onurunu gerekirse güç kullanarak korumaya hazır olmalarını gerektiren zamanlar da elbette vardır. Ancak bu tipteki durumların her biri, dikkatlice incelenmelidir; ve Yaakov'un buradaki eleştirisinin sebebi, bu koşulların tam olarak incelenmemiş olmasıyla ilgilidir. Yaakov sessiz kalmıştır. Oğullarının hareketinin haklı olduğuna katılmamaktadır; ama yine de öfkesini bastırmıştır. Ve ölüm döşegindeyken verdiği berahalar da doğrudan oğullarını değil, onların *öfkelerini* lanetlemiştir (49:7; Rabi Hoffman). Tora'nın bu konudaki son sözü Şimon ve Levi'ye vermiş olması da dikkat çekicidir.

35.

1-7. **Yaakov, Bet-El'e yolculuk ediyor.** Bundan yaklaşık 22 yıl evvel, Yaakov, Bet-El'in Tanrı'nın Evi'nin kurulacağı yer olacağına dair söz vermişti (28:22). Şimdi Tanrı, oraya geri dönmesini ve sözünü geciktirmeden yerine getirmesini istemektedir. Dina'ya yapılan saldırı, Yaakov'un sözünü daha önce yerine getirmemesinden dolayı bir tür cezaydı (Raşi; Radak). Otoriteler burada bir konuya açıklık getirirler: Tanrı elbette Yaakov'un hatası yüzünden Dina'ya acı çektiği değildir. Zira herkes, kendi hatalarından sorumludur. Buradaki öğretinin temeli şudur: Her biri *Tsadik* olan Atalar; Tanrı'nın korumasından daima yararlanmışlardır. İlahi koruma onları düşmanlarının vermek istediği zararlardan korumuştur. Örneğin Tanrı, Lavan'ı Yaakov'a karışmaması için uyarmıştır (31:24). Tanrı araya girmiş olmasa, Lavan planladığı gibi Yaakov'a zarar verecekti. Yaakov ve ailesinin Tanrı katındaki değeri çok büyük olduğundan, Tanrı Lavan'ı

3 וַיִּקְנֶמָה וַיַּעֲלֶה בֵּית-אֵל וַאֲעִשָׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הָעֵנָה
 4 אֹתִי בֵּינוֹם צִרְתִּי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכָתִי: וַיִּתְּנוּ
 אֶל-יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנִּזְמִים
 אֲשֶׁר בְּאֲזִנֵּיהֶם וַיִּטְמְנוּ אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
 5 עִם-שָׁכָם: ה וַיִּסְעוּ וַיְהִי | חֲתַת אֱלֹהִים עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר
 6 סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרָי בְּנֵי יַעֲקֹב: וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוֹזָה
 אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית-אֵל הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ:
 7 וַיָּבֹן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית-אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ
 8 אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אֲחִיו: ה וַתָּמָת דְּבָרָה מִיִּנְקַת
 רַבֵּקָה וַתִּקְבֹּר מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
 9 אֱלֹהֵי בְכוּת: פ וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ
 10 מִפְּנֵי אָרָם וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ: י וַיֹּאמְרוּ-לּוֹ אֱלֹהִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב
 לֹא-יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ
 וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:

olmadığı Raşi ile Ramban arasındaki bir başka fikir ayrılığının konusudur. Görüşünü Rabi Moşe Adarşan'a dayandıran Raşi'ye göre Devora, Lavan'ın Rivka'ya Yitshak ile evlenmek üzere ayrılırken verdiği refakatçısıdır (24:59, açık.). Buna göre Rivka, eve dönmeyen artık güvenli olduğunu Yaakov'a söylemesi için Haran'a Devora'yı göndermiştir (bkz. 30:25 açık.; *Lekah Tov*; *Sefer Ayaşar* s.79). Fakat yaşlı bakıcı dönüş yolunda ölmüştür. Ramban ise, Rivka'nın yaşlı bir kadını bu kadar zorlu bir yolculuğa göndermesinin pek olası olmadığından yola çıkarak, Devora'nın bir süre Rivka'yla kaldıktan sonra Padan Aram'a geri dönmüş olduğunu, fakat Yaakov'un, Lavan'ın yanından ayrıldığında Devora'yı tekrar yanına aldığını öne sürer. Böylece Yaakov, annesi Rivka'nın hatırasına, onun küçüklüğündeki refakatçisini, yaşlı zamanında desteklemiştir.

Devora – Bu isim, daha sonraları aynı isme sahip bir kadın peygamberle ünlenmiştir (Şofetim 4:4).

Alon Bahut – “Ağlayış Meşesi” (*Targum Yonatan*) ya da “Ağlayış Düzluğu” (*Targum Onkelos*; Raşi). “Ela – Fıstıkağacı” ile “Alon – Meşe” arasında fark vardır (krş. Yeşaya 6:13). Toledo’lu Binyamin, Alon Vadisi’nin, Gilboa’nın 9km. kadar uzağındaki Val de Luna olduğunu belirtir (*Masaot Binyamin* 8).

9-15. Tanrı Yaakov’u mübarek kılıp yeniden isimlendiriyor.

9. Tekrar – Tanrı, ağlamalar durduktan sonra Yaakov’a ikinci defa görünmektedir. Çünkü ke-derin olduğu yerde *Şehina* barınmaz (Sforno).

Onu mübarek kıldı – Tanrı, Yaakov’u, Rivka’nın ölümü sebebiyle, yaşlı kişilere [*Avel*] verilen teselli berahasıyla mübarek kılmıştır (Raşi).

10. Adın ‘Yaakov’dur – Tanrı, Yaakov’a ikinci bir isim olarak *Yisrael*’i vereceği halde, ona *Yaakov* şeklinde hitap edilmeye devam edileceğini söylemiştir (Ramban; Sforno). Bu noktadan sonra, Yaakov ismi fiziksel ve dünyevi konular

³ Kalkıp Bet-El'e çıkacağız. Orada, sıkıntılı dönemimde bana cevap veren ve gittiğim yolculukta yanımda olan Tanrı'ya bir **mizbeah** yapacağım".

⁴ Yaakov'a, ellerindeki tüm putperestlik eşyalarını, ayrıca kulaklarındaki küpeleri verdiler. Yaakov bunları Şehem yakınlarındaki fıstıkağacının altına gömdü.

⁵ Yola çıktılar. Tanrı'nın saldıdığı dehşet çevredeki şehirleri etkisi altına aldığından, Yaakov'un oğullarının peşine düşmediler.

⁶ Yaakov, Kenaan Ülkesi'ndeki Luz'a – yani Bet-El'e – geldi; o ve yanındaki tüm topluluk. ⁷ Orada bir **mizbeah** inşa etti ve bu yere E-l Bet-El adını verdi. Çünkü kardeşinden kaçarken, Tanrı kendisine burada açığa çıkmıştı.

⁸ Rivka'nın sütannesi Devora öldü ve Bet-El eteklerindeki meşenin altına gömüldü. [Yaakov bu ağaca] Alon Bahut adını verdi.

[68. Bet-El]

⁹ Padan Aram'dan döndüğünde, Tanrı Yaakov'a tekrar göründü ve onu mübarek kıldı.

¹⁰ Tanrı ona "Adın 'Yaakov'dur. Fakat adın bundan sonra [sadece] Yaakov olmayacak; Yisrael de senin bir ismin olacak" dedi. [Tanrı böylece] Ona Yisrael adını verdi.

3. Orada ... bir mizbeah yapacağım – Tüm aile Bet-El'e gidecek, fakat *mizbeah*ı sadece Yaakov inşa edecektir; çünkü kaçışın ve sürgünün acısını sadece kendisi yaşamış ve her aşamada Tanrı tarafından korunan o olmuştur. Çocukları ise daha sonradan doğmuştur. "Yemek sonrası berahayı [*Birkat Amazon*] sadece yemek yiyen kişi okur; masada oturup yemek yemeyen kişi değil" (*Zoar*).

4. Küpeler – Bunlar da putperest eylemlerde kullanılmışlardı (Abravanel).

Fıstıkağacı – Bkz. 12:6 açık. Daha sonraları Yeoşua tam olarak bu ağacın altına bir taş dikmiştir (Yeoşua 24:26; Raşi o.a.).

5-6. Tanrı'nın saldıdığı dehşet – Sıradan bir gözlemci, Kenaaniler'in, Yaakov ve yanındakilere, etrafa korku salacak derecede bir askeri güce sahip oldukları için saldırmadıkları fikrine kapılabilir. Hatta Kenaaniler'in, Şehem halkını hor gördükleri için onların intikamını alma gereği bile duymadıkları da düşünülebilir. Oysa Tora, bu ihtimallerin hiçbirinin gerçeği yansıtmadığını vurgulamaktadır. Gizli bir mucize söz konusudur: Kenaaniler'i durduran, askeri veya politik bir şey değil, tamamen "*Tanrı korkusu*"dur. Bu mucizenin bir bölümü bir sonraki pasukta ifade edilmektedir: "*yanındaki tüm topluluk*" da Yaakov'la birlikte Bet-El'e ulaşmış, kimse Şehem'de veya yolculuk sırasında ölmemiştir (Ramban).

7. E-l Bet-El – "Bet-El'in Tanrısı" ya da "Bet-El'deki Tanrı". Yaakov 22 yıl önce buraya **Bet-El** ismini vermişti. Şimdi de **E-l** ismini ekleyerek, Tanrı'nın kendisine o zaman görünmekle, Varlığını 'Bet-El' diye anılan yerle özdeşleştirdiğini

gösterdiğini ifade etmektedir (*Or Ahayim*). Alternatif olarak, bu isim "*Tanrı Bet-El'dedir*" şeklinde çevrilebilir. Buna göre isim, "Tanrı, Varlığını Bet-El'de hissettiriyor" anlamına gelir (Raşi).

8. Rivka ve Devora'nın Ölümleri. Raşi ve Ramban, sadece Devora'nın ölümünden bahseden bu pasuğun, Rivka'nın da ölümüne işaret ettiğini belirten *Midraş* kaynaklı bilgiyi ele alırlar. *Midraş*'a göre, buraya verilen isim **Alon Bahut** (bkz. *Alon Bahut* k.b.), Rivka'nın ölümüne de gönderme yapmaktadır. "*Ağlama/ağlayış*" anlamına gelen **Bahut** sözcüğü, farklı noktalamayla "**Bahot** – Ağlayışlar" şeklinde de okunabilir. *Midraş* buradan yola çıkarak "iki tane ağlamanın" söz konusu olduğunu; bunların birinin Devora, diğerinin de Rivka için gerçekleştiğini belirtmektedir.

Tora'nın, Rivka'nın ölümünden açıkça bahsetmemesinin bir sebebi vardır: Rivka geceleyin gizlice gömülmüştür. Çünkü açık bir şekilde gömülse, Esav gelebilir ve çevredakilere, böyle kötü bir kişiyi doğurduğu için Rivka hakkında ileri geri konuşabilirlerdi. Yakınları Rivka'nın ölümünden kimseye bahsetmedikleri için, Tora da bu konuda sadece imada bulunmuştur (Raşi, *Midraş* – *Tanhuma*). Ramban ise ölümün Tora'ca açıklanmamasının sebebi olarak, cenazenin trajik koşullar altında gerçekleşmesini gösterir: Yitshak kördür ve Rivka'yı uygun bir şekilde onurlandırmak için evinden bile çıkamamıştır. Yaakov orada bile değildir. Esav ise babasının duasını kardeşinin almasını sağladığı için Rivka'dan nefret ettiğinden gelmeyecektir. Sonuçta, Rivka mecburen Hiti komşuları tarafından gömülmüştür.

Bu noktada Devora'nın Yaakov'un yanında olup

- 11 יֵאָמֶר לֹו אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׁדֵי
 פָּרָה וּרְבֵה גֹי וְקָהַל גֹּוִים יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמִלְכִּים מִחֲלָצֶיךָ
 12 יֵצְאוּ: שְׂשִׁי יִבְּוֹאֶתְהָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ
 13 אֶתִּנְנָה וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ אֶתֶּן אֶת־הָאָרֶץ: יָג וַיַּעַל מֵעָלָיו
 14 אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ: יָד וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מִצְבֵּה בַּמָּקוֹם
 אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ מִצְבֹּת אָבֹן וַיִּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצַּק עָלֶיהָ
 15 שֵׁמֶן: טו וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ שֵׁם
 16 אֱלֹהִים בֵּית־אֵל: טז וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד כְּבֵרֶת־הָאָרֶץ
 לָבֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶךְ רָחֵל וַתִּקֶּשׁ בְּלִדְתָּהּ:

13. Kendisiyle konuştuğu yerde – Tanrı, Haran’a doğru yola çıktığı zaman Yaakov’a görüldüğü yerde kendisine tekrar görünmüş ve sonrasında Yaakov’un üzerinden yükselmiştir (Sforno; bkz. s.a.).

Yükseldi – Bkz. 17:22 açık. Bu ne bir hayal, ne de bir rüyadır. *Şehina*, kelimenin tam anlamıyla Yaakov’un üzerine yerleşmişti. Bu pasuk, Hahamlarımız’ın “Atalar, *Şehina*’nın arabasıdır” şeklindeki sözlerini (bkz. 18:1-8 açık.) dayandırdıkları pasuklardan birisidir. Bu sebeple de *Şehina* bazı durumlarda onların üzerine yerleşir, bazen de üzerlerinden yükselir. Hahamlarımız’ın bu sözlerinin anlamı, “*Tsadikler*, Tanrı’nın Onuru’nu el üstünde tutup nesilden nesile aktaranlardır ve Tanrı, insanlar arasındaki hakimiyetini onların aracılığıyla sağlar” şeklindedir (Ramban).

14. **Anıt dikmişti** – Burada 28:18’de anlatılanlar hatırlatılmaktadır (İbn Ezra; Ramban).

Neseh yaptı – Törenselle bir içki dökme uygulaması. Yaakov söz konusu anıtı saflaştırmak için üzerine su ve/veya şarap dökmüştür (İbn Ezra; Ramban). Bu hareket aynı zamanda burasını ileride *korban* yapılabilecek bir yer olarak takdis etme amaçlıdır (*Targum Yonatan*). Özellikle şarap dökerek yapılan *Neseh*, Bet-Amikdaş’taki hizmetin ayrılmaz bir parçasıydı; bkz. Şemot 29:40, Vayikra 23:13, Bamıbdar 15:5 vs.

15. **Bet-El** – Bkz. 28:19.

16-20. **Binyamin’in doğumu ve Rahel’in**

ölümü. Bu noktada, Yaakov’un 11 oğlu vardır. Hem kendisi hem de Aneler, *Ruah Akodesh* yoluyla bu sayının, Yisrael’in gelecekteki kabilelerinin de sayısı olan 12 olması gerektiğini, yani halen bir eksik olduğunu bilmektedirler. Rahel, uzun yıllar boyunca doğum yapmamıştır. Sadece kızkardeşinin değil, hizmetkarların bile kendisinden önce doğum yaptıklarını görmüş ve bir oğulun daha özlemini çekmiştir. Ve işte Rahel, nihayet yeniden hamiledir. Yosef’in doğumundan 8 yıl sonra, hayatında hiç görmediği evine doğru giderken ikinci oğlunu doğurmaktadır.

Hahamlarımız, bir kadının doğum sırasında Tanrı katında yargıya tabi tutulduğunu belirtirler. Rahel, babasının tılsımlarını uygunsuz bir şekilde ve Yaakov’un haberi olmadan çaldıktan sonra (31:19), Yaakov, kendisinden bunun hesabını soran Lavan’a, “*Tanrılarımla [herhangi birinin yanında] bulursan; [o kişi] yaşamam!*” (31:32) demişti. Bu sözler sebebiyle, Rahel vakitsiz ölecekti (bkz. 31:31-32 açık.), fakat Rahel ile ilgili yargının kararı doğum yapana kadar uygulanmamıştır. İnsanların tehlike zamanında Tanrı katında yargıya tabi tutuldukları prensibi “*Öküz düştüğü zaman, bıçak keskinleşir*” (*Lekah Tov*) vecizesiyle dile getirilir. Alternatif olarak, Tanrı, Rahel’in ölümünü Binyamin doğana kadar ertelemiş de olabilir. Zira, böyle olmasaydı, tarihi dürüstlüğüün sembolü olan böyle bir kadının, Tanrı’nın Halkı’nı oluşturmadaki payı kendisinden esirgenmiş olacaktı.

Ramban (Devarim 18:25), Rahel’in ölümüyle ilgili zamanlamayı Erets-Yisrael’in kutsallığının

¹¹ Tanrı ona “Ben Her-Şeye-Kadir Tanrı’yım” dedi. “Verimli ol ve çoğal. Senden, bir ulus ve bir uluslar topluluğu gelecek ve belinden krallar çıkacak.” ¹² Avraam’a ve Yitshak’a vermiş olduğum ülkeyi sana vereceğim. Ülkeyi aynı zamanda ardından gelecek olan soyuna vereceğim”.

¹³ Tanrı, kendisiyle konuştuğu yerde, [Yaakov’un] üzerinden yükseldi. ¹⁴ Yaakov [Tanrı’nın] onunla konuştuğu yerde bir anıt – taş bir anıt – dikmişti. [Şimdi ise, bu anıtın] Üzerine **Neseh** yaptı ve ardından üzerine yağ döktü. ¹⁵ Yaakov, Tanrı’nın orada kendisiyle konuşmuş olduğu yere Bet-El adını vermişti.

¹⁶ Bet-El’den yola çıktılar. Efrat’a kısa bir mesafe kalmıştı ki, Rahel doğurmaya başladı. Doğum oldukça zorluydu.

için, Yisrael ismi ise Atalar’ın ve soylarının manevi görevlerini yansıtmak amacıyla kullanılabilmektedir (Rabenu Bahya).

Yisrael – Bkz. 32:29.

☞ Avram/Avraam ve Yaakov/Yisrael

Avraam ve Yaakov’a yeni isimler verildiği halde, aralarında temel bir fark vardır. *Talmud* (Berahot 13a), Avraam’a ‘Avram’ diye hitap eden kimselerin “yapma” şeklindeki [= **Lo Taase** {**Lav**} = negatif] bir emri ihlal ettiklerini; diğer yandan Yaakov için iki ismin de sorunsuz olarak kullanılabileceğini belirtir. Rabi David Feinstein, aradaki farkın pasuklardan açıkça anlaşıldığını söyler. Yaakov’la ilgili pasuk, “Adın ‘Yaakov’dur” şeklinde başlamaktadır. Bu da, eski ismin, yenisi **Yisrael**’e “ek olarak” yürürlükte kalacağını açıkça ifade etmektedir. Fakat Avraam’ın durumunda, bu şekilde bir açıklama yoktur.

Or Ahayim, bu farklılığın nedenini şöyle açıklar: Toradaki her isim, Tanrı’nın o kişinin vücuduna yerleştirdiği ruhu temsil eder. Dolayısıyla, **Yaakov** ismi doğrudan ruhu temsil ederken, **Yisrael** ismi ise bu ruha yapılan bir kuvvet eklemesini simgelemektedir. Yaakov bu ek kuvveti, sürekli gelişerek ve orijinal isminin sembolize ettiği görevi yerine getirerek kazanmıştır. Maneviyatın bu farklı görüntülerinin her ikisi de Yaakov/Yisrael’de varolduğu için, onu anarken her iki isim de kullanılabilir. Fakat Avraam’ın durumunda, **Avram**’ın simgelediği orijinal ruh, yeni isimde de var olmaya devam etmiştir; zira yeni isim **Avraam**, eskisini de içermektedir. Bu açıdan, **Avram** ismini yine de kullanmak, yeni ismin ifade ettiği ek kuvvetin varlığını inkar etmek olaçağından, yasaktır.

11. Her-Şeye-Kadir Tanrı – İbranice “**E-l Şa-da-y**”; bkz. 17:1 açık. Tanrı’nın **E-l** İsmi, O’nun üst düzeydeki Merhameti’ni ifade eder (bkz. p. 1 açık.). **Şa-da-y** İsmi ise, “yeterli” anlamına gelen **Day** kelimesinden gelir. Başka bir deyişle burada-

ki İsm’in düz anlamı “Yeterli Olan” şeklindedir. Bu İsim, geçtiği yerin içeriğine göre; [a] Tanrı’nın mübarek kılma konusunda yeterli güce sahip olduğunu, zira tüm berahaların O’na ait olduğunu; [b] bireyleri Bizzat tartıp ölçerek, onların berahaya ne kadar ihtiyacı ya da hakkı olduğuna dair kararı O’nun verdiğini; ya da [c] bir kişinin, gerilim altında yıkılmadan sıkıntılara ne kadar dayanabileceğini yine O’nun belirleyeceğini ifade eder (Raşi b.a.; 17:1, Raşi o.a.).

Sforno, pasukta verilen berahayı basit anlamıyla açıklar: “*Verimli ol* (bkz. 1:22, 1:28, 8:17, 9:1, 9:7) – Çocuklarının davranışlarından dolayı hayal kırıklığına uğrasan bile, çocuk sahibi olmaya devam et [nitekim *Talmud* (Yevamot 65b) bu sözleri çocuk sahibi olmayı gerektiren bir emir olarak kabul eder]; zira bu, Bene-Yisrael’in devamını garantileyecektir. Çünkü **E-l Şa-da-y** olarak, ne olursa olsun verdiğim berahaların yerine gelmesini sağlama gücüne sahibim. Ayrıca sana yine aynı İsmim ile şunları vaad ediyorum: *Senden, bir halk ve bir halklar topluluğu gelecek* (bkz. 17:5, 17:16, 28:3. Ayrıca bkz. 48:4) *ve belinden krallar çıkacak* (bkz. 17:6, 17:16) – Soyun tahta layık olacak ve başka uluslara mensup li-derlere ihtiyaç duymayacaklar”.

Açıklamasını *Midraş*’a dayandıran Raşi’ye göre, pasuktaki “*bir halk*” ifadesi, Yaakov’un henüz doğmamış olan oğlu Binyamin’i ima etmektedir. Zira her kabile “*bir halk*” olarak adlandırılır ve henüz ortaya çıkmamış tek oğul Binyamin’dir. Pasuktaki “*Halklar topluluğu*” tanımı ise, Yosef’in – Yaakov’un oğullarıyla aynı statüye sahip olarak birer kabile olacak olan – oğulları Menaşe ve Efrayim’i kastetmektedir (bkz. 48:5) – ki onlar da henüz doğmamışlardır.

12. Ülkeyi sana vereceğim – Bkz. 12:7, 13:15, 26:3, 26:4, 28:13. Kalabalık bir soyla ilgili vaade ek olarak, Tanrı, Ülke vaadini de yeniden dile getirmektedir; çünkü Yisrael ulusu Ülke’yle özdeşleşmiştir (Malbim).

יִי וַיְהִי בְּהִקְשָׁתָּהּ

17

בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּלְלָת אֶל־תִּירְאִי כִּי־גִסְוָה לָךְ בּוֹ:

יִי וַיְהִי בִצְאָת נִפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו

18

קָרָא־לּוֹ בְנִימִין: יֵט וַתִּמָּת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא

19

בֵּית לָחֶם: כֹּ וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצְבָּה עַל־קְבֻרָתָהּ הוּא מִצְבַּת

20

קְבֻרַת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם: כֹּא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלָה מִהֶלְאָה

21

22

לְמַגְדַּל־עֶדֶר: כֹּב וַיְהִי בְשָׁכְן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחֹא וַיֵּלֶךְ

רֹאוּבֵן וַיִּשְׁכֹּב אֶת־בִּלְהָה פִּילָגְשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פ

geleneksel bilgiye göre Rahel, Yitshak'ın Yaakov'a beraha verdiği gün doğmuştur. Böylelikle, Yaakov berahayı aldığı anda 63, Erets-Yisrael'e girdiğinde ise 99 yaşında olduğuna göre, Rahel 36 yaşında ölmüştür.

Efrat (Bet-Lehem) yolunda – Rahel'in mezarı, Bet-Lehem'in [tam anlamıyla "Ekmek Evi"] dışında yol kenarındaydı. Fakat günümüzde şehir, mezarı içine alacak şekilde genişlemiştir. Rahel'i Bet-Lehem'e yakın bir yere getirmek yerine, Yaakov bu yeri seçmiştir; çünkü Yaakov, bundan çok sonra Bene-Yisrael'in, Babil sürgününe giderken bu yoldan geçeceğini önceden görmüştür. Dolayısıyla yol üstünde gömülen Rahel, bu trajik yolculukta onlar için dua edecektir: "Rahel çocukları için ağlıyor" (Yirmeyau 31:15). Sürgüne giden Yahudiler'in, mezarı fark etmeleri ve esaret yolunda Rahel'e dua etme fırsatı bulabilmeleri için Yaakov, Rahel'in ıssız mezarına bir anıt dikmiştir (p. 20) (*Midraş*).

Yaakov'un Rahel'i şehir sınırları içine gömmemesinin bir başka nedenini Ramban, *Sifre*'den alıntı yaparak şöyle açıklar: Bene-Yisrael, Mısır Çıkışı'nın ardından Erets-Yisrael'e gelip burayı ele geçirdiğinde, Bet-Lehem Yeuda'nın payına düşecektir. Ama yol kenarındaki bu mezar yeri Rahel'in oğlu Binyamin'in kabilesine ait olacaktır (bkz. Şemuel I 10:2).

Diğer yandan, Yaakov Rahel'i Mahpela Mağarası'na da gömmek istememiştir; çünkü onunla kardeşi Lea'yla evlendikten sonra evlenmiştir – ve Tora sonradan iki kızkardeşe evlenmeyi yasaklayacaktır. Rahel kendisiyle birlikte mağarada bulunduğu takdirde, Yaakov, ataları önünde utanç duyabilirdi. Bkz. 29:22-25 açık.

20. Anıt – Ölen kişilerin mezarları başına bir mezar taşı dikme geleneğinin kaynağı burasıdır (*Midraş* – *Bereşit Raba* 82).

Bugüne kadar – Bkz. Şemuel I 10:2. Burası günümüzde de bilinen ünlü bir yerdir. Söz konusu anıt/türbe, oraya Yaakov'un yerleştirmiş olduğu büyük taşın üzerine 11 kardeş tarafından yerleştirilen 11 taştan oluşmaktaydı (*Lekah Tov*; *Masaot Binyamin* 10; krş. *Talmud* – *Sanedrין* 47b, *Tosafot* o.a. *Keşeyistom* k.b.). 1700'li yıllarda buranın etrafına daha büyük bir yapı inşa edilmiştir. Bugün de "**Kever Rahel** – Rahel'in Mezarı" olarak bilinen yer burasıdır. Rahel'in mezarı bugüne kadar kadın ve erkeklerin, 'Anne Rahel'in kendi adlarına Tanrı'ya dua etmesi için gözyaşı döktükleri bir yerdir.

21. Migdal Eder – "*Davar Sürüsü Kulesi*". Burası bir tepenin üzerindedir (Miha 4:2; Raşbam). Bkz. *Mişna* – *Şekalim* 7:4. Bet-Lehem ile Hevron'un tam arasındadır (krş. *Tsavaat Reuven* 3:13). Maşiah'ın ilk olarak buraya geleceğine dair geleneksel bir bilgi mevcuttur (*Targum Yonatan*).

22-26. Reuven'in hatası ve kısmen bağışlanması. *Talmud* kaynaklı geleneğe göre, Rahel'in ölümünden sonra Yaakov, Rahel'in çadırında bulunan yatağını bu kez Rahel'in hizmetkarı Bila'nın çadırına taşır. Bu, Yaakov'un, yeni sabit evini Bila'nın yanında belirlediğinin bir göstergesidir. Reuven, "*Teyzem Rahel, annemin rakibiydi; şimdi de onun hizmetçisi mi annemin rakibi olacak?*" düşüncesiyle, bu hareketi annesi Lea'ya karşı bir hakaret olarak algılar. Annesinin onurunu korumak için, Reuven, Yaakov'un yatağını buradan çıkarıp Lea'nın çadırına yerleştirmiştir (*Talmud* – *Şabat* 55a, a.k. 55b; *Targum Yonatan*; Raşi). Olay

¹⁷ Doğumun en zorlu anında, ebe kendisine “*Korkma*” dedi. “*Bu da oğlan*”. ¹⁸ [Rahel] Ölmek üzereydi; son nefesini verirken [çocuğun] ismini Ben-Oni koydu. Babası ise ona Binyamin adını verdi.

¹⁹ Rahel öldü ve Efrat (Bet-Lehem) yolunda gömüldü. ²⁰ Yaakov [Rahel’in] mezarının üzerine bir anıt dikti. Bu, Rahel’in mezar anıtıdır – bugüne kadar.

²¹ Yisrael yoluna devam etti ve çadırını Migdal Eder’in ötesine dikti. ²² Yisrael bu bölgede yaşarken, Reuven gitti ve babası Yaakov’un odalığı Bila’nın yatak düzenini bozdu. Yisrael’in [bu olaydan] haberi oldu.

bir göstergesi olarak kabul eder. Daha sonraları, Tora bir erkeğin iki kızkardeşe evlenmesini yasaklayacaktır (Vayikra 18:18) ve Atalar, henüz verilmemiş olmasına karşın Tora’nın kurallarına uygun yaşıyorlardı [Ancak, Tora henüz verilmemiş için, bu emirleri yerine getirmedikleri takdirde, günah işlemiş sayılmazlardı]. Bu açıdan, Ramban’a göre, Yaakov’un Tora’nın kurallarına aykırı olarak yaptığı bu evlilik her ne kadar onun açısından bir günah değilse de, Yaakov’un yüksek statüsü göz önünde bulundurulduğunda, en azından “Erets-Yisrael içinde” uygun değildi. Başka bir deyişle, Yaakov’un Ülke dışında hem Lea hem de Rahel ile evlenmesi kabul edilebilirdi. Ancak Erets-Yisrael’e geldiği anda, hem Ülke’nin hem de kişisel olarak Yaakov’un kutsiyet düzeyleri bir araya gelmiş, onun iki kızkardeş ile aynı anda evli olmasına tahammül edemeyecek dereceye ulaşmıştır. Rahel yine de, kendi üst düzeyi sebebiyle Erets-Yisrael’e girmeden önce ölmemiş; ancak bunun kısa bir süre sonrasında hayata gözlerini yummuştur. Ayrıca bkz. 30:15 açık.

16. Efrat – Bet-Lehem (p. 19). Bkz. 48:7. Ayrıca bkz. Şemuel I 17:12, Miha 5:1, Teilm 132:6, Rut 1:2, 4:11, Divre Ayamim I 2:24. Burası Yerusala-yim’in yaklaşık 9km. güneyinde Bet-El’den de 29km. kadar uzaklıktadır.

Kısa bir mesafe – İbranice *Kivrat Aarets*. Raşi, Menahem Ben Seruk’un bunu “uzun bir yol” olarak açıkladığını belirttikten sonra kendi fikrini açıklar. Buna göre bahsedilen, “belirli bir mesafe”dir (Raşi). Yaklaşık 1km. (Masaot Binyamin 10). Efrat ya da diğer adıyla Bet-Lehem’in kuzeyindedir.

17. Bu da oğlan – Bkz. 30:24. Tam çeviriyle “Bu da senin için bir oğul”. Ebe Rahel’e, Yosef’in doğumunun ardından bulunduğu dileğin gerçekleştiğini müjdelemektedir (bkz. 30:24; Raşbam). Hahamlarımız kız çocuk doğarken meydana

gelen sancıların, genelde erkeğe göre çok daha fazla olduğunu belirtirler. Rahel sancılarının çok fazla olduğunu görünce, çocuğun kız olduğunu düşünmüştür. Fakat ebe onu bu konuda rahatlatmaktadır (Sforno).

Pasuktaki “*da*” edatı, bir fazlalık ifade eder. *Midraş*, Yaakov’un her oğlunun, yanında bir ikiz kızkardeşe doğduğunu belirten geleneksel bilgiye dayanak olarak burayı verir (Raşi). Fakat *Midraş*’a göre bu kızların hepsi genç yaşta ölmüşlerdir (*Meam Loetz*).

18. Ben-Oni – “*Yasımın Oğlu*” – sanki “ölümüne sebep olan oğlum” der gibi (Ramban; İbn Ezra). Ya da “*İstirabımın Oğlu*” (Raşi), ya da “*Kederimin Oğlu*”.

Binyamin – Tam anlamıyla “*Sağın Oğlu*”. Rahel ölüme yaklaştığında, yeni doğan oğlunu **Ben-Oni** şeklinde isimlendirmiştir. Yaakov, Rahel’in verdiği ismin formunu korumak, fakat daha olumlu bir anlam katmak istemiştir. Böylece, Rahel’in kullandığı “*On – Yas*” sözcüğünü, eşselsi olan “*On – Güç*” kelimesinin anlamıyla yorumlayarak, oğlunu “*Gücin Oğlu*” ya da “*Kuvvetin Oğlu*” anlamında “**Binyamin** – Sağ Elin Oğlu” şeklinde isimlendirmiştir. Sağ el, güç ve başarının sembolüdür (Ramban).

Bir başka fikre göre bunun anlamı “*Güneyin Oğlu*”dur; zira Binyamin Kutsal Topraklar’da, yani Padan Aram’ın güneyinde doğan tek oğuldur (Raşi; *Sefer Ayaşar* s.96) ve “sağ” güneyi belirtir (bkz. 14:15 açık.). Bir başka görüşe göre Binyamin ismi “**Ben Yamim** – Günlerin Oğulları” ile aynıdır; zira “**Yamim** – Günler” sözcüğü, alternatif olarak **Yamin** şeklinde de yazılabilir (Daniel 12:13). Bu da Binyamin’in Yaakov’a yaşlılık döneminde doğduğuna işaret etmektedir (Raşi; Raşbam; *Tsavaat Binyamin* 1:6; Philo, *De Nominum Mutatione* 3:92).

19. Rahel öldü – *Seder Olam*’ın aktardığı

- 23 וַיְהִי בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר: כֹּג בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן
 24 וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשָׁכָר וּזְבֻלֹן: כֹּד בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף
 25-26 וּבִנְיָמִן: כֶּה וּבְנֵי בְלָהָה שְׁפָתָת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי: כוּ וּבְנֵי זִלְפָּה
 שְׁפָתָת לֵאָה גָד וְאָשֶׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלַדְלוּ בְּפָדָן
 27 אַרְם: כז וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מִמֶּרְא קְרִית הָאֲרָבֶעַ
 28 הָיָא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גֵּר־שָׁם אַבְרָהָם וַיִּצְחָק: כח וַיְהִי יָמָי יִצְחָק
 29 מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה: כט וַיָּגֹעַ יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאסֹף
 אֶל־עַמּוּי זָקֵן וּשְׁבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂן וַיַּעֲקֹב בָּנָיו: פ

Reuven kabilesi, nüfus sayımlarında daima ilk sayılan kabiledir (Raşi; Bamidbar 1:20 v.d.).

25-26. Hizmetkar – Tora, Bila ve Zilpa'dan bu şekilde bahsetmektedir; çünkü onlar, Yaakov'la evlenmek için özgür bırakıldıklarında bile Rahel ve Lea'ya hizmet etmeye devam etmişlerdir. Fakat, Bila ve Zilpa'nın bütün oğulları, diğer çocuklarla aynı statüde değerlendirilirler (*Aamek Davar*).

26. Padan Aram – Binyamin Padan Aram'da doğmamış olmasına karşın, diğer 11 kardeş çoğunlukta olduğu için pasuk bu genellemeyi yapmıştır. Tora'nın böyle genellemeler yaptığı başka örnekler de mevcuttur (İbn Ezra).

27-29. Yaakov ve Yitshak yeniden birleşiyorlar. Bu birleşme sırasındaki duygu ve gözyaşlarının derecesinin ne kadar yüksek olduğu en çok 'tahmin edilebilir'. Lavan'ın yanında geçirdiği 20 yılın yanında, Yaakov 2 yılını eve dönüş yolunda, 14 yılını da Şem ve Ever'in akademisinde geçirmiş ve babasından toplam 36 yıl ayrı kalmıştır. Elleri boş bir kaçak olarak terk ettiği evine, şimdi 12 *Tsadik* oğul ve büyük bir kalabalıkla geri dönmektedir. Fakat yeniden birleşmenin mutluluğuna, yolda ölmüş olan Rahel'in eksikliği gölge düşürmektedir. Baba-oğul, Yitshak'ın bundan 21 yıl sonraki ölümüne kadar birlikte yaşayacaklardır. Ancak Tora'nın stili uyarınca, bir kişinin ölümü, o kişinin anlatımdaki rolü sona erdiği zaman hemen belirtilir (bkz. 11:32 açık.). Yitshak'ın ölümü, bu sebeple bu noktada verilmektedir.

27. Hevron – Bkz. 13:18 Mamre ve 23:2 Kiryat Arba. Yitshak'ın hep burada mı yaşadığı, yoksa

buraya sonradan mı taşındığı konusu için bkz. 28:10 açık. *Beer-Şeva* k.b.

Yaşardı – İbranice *Gar*. Bu yüklem, Avraam ve Yitshak'ın Hevron'da birer "*Ger – Yabancı*" olarak yaşadıklarını ifade eder. Yerel halktan ayrı bir şekilde, Tanrı'nın hizmetkarları olarak kendi özel hayatlarını yaşarlardı (*Şela*).

Tora'nın bu pasukta Yaakov'un atalarından bahsetmesinin nedeni, onların Hevron'daki eski yerleşimlerinin, Yaakov'un komşularıyla olan ilişkilerine olumlu bir etki yapmış olduğunu belirtmektir. Saygın bir anne-baba veya büyükanne-büyükbabaya sahip biri genelde saygı görür (*Sforno*).

29. Yitshak son nefesini verdi – Yitshak'ın ölümünü burada belirten Tora, kronolojik bir düzende gitmemektedir. Zira Yosef, Yitshak'ın ölümünden 12 yıl önce satılmıştır (Raşi).

Günlere doymuş bir şekilde – Yitshak günlerinden tatmin olmuştur. Her bir günün kendisine kazandırdıklarından memnundur ve geleceğin kendisine yeni bir şeyler getirmesi konusunda herhangi bir arzu taşımamaktadır. Bu ifade, *Tsadikler*'in ellerindekiyle mutlu olduklarının ve daha fazlasını arzulamadıklarının bir göstergesidir (25:8, Ramban o.a.)

Gömdüler – Mahpela Mağarası'nda; bkz. 49:31.

[69. Yaakov'un Oğulları; Yitshak'ın Ölümü]

Yaakov'un oğulları oniki taneydi.

²³ Lea'nın oğulları: Yaakov'un Behor oğlu Reuven, Şimon, Levi, Yeuda, Yisahar ve Zevulun.

²⁴ Rahel'in oğulları: Yosef ve Binyamin.

²⁵ Rahel'in hizmetkarı Bila'nın oğulları: Dan ve Naftali.

²⁶ Lea'nın hizmetkarı Zilpa'nın oğulları: Gad ve Aşer.

Bunlar, Yaakov'un oğullarıdır; kendisine Padan Aram'da doğmuşlardı.

²⁷ Yaakov, Hevron olarak bilinen Kiryat Arba'daki Mamre'ye – babası Yitshak'a geldi. Avraam ve Yitshak orada yaşadılar.

²⁸ Yitshak'ın yaşamı 180 yıldı. ²⁹ Yitshak son nefesini verip öldü; yaşlı ve günlere doymuş bir şekilde halkına katıldı. Oğulları Esav ve Yaakov onu gömdüler.

bundan ibarettir; fakat Tora bunu, Reuven'in büyük bir günah işlediğini ima eden terimlerle aktarmaktadır (bkz. s.a.). Bu da, üst düzeydeki insanların küçük ihlallerinin bile, Tanrı katında çok önemsendiğini ve ağır bir şekilde yargılandığını gösterir. Çünkü onların hareketleri, normal insanlara göre çok daha yüksek standartlarla ölçülür.

Yaakov, Bila'nın çadırına, Rahel'in anısını onurlandırmak için taşınmıştır; çünkü onunla evlenmek için 14 yıl çalışmış ve Rahel'i asıl eşi olarak kabul etmiştir. Ona olan saygısını belirtmek için, Yaakov sabit evini onun sadık hizmetkarının çadırında belirlemiştir. Bila Yaakov'la evlendikten sonra bile, Rahel'e sadık bir hizmetkar olarak görevine devam etmiştir (Maarşa). Yaakov'un bunu yapmasının diğer bir nedeni de, en sevdiği karısı Rahel'in doğurduğu ve en küçük iki çocuğu 8 yaşındaki Yosef ile bebek Binyamin'i yetiştirme görevini Bila'nın üstlenmiş olmasıdır.

22. Yatak düzenini bozdu – Yukarıda belirtildiği gibi, Reuven'in yaptığı, babasının yatağına karışmaktan başka bir şey değildir. Ancak yine de Tora bu olayı, birinin evlilik hayatına müdahale edildiği için, zina ile eşdeğer tutmaktadır. Hahamlarımız, evlilik ilişkisindeki özel hayatın çok kutsal olduğunu belirtirler. Bu nedenle, Reuven düzeyindeki birinin bu şekilde davranması ahlaksız bir davranış olarak nitelendirilebilir (Rabi David Feinstein).

Burada kullanılan İbranice sözcük **Şahav**, tam çeviriyle "yatmak" ya da "yatak düzenini sağlamak" anlamındadır; ancak çoğunlukla cinsel ilişki için kullanılır. Bir fıkreye göre Reuven gerçekten de Bila'yı arzulamış, ama sadece yanında yatmıştır (Sefer Ayovelot 33:2, 33:4). Bu sırada Bila sarhoştur (Tsavaat Reuven 4:13). Her ne olursa,

Reuven Behorluk hakkını bu olay sebebiyle yitirmiştir. Bkz. 49:4; Divre Ayamim I 5:1. Bkz. Şemuel II 16:22, 20:3.

Yaakov'un oğulları oniki taneydi – Bu ifade, Tora'da yeni bir paragrafın başlangıcı şeklinde yazılmış olsa da, aslında Reuven'le ilgili olayı anlatan p. 22'nin devamıdır. Yaakov'un 12 oğlunun ilk kez tamamen listelenmesiyle, Yaakov'un olaydan haberdar olması bu şekilde birleştirilmiştir. Tora bu şekilde, Yaakov'un Reuven'i evlatlıktan reddetme suretiyle cezalandırmadığını vurgulamaktadır. Buradan çıkan sonuç, Behorluk hakkını kaybetmesine yol açan günahına rağmen, Reuven'in dışlanmadığı ve kardeşler arasında sıralanmaya devam ettiğidir (Ramban; Sforno). 12 kardeşin tümünün bir arada listelenmesi, hepsinin eşit derecede dürüst ve erdemli olduklarını göstermektedir. Sifre, buradan, Reuven'in Teşuva yaptığı sonucunu çıkartır.

23. Yaakov'un Behor oğlu Reuven – Behorluk hakkı Reuven'den Yosef'e geçtiği halde (Divre Ayamim I 5:1), bu cümlede Reuven'in "Behor" olduğunun belirtilmesi; onun bazı ayrıcalıklarını halen koruduğunu göstermektedir. Yosef, Behorluk hakkı olarak Erets-Yisrael'de, diğer kardeşlerine göre iki kat pay elde edecektir; bu, Yaakov'un daha sonradan Yosef'in oğulları Efrayim ve Menashe'ye de birer kabile statüsü vermesiyle gerçekleşecektir (bkz. 48:5). Diğer yandan Reuven'in Behorluk hakkı şu açılardan devam etmiştir: [a] *Miras Hakkı* – Zira Reuven kişisel olarak Yaakov'un mülkünden çift pay almıştır. Ayrıca Erets-Yisrael'deki payını alan ilk kabile de Reuven kabilesidir (*Yafe Toar*); [b] *Korban Görevi* – Altın Buzağı günahından önce, *korban* yapma görevi Behorlar tarafından yerine getirilirdi (*Matanot Keuna*); [c] *Nüfus Sayımı Sıralaması* –

1-2 א ואלה תלדות עשו הוא אדום: ב עשו לקח את-נשיו
מבנות כנען את-עדה בת-אילון החתי ואת-אהליבמה
3 בת-ענה בת-צבעון החוי: ג ואת-בשמת בת-ישמעאל אחות
4 נביות: ד ותלד עדה לעשו את-אליפז ובשמת ילדה
5 את-רעואל: ה ואהליבמה ילדה את-יעיש [יעוש] ואת-יעלם
6 ואת-קרח אלה בני עשו אשר ילדו-לו בארץ כנען: ו ויקח
עשו את-נשיו ואת-בניו ואת-בנותיו ואת-כל-נפשות ביתו
ואת-מקנהו ואת-כל-בהמתו ואת כל-קנינו אשר רכש
בארץ כנען וילך אל-ארץ מפני יעקב אחיו:

Tsivon'un kızı olduğunu söylerler (*Talmud – Bava Batra* 115b, *Tosafot* o.a. *Melamed* k.b.; krş. Raşba o.a.; *En Yaakov*, a.y. Ritba o.a.). Buna göre, babası gerçekten de Hiti Beeri olabilir; bkz. s.a.

Aolivama – Bir fıkre göre bu, Hiti Beeri'nin kızı Yeudit'tir (Raşi; bkz. 26:34 açık.). Ancak birçok otorite bu fikri sorgulamaktadır (Raşbam; Ramban; *Sefer Ayaşar*). Bkz. p. 41.

3. **Nevayot** – Bkz. 28:9.

Basemat – Bazı otoriteler bunun Mahalat ile aynı kişi olduğunu söylerler; bkz. 28:9 açık. Mahalat ismi, “*Mahal* – *Affetmek*” köküyle bağlantılıdır. Hahamlarımız, bir insanın günahlarının, evlendiği gün affedildiğine dair bilgiye buradan dayanak bulurlar (Raşi). Diğer yandan, bu kadının, Esav'ın ilk eşi Basemat'ın ismini kendine adapte etmiş olması da olasıdır (26:34).

4. **Elifaz** – Bkz. p. 10. Amalek'in babasıdır (p. 11). Bazıları onu İyov'un arkadaşı olan Elifaz ile bağdaştırırlar (*Sehel Tov*; İyov 4:1, Raşi o.a.; İyov 2:11, İbn Ezra o.a.). Bir geleneğe göre Elifaz, babası Esav tarafından Yaakov'u öldürmekle görevlendirilmiş, ancak Yitshak'ın elinde büyümüş olduğu için son anda bunu yapmamıştır (bkz. 29:11 açık., Raşi o.a.).

Reuel – Bkz. p. 10, 13, 17, Divre Ayamim I 1:35. Krş. Şemot 2:18, Bamidbar 10:29.

5. **Korah** – Her ne kadar Korah Aolivama'nın oğlu idiye de, ileride (p. 16) onu Ada'nın oğlu Elifaz'ın oğlu Reis Korah olarak görmekteyiz.

Bunun sebebi Elifaz'ın Aolivama ile yasak ilişki sonucu Korah'a baba olmasıdır (*Midraş – Bereşit Raba* 82; Raşi). Başka otoriteler ise burada isimleri Korah olan iki farklı kişi olduğunu belirtirler (*Talmud – Sota* 13a, Raşi o.a. *Şeloşim* k.b.; p. 16, Raşbam o.a.; krş. İbn Ezra).

Kenaan Ülkesi'nde – Bu, Esav'ın Kenaan'da doğan çocuklarının listesini tamamlamaktadır. Daha ileride, Tora Seir Ülkesi'nde doğanları sayacaktır (Rabi Hoffman).

6-8. **Esav Yaakov'dan ayrılıyor.** Tora, Esav'ın kendisini Yaakov'dan uzaklaştırma kararını açıklarken, Yaakov'a “[*Esav'ın*] kardeşi” nitelemesini yapmaktadır. Yaakov'un Esav'ın kardeşi olduğu yeni bir şey değildir. Buna rağmen “kardeşi” sözcüğünün burada kullanılması, geçmişteki düşmanlığın artık son bulduğuna dair bir işarettir. Tora, iki kardeşin artık beraber yaşamaya çağını, çünkü ikisinin sürülerinin ülkenin şartlarına göre çok büyük olduğunu vurgulamaktadır. Fakat yine de bir soru sorulmalıdır: Ülkeyi terk etmesi gereken neden Yaakov değil de Esav'dır? Otoriteler bu konuda birkaç olası sebep öne sürerler:

Giden Esav'dır; çünkü Yaakov'un ailesinin Şehem'de gösterdiği askeri başarıdan korkmuştur (*Targum Yonatan*); ya da Behorluk hakkını satın alan Yaakov, Kenaan'a da hak kazanmıştır (Raşbam); ya da Esav Kenaan'da yaşayacak olan halkın, ileride uzun ve zorlu bir sürgüne maruz kalacağına dair bildirimin (15:13) bir parçası olmak istememiştir (Raşi). Rabi Samson Raphael

36

[70. Esav'ın Soyusu]

¹ Edom olarak da bilinen Esav'ın soyu bunlardır:

² Esav eşlerini Kenaan kızlarından seçti: Hiti [ulusundan] Elon'un kızı Ada, Hivi [ulusundan] Tsivon'un kızı Ana'nın kızı Aolivama; ³ [ve ayrıca] Yişmael'in kızı [ve] Nevayot'un kızkardeşi Basemat [ile evlendi].

⁴ Ada; Esav'a Elifaz'ı doğurdu.

Basemat ise Reuel'i doğurdu.

⁵ Aolivama; Yeuş, Yalam ve Korah'ı doğurdu.

Bu sayılanlar, Esav'a Kenaan Ülkesi'nde doğan oğullarıdır.

⁶ Esav eşlerini, oğullarını, kızlarını, evinin tüm halkını, sürülerini, tüm hayvanlarını ve Kenaan Ülkesi'nde edindiği tüm mallarını aldı ve kardeşi Yaakov sebebiyle başka bir böl - geye gitti.

36.

Esav'ın Soyusu

Tora'nın sadece tarihsel bir belge olmadığını ve anlatılan her olayın, aslında kanuni ve ahlaki bir amacı olduğunu gözden kaçırmamak çok önemlidir. Birçok dini esas, fazla ve gereksiz gibi görünen bir kelimeden, hatta harften çıkartılmış, sözdizimi veya gramatik yapıyla belirtilen imalardan türemiştir. Sonuç olarak, hayati öğretileri amaçlamış olmasa, Tora'nın bütün bir *Perek*'i Esav'ın soyuna ayırması da gerekli olmazdı. Nitekim, *Kabala*'nın ana kitabı olan *Zoar*'ın bir bölümü olan *İdra Raba*, Esav'ın soyuyla ilgili bu *Perek*'in mistik açıklamalarını aydınlatmaya adanmıştır.

Pasukların doğrudan anlamlarından ve buraya paralel olarak Divre Ayamim kitabında verilen soyağaçlarından anlaşıldığı kadarıyla, Esav'ın soyunun önemli bir bölümü enest veya gayrimeşru ilişkilerin ürünüdür. *Mizrahi*'ye göre, sadece bu durum bile, bu bölümün yazılış nedeni olmaya yeterlidir. Fakat elbette her şey bundan ibaret değildir. Nitekim, çeşitli otoriteler tarafından ele alınan gerek kanuni gerekse ahlaki birçok ders de bu bölümden türemektedir. Diğer yandan Tora, Avraam'ın soyundan olduğu için Esav'ı onurlandırmış da olmaktadır.

1. Edom – Bu isim – ve bu ismi tüm hayatı boyunca kullanmış olması – Esav'ın temel karakteri hakkında bizlere bilgi verir. Bu isim, *Behorluk* hakkını sadece bir tabak mercimek için sattığı zaman gösterdiği (25:30), yemek – ve bununla simgelenen fiziksel zevk – düşkünlüğünü; ayrıca katil karakterini yansıtmaktadır. Esav'ı yaşamı boyunca tanımlayan temel özellikleri, hırsı ve yozlaşmış değerleri olmuştur (Sforno).

2. Ada – Bir fikre göre bu, Elon'un kızı Base-

mat'tır; bkz. 26:34 açık. Başka bir fikre göre onun kızkardeşi de olabilir (Ramban).

Hivi – Bkz. 10:17 açık. Burayı anlamak biraz zordur; zira Tsivon ve Ana, daha sonraları "Hori" olarak tanımlanmaktadır (p. 20, 24). Bir açıklamaya göre buradaki Hivi sözcüğü bir ulusu değil, tarımsal bir yeteneği ifade etmektedir (*Talmud* – *Şabat* 85a, *Tosafot* o.a. **Hivi** k.b.). Dolayısıyla pasuk bu bakışla "*Tarım uzmanı Tsivon*" şeklinde çevrilmelidir. Bir başka açıklamaya göre Horiler, Hiviler'in soyundan gelirler (*Sefer Ayaşar* s. 27) ve dolayısıyla söz konusu iki kabile, temelde aynıdır (Devarim 2:10, Ramban o.a.).

Tsivon'un kızı Ana'nın kızı – Büyük olasılıkla pasuk "*Tsivon'un kız torunu, Ana'nın kızı*" şeklinde anlaşılmalıdır (İbn Ezra; p. 25, Ramban o.a.). Zira Aolivama'nın Ana'nın kızı, Ana'nın ise Tsivon'un "oğlu" olduğu anlaşılmaktadır (p. 24, 25).

Diğer yandan, yukarıda da belirtildiği gibi, Hahamlarımız ve otoriteler, bu bölümün çeşitli yerlerinden, Esav'ın ailesi içindeki çarpık ilişkilere dair ipuçları bulduğumuzu hatırlatırlar. Açıklamalarımız bunun her birine tek tek girmeyecekse de, bu pasuk iyi bir örnektir. Zira pasuk doğrudan anlamıyla – "*Tsivon'un kızı [ve] Ana'nın kızı*" şeklinde – anlaşıldığı takdirde bir gariplik söz konusudur. Aolivama hem Ana'nın hem de Tsivon'un kızı olarak gösterilmektedir – ki bu mümkün değildir. Buradan iki olası sonuç çıkmaktadır: Ya Tsivon, oğlu Ana'nın eşi, yani geliniyle ilişkiye girmiştir, ya da Ana, kendi annesiyle enest ilişkide bulunmuştur; ve sonuçta Aolivama doğmuştur. Bu nedenle, o ve tüm soyu gayrimeşrudurlar (*Midraş* – *Bereşit Raba* 82; Raşi).

Başka otoriteler ise Ana'nın bir kadın ve

ז כִּי־הָיָה

רְכוּשָׁם רַב מִשְׁבֵּת יַחְדָּו וְלֹא יִכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לְשֵׂאת

8 אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם: ה וַיֵּשֶׁב עֲשׂו בְּהָר שְׁעִיר עֲשׂו הוּא

9-10 אָדוֹם: ט וְאַלֶּה תִּלְדוּת עֲשׂו אָבִי אָדוֹם בְּהָר שְׁעִיר: י אֶלֶּה

שְׁמוֹת בְּנֵי־עֲשׂו אֱלִיפֹז בֶּן־עֵדָה אִשְׁת עֲשׂו רְעוּאֵל בֶּן־בְּשֶׁמֶת

11 אִשְׁת עֲשׂו: יא וַיְהִי בְנֵי אֱלִיפֹז תִּימָן אוֹמֵר צָפֹן וְגַעְתָּם וְקִנְזוֹ:

12 יב וְתַמְנֶזַּע | הִיתָה פִּילֶגֶשׁ לְאֱלִיפֹז בֶּן־עֲשׂו וַתֵּלֶד לְאֱלִיפֹז

13 אֶת־עֲמֶלֶק אֶלֶּה בְנֵי עֵדָה אִשְׁת עֲשׂו: יג וְאַלֶּה בְנֵי רְעוּאֵל

נַחַת וְזֶרַח שְׁמָה וּמִזָּה אֶלֶּה הָיוּ בְנֵי בְּשֶׁמֶת אִשְׁת עֲשׂו:

14 יד וְאַלֶּה הָיוּ בְנֵי אֶהֱלִיבֶמָה בַּת־עֵנָה בַּת־צִבְעוֹן אִשְׁת עֲשׂו

15 וַתֵּלֶד לְעֲשׂו אֶת־יַעֲשִׁישׁ [יַעֲוִשׁ] וְאֶת־יַעֲלָם וְאֶת־קֶרַח: טו אֶלֶּה

אֱלוֹפִי בְנֵי־עֲשׂו בְנֵי אֱלִיפֹז בְּכוֹר עֲשׂו אֱלוֹף תִּימָן אֱלוֹף

16 אוֹמֵר אֱלוֹף צָפֹן אֱלוֹף קִנְזוֹ: טז אֱלוֹף־קֶרַח אֱלוֹף גַּעְתָּם

אֱלוֹף עֲמֶלֶק אֶלֶּה אֱלוֹפִי אֱלִיפֹז בְּאֶרֶץ אָדוֹם אֶלֶּה בְנֵי

עֵדָה:

Ramban). Bkz. *Lekah Tov*; Rašbam b.a. Bu, p. 40'ta adı geçen ve yine bir kadın olan Timna olabilir (bkz. Rašba; *Talmud – Bava Batra* 115b).

[Esav'ın diğer oğullarının eşlerinden söz edilmediği halde (Ramban)] Timna'ya özellikle yer verilmektedir. Zira Timna bir prenses olması na karşın Avraam'ın ailesinde odalık olmaktan memnundu (*Talmud – Sanedrin* 99b; Raši). Avraam'ın neslinden olan biriyle evlenme konusunda o kadar istekliydi ki, Elifaz'a şöyle demişti: “*Senin eşin olmaya layık değilsem bile, bırak bari odalığın olayım*” (Raši). Kısacası Timna'ya yer verilmesinin en önemli sebebi, Avraam'a saygı duyup onun ailesine katılmak isteyen çok insanın var olduğunu göstermektir.

Ramban, Timna'nın Amalek'in annesi olduğunun özellikle belirtilmesinin nedenlerini, [a] Amalek'in – bir odalığın oğlu olarak – düşük düzeyde biri olduğunun gösterilmesi; ayrıca [b] Esav'ın gerçek soyundan sayılmadığının ve

onun Seir Dağı'nda bulunan diğer çocuklarıyla birlikte yaşamadığının vurgulanması olarak gösterir. Sadece Esav'ın ailesinin doğrudan eşlerinden olan oğulları “Esav'ın soyu” sayılmaktadır; odalıklarından olanlar değil.

Amalek – Bene-Yisrael'in baş düşmanı; Şemot 17:16, Devarim 25:19.

Çocuklarıdır – Ya da “*torunlarıdır*”. Buradaki ifade “onun soyundan gelenler” anlamındadır. Sıradaki pasukta da aynı şekilde.

15. Kabile reisleri – Bunlar taçsız krallardı (*Talmud – Sanedrin* 99b; bkz. p. 40, Ramban o.a.). Bunlar, daha sonra isimleri geçen krallardan önce ya da eşzamanlı olarak yönetimde bulunmuş olabilirler; bkz. Şemot 15:15.

16. Korah – Bkz. p. 5 açık. Bir fikre göre bu, Divre Ayamim I 1:36'da geçen Timna'dır (Rašbam; *Midraş – Bamidbar Raba* 14:10).

⁷ Çünkü servetleri, birlikte yaşamaya elvermeyecek kadar çoktu ve yaşadıkları ülkeleri, sürüleri sebebiyle ikisini birden taşıyacak kapasitede değildi. ⁸ Bu sebeple Esav dağlık Seir bölgesine yerleşti. Esav [burada] Edom [ulusu] haline geldi.

⁹ Edom'un atası Esav'ın dağlık Seir bölgesindeki soyu bunlardır:

¹⁰ Esav'ın oğullarının isimleri şunlardır:

Esav'ın eşi Ada'nın oğlu Elifaz;

Esav'ın eşi Basemat'ın oğlu Reuel.

¹¹ Elifaz'ın oğulları, Teman, Omar, Tsefo ve Gatam ve Kenaz'dı. ¹² Timna, Esav'ın oğlu Elifaz'ın odalığıydı ve Elifaz'a Amalek'i doğurdu. Bu sayılanlar Esav'ın eşi Ada'nın çocuklarıdır.

¹³ Bunlar da Reuel'in oğullarıdır: Nahat ve Zerah, Şama ve Miza. Bunlar, Esav'ın eşi Basemat'ın çocuklarıdır.

¹⁴ Esav'ın eşi (Tsivon'un kızı Ana'nın kızı) Aolivama'nın oğulları ise şunlardır: Esav'a, Yeuş, Yalam ve Korah'ı doğurmuştu.

¹⁵ Esav oğullarının [orijinal kabile] reisleri şunlardır:

Esav'ın Behor oğlu Elifaz'ın çocukları: Reis Teman, Reis Omar, Reis Tsefo, Reis Kenaz,

¹⁶ Reis Korah, Reis Gatam, Reis Amalek. Bunlar Elifaz'ın Edom Ülkesi'ndeki reisleridir. Bu sayılanlar Ada'nın çocuklarıdır.

Hirsch, 'kardeş' olmalarına rağmen aralarındaki manevi ve ahlaki uçurumun daha da açıldığını ve Esav'ın, Yaakov'un sadece yakınında olmaya bile dayanmadığı açıklamasında bulunur. Eğer topraklar her ikisini de taşıyabilseydi, kalırdı – çünkü Esav'ın ağgözlülüğü her durumun üstüne çıkacak derecedeydi – fakat bu durumda, burada kalmak için hiçbir neden görmüyordu.

6. Başka bir bölgeye – Bu bölgenin neresi olduğu belirtilmemiştir. Esav, Kenaan'ı terk etmiş ve kendisine uygun bir yere doğru yola çıkmıştır (Raşi).

7. Servetleri birlikte yaşamaya elvermeyecek kadar çoktu – Krş. 13:6.

8. Dağlık Seir bölgesine – Tam çeviriyle “Seir Dağı'na”. Esav bu bölgeyi, önceki sakinleri olan ve Seir'in soyundan gelen Horiler'den başarıyla almıştır. Esav bu bölgeyi, Tanrısal onayla ele geçirmiştir. Pasukta dendiği gibi: “Seir Dağı'nu Esav'a miras olarak verdim” (Devarim 2:5).

Yerleşti – Bkz. 32:4 açık. Olasılıkla Esav önceleri de Seir'de yaşamış olmasına karşın, bu noktada Hevron bölgesini yönetimi altına alabilecekken, Seir'e yerleşmeyi tercih etmiştir (krş. Josephus Flavius 2:1:1). Başka kaynaklara göre Esav ve Yaakov arasında bir savaş gerçekleşmiştir (Sefer Ayaşar; Sefer Ayovelot 38:10).

Esav Edom [ulusu] haline geldi – Krş. Josephus Flavius 2:1:1. Tam çeviriyle “Esav – o Edom'dur”. Bu noktaya kadar, sadece Esav, şahsen “Edom” diye çağırılıyordu. Fakat Seir'e yerleşip torunları olduğu zaman, tüm ulus bu isimle anılmaya başlanmıştır.

Sıradaki pasukta Esav'ın “Edom'un atası” olarak nitelendirilmesinin sebebi budur (Aamek Davar).

11. Teman – Bkz. Divre Ayamim I 1:53. Ayrıca bkz. p. 34. Teman, Petra yakınlarında, Ölü Deniz'in yaklaşık 93km. güneyinde bir şehirdi. Yemen ile de bağdaştırılabilir (bkz. p. 34 açık.). Bkz. Yirmeyau 49:7, 49:20, Yehezkel 25:13, Amos 1:12, Habakuk 3:3. Pasuklardan, Teman'ın Seir'in güneyinde kalan bir bölge olduğu anlaşılmaktadır; Ovadya 1:9; p. 34, Ramban o.a. İyov'un arkadaşı olan Elifaz da Teman'lıydı; İyov 2:11, bkz. p. 4 açık.

Tsefo – Divre Ayamim I 1:36'da, isim Tsefi olarak verilmektedir. Tsefo'nun Edom'un askeri lideri ve olasılıkla Roma'nın ilk yerleşimcilerinden olduğuna dair bir gelenek vardır (Sefer Ayaşar, s. 163, 169, 175; Yosipon 2; Meam Loez 3:551, 3:558, 4:8, 4:24, 4:233; 49:31, Ramban o.a.; 50:9, Rabenu Bahya o.a.). Bkz. p. 43 açık.

Gatam – Josephus'un yazılarında Gotam olarak geçmektedir.

Kenaz – Bkz. 15:19.

12. Timna – Hori ulusundan Seir'in kızıdır; p. 22. Diğer yandan Divre Ayamim I 1:36'da Timna Elifaz'ın kızı olarak tanımlanmaktadır. Talmud kaynaklı geleneğe göre Elifaz Seir'in eşiyle yasak ilişkiye girmiş, Timna doğmuş, sonra bir de onunla evlenmiştir (Midraş – Tanhuma, Vayeshev 2; Raşi; Midraş – Bamidbar Raba 14:10). Başka bir fikre göre Divre Ayamim'de adı geçen Timna başka birisidir (Divre Ayamim I 1:36, Radak o.a.;

- 17 יִּואֱלֹה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן-עִשׂוֹ אֱלֹהִי נָחַת אֱלֹהִי זָרַח
אֱלֹהִי שְׁמָה אֱלֹהִי מִזֶּה אֱלֹהִי אֱלֹפִי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדוֹם
18 אֱלֹהִי בְּנֵי בְשֵׁמֶת אִשְׁתִּי עִשׂוֹ: יִּואֱלֹה בְּנֵי אֶהְלִיבְמָה אִשְׁתִּי
עִשׂוֹ אֱלֹהִי יַעֲוֹשׁ אֱלֹהִי יַעֲלֵם אֱלֹהִי קָרַח אֱלֹהִי אֱלֹפִי
19 אֶהְלִיבְמָה בַּת-עֲנָה אִשְׁתִּי עִשׂוֹ: יִּואֱלֹה בְּנֵי-עִשׂוֹ וְאֱלֹהִי
20 אֱלֹפִיָּהֶם הוּא אֲדוֹם: ס שְׁבִיעִי כ אֱלֹהִי בְּנֵי-שַׁעִיר
21 הַחֲרִי יִשְׁבִּי הָאָרֶץ לוֹטֵן וְשׁוֹבֵל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה: כֹּא וְדִשׁוֹן
וְאַצָּר וְדִישׁוֹן אֱלֹהִי אֱלֹפִי הַחֲרִי בְּנֵי שַׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוֹם:
22-23 כֹּב וַיְהִי בְּנֵי-לוֹטֵן חֲרִי וְהִימָם וְאַחֲוֹת לוֹטֵן תִּמְנָע: כֹּג וְאֱלֹהִי
24 בְּנֵי שׁוֹבֵל עֲלֹן וּמִנְחַת וְעִיבֵל שָׁפוֹ וְאוֹנָם: כֹּד וְאֱלֹהִי
בְּנֵי-צִבְעוֹן וְאִיָּה וְעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת-הִימָם
25 בַּמִּדְבָּר בְּרַעְתָּן אֶת-הַחֲמָרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: כֹּה וְאֱלֹהִי
26 בְּנֵי-עֲנָה דִישׁוֹן וְאֶהְלִיבְמָה בַּת-עֲנָה: כֹּו וְאֱלֹהִי בְּנֵי דִישׁוֹן חֲמֵדָן
27 וְאַשְׁבֹּן וַיִּתְּרָן וַיְכַרְן: כֹּז אֱלֹהִי בְּנֵי-אַצָּר בִּלְהֵן וְזַעֲוֹן וְעֶקֶן:

ya da ona bağlı olarak Faya olduğunu ileri sürerler (Raşbam; İbn Ezra).

Ana – Bkz. p. 2 açık., p. 24 açık.

Katırlar – Raşi; *Talmud* – *Pesahim* 54b; *Hulin* 7b; *Talmud Yeruṣalmi* – *Berahot* 8:5. Katır, at ve eşeğin çiftleşmesinden doğar. Şahsen Ana, yasak bir ilişkinin ürünüdür. Kendisi hayvanlar arasında doğal olmayan bir çiftleşmeyi gerçekleştirmiştir. Bu da “*kötü kötüyü doğurur*” prensibiyle uyumludur. İbranice **Yemim**. Bazıları **Yemim** sözcüğünü **Emim** (14:5) ile bağdaştırırlar ve çeviriyi “*devlerle karşılaşan odur*” şeklinde yaparlar (*Targum Onkelos*; krş. İbn Ezra; Ramban. Ayrıca *Sefer Ayaşar* s. 97).

Vulgate, **Yemim** sözcüğünü “sıcak su kaynakları” olarak çevirir; *Syriac* da benzer şekilde “su” ya da “kaynak” demektir. Ancak Yahudi kaynaklarında bunlara yönelik hiçbir dayanak yoktur (Ayrıca *Or Yaşar*, *Sidur Ramak*, *Amud Atora* 11). *Septuaginta* bu sözcüğü çevirmeden bırakmıştır.

25. Ana – Eğer Seir’in oğlu Ana ile Tsivon’un oğlu Ana iki farklı kişiye, burada söz edilen, olasılıkla ilkidir.

Aolivama – Esav’ın eşi; p. 2.

26. Dişan – Tora metninde geçen isim budur. Ancak konunun gidişatından ve p. 21’de verilen sıralamadan anlaşıldığı üzere, söz konusu kişi aslında Dişon’dur. Aynı yazım Divre Ayamim I 1:41’de de gözlenmektedir (bkz. Radak o.a.). Bir fıkre göre Dişan ölmüş ve Dişon onun ismini kendisine adapte etmiştir (*Lekah Tov*).

Hemdan – Divre Ayamim I 1:41’de bu isim Hamran olarak geçmektedir.

Yitran – Olasılıkla, p. 40’ta adı geçen Yetet ile aynı kişidir.

27. Akan – Divre Ayamim I 1:42’de bu isim Yaakan olarak geçmektedir.

28. Uts – Bkz. 10:23, 22:21. *Targum*, Divre

¹⁷ Bunlar ise Esav'ın oğlu Reuel'in çocuklarıdır: Reis Nahat, Reis Zerah, Reis Şama, Reis Miza. Bunlar Reuel'in Edom Ülkesi'ndeki reisleridir. Bu sayılanlar Esav'ın eşi Basemat'ın çocuklarıdır.

¹⁸ Bunlar ise Esav'ın eşi Aolivama'nın çocuklarıdır: Reis Yeuş, Reis Yalam, Reis Korah. Bunlar Esav'ın eşi [ve] Ana'nın kızı Aolivama'nın reisleridir.

¹⁹ Esav'ın oğulları bunlardır ve bunlar da reisleridir. Edom [ulusunun temel yapısı] budur.

[71. Seir'in Soyü]

²⁰ Hori [ulusundan] Seir'in çocukları, ülkenin [orijinal] sakinleri şunlardır: Lotan, Şoval, Tsivon, Ana, ²¹ Dişon, Etser ve Dişan. Bunlar Edom Ülkesi'nde Horiler'in Seir oğulları arasındaki reisleridir.

²² Lotan'ın oğulları Hori ve Emam'dır. Lotan'ın kızkardeşi ise Timna'dır.

²³ Bunlar ise Şoval'in oğullarıdır: Alvan, Manahat, Eval, Şefo ve Onam.

²⁴ Bunlar ise Tsivon'un çocuklarıdır: Aya ve Ana. Ana, çölde babası Tsivon'un eşeklerini güderken katırları [üretmeyi] keşfeden kişidir.

²⁵ Bunlar ise Ana'nın çocuklarıdır: Dişon ve (Ana'nın kızı) Aolivama.

²⁶ Bunlar ise Dişan'ın oğullarıdır: Hemdan, Eşban, Yitran ve Keran.

²⁷ Etser'in oğulları şunlardır: Bilan, Zaavan ve Akan.

19. Edom budur – Bu nesilde, daha sonra Roma'ya dönüşecek olan Edom'un kökleri yatmaktadır. Ve Roma gelecekte Yisrael'in en önemli düşmanı olacaktır (*Lekah Tov*).

20. Hori – Bkz. 14:6 açık., p. 2 açık. *Hivi* k.b. Ancak bazı otoritelere göre buradaki **Hori** sözcüğü bir ulusu değil bir asalet ünvanını ifade etmektedir (*Targum Yonatan*; Yirmeyau 27:20, İbn Ezra o.a.). Bu durumda pasuğun çevirisi “*Asil Seir'in çocukları ... bunlardır.*”, ya da “*Özgür Seir'in çocukları ... bunlardır.*” şeklinde olmalıdır.

Alternatif bir çeviri “*Seir ülkesinde Hori hanedanının oğulları şunlardır.*” şeklindedir (Ramban; krş. Josephus Flavius 2:1:1). Bu durumda Seir Esav'ı simgelemektedir, bkz. 25:25 açık. Bir açıklamaya göre Seir hanedanı; Ham, Kenaan, Hivi, Hur, Seir şeklindeydi. (*Sefer Ayaşar* s. 27).

Seir'in çocukları – Ya da “*Seirliler*”. Seir topraklarında yaşayan eski ve kalabalık bir halk (bkz. 14:16). Esav'ın çocukları onların yerini almıştır, çünkü Tanrı Seir'i onlara vermiştir. Tora, bu olayın nasıl gerçekleştiğini anlatmaz, çünkü bu, doğal bir olay olarak da yorumlanabilecek gizli bir mucizedir (bkz. Devarim 2:5; Devarim 2:10, Ramban o.a.).

Sıradaki pasuklarda “*Filancanın oğulları*” çevirisi yapılmasına karşın, burada ve p. 24'te “*çocukları*” çevirisi tercih edilmiştir. Bunun sebebi, Reis

olduğuna göre (p. 29) büyük ihtimalle erkek olan Ana'nın cinsiyeti konusundaki belirsizliktir; bkz. p. 2 açık. *Tsivon'un kızı Ana'nın kızı* k.b. Ayrıca bkz. *Ana* k.b.; p.25 açık.

Ülkenin [orijinal] sakinleri – Tanrı Dünyanın Tek Hakimi'dir ve ülkeleri kime isterse ona miras olarak verme konusundaki yetki ve güç, O'na aittir. Seirliler, Seir'in orijinal sakinleriydi; fakat Tanrı'nın isteğiyle, orasının yeni ve asıl sahibi Esav'ın soyu olmuştur (Radak).

Ana – Burada Ana'dan Seir'in oğlu olarak söz edilmekte, p. 24'te ise Tsivon'un oğlu olduğu belirtilmektedir. *Talmud* geleneğine göre Tsivon kendi annesiyle enest ilişkiye girmiş ve Ana doğmuştur (*Talmud – Pesahim* 54a; p. 24, Raşi o.a.).

22. Hori – Horiler'e isim veren kişi olması olasıdır.

Timna – Bkz. p. 12 açık.

23. Alvan – Divre Ayamim I 1:40'ta, Alyan olarak geçmektedir.

Şefo – Divre Ayamim I 1:40'ta, Şefi olarak geçmektedir (krş. Ralbag o.a.).

24. Aya – Bkz. Divre Ayamim I 1:40. Pasukta **VeAya** yazmaktadır. Raşi, baştaki **Vav** harfini bağlaç olarak kabul ederken, bazı otoriteler bunu ismin bir parçası olarak görürler ve ismin **Veaya**

28-29 כֹּה אֵלֶּה בְּנֵי־יִשְׁשָׁן עוֹץ וְאֶרֶן: כֹּת אֵלֶּה אֱלֹפִי הַחֲרִי אֶלְוֶה
 30 לוֹטֵן אֶלְוֶה שׁוֹבֵל אֶלְוֶה צִבְעוֹן אֶלְוֶה עֲנָה: ־ אֶלְוֶה דִּשָּׁן
 אֶלְוֶה אֶצֶר אֶלְוֶה דִּישָׁן אֵלֶּה אֱלֹפִי הַחֲרִי לְאֶלְפֵיהֶם בְּאֶרֶץ
 31 שַׁעִיר: פ ־ וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדוֹם
 32 לִפְנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ־ וַיְמַלֵּךְ בְּאֲדוֹם בִּלְעַ
 33 בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנִהָבָה: ־ וַיָּמָת בִּלְעַ וַיְמַלֵּךְ תַּחְתּוֹ
 34 יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבְּצָרָה: ־ וַיָּמָת יוֹבָב וַיְמַלֵּךְ תַּחְתּוֹ חֲשָׁם
 35 מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי: ־ וַיָּמָת חֲשָׁם וַיְמַלֵּךְ תַּחְתּוֹ הֲדַד בֶּן־בֶּדֶד
 הַמֶּכָּה אֶת־מֶדִין בַּשָּׂדֶה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֻוִית:

Zaten bu bakış açısının, tüm bu kralları Moşe'nin ölümünden önceki döneme yerleştiren kronolojiyle uyum sağlaması fazlasıyla zordur; zira Bilam Mısır'dan Çıkış'ın 40. yılında ölmüştür (Bamidbar 31:8).

Başkentinin – *Targum Yonatan*. Tam çeviriyle “şehirnin”. Başka kaynaklara göre söz konusu şehir, doğum yeridir (*Midraş – Şemot Raba* 37; Raşi; krş. Ramban). Bu görüşe göre bu bölüm boyunca başkent olarak çevrilen şehirlerin hiçbiri Edom'da değildir.

Dinava – Bir önceki açıklamadaki ilk fikre göre burası Edom'da, neresi olduğu belli olmayan bir şehirdir. İkinci fikre göre ise burası Afrika'dadır (*Sefer Ayaşar* s. 169). Bazı kaynaklar burayı Kartaca ya da ona yakın bir şehir olarak tanımlarlar (*Yosipon* 2). Bu dönemde [hala Cambe olarak bilinen] Kartaca, Tsidon'lu [Sayda'lı] kolonistler tarafından yönetilmekteydi (*Meam Loez* 3:666'da 68 no'lu not). MÖ 814 yılında Finikeliler tarafından işgal edilmiş ve adı Kartaca'ya çevrilmiştir.

33. Botsra – Bir fikre göre burası Edom'da bir şehirdir (Ramban); krş. Yeşaya 34:6, 63:1. Burasının Seir'de, Ölü Deniz'in 37km. kadar güneyindeki Buseyra olduğu düşünülebilir (krş. *Midraş – Bamidbar Raba* 14:19; Ptolemy, *Cğrafya* 5:17). Başkalarına göre burası Yirmeyau 48:24'te söz edilen bir Moav şehridir (Raşi; krş. *Midraş – Bereşit Raba* 83). Söz konusu şehir, Kineret [Tiberya] Gölü'nün 93km. kadar doğusunda, Gilad topraklarının içindedir ve daha sonraları Bostra ya da Busra – Eski Şam olarak

bilinmiştir (krş. Makabiler I 5:26). Ayrıca bkz. Yirmeyau 49:13, 49:22, Amos 1:12, Miha 2:12. *Targum* (Divre Ayamim I 1:44, o.ç.) burayı Bevatra olarak tanımlamaktadır. Şehrin Moav'da mı yoksa Edom'da mı yer aldığı, pasuktaki “şehir” sözcüğünün “doğum yeri” mi yoksa “başkent” mi olduğuna dair fikir ayrılığına bağlıdır.

Yovav – 2288-2298 yılları arasında 10 yıl hüküm sürmüştür (*Sefer Ayaşar* s. 168). Bkz. 10:29; Yeşua 11:4.

34. Temaniler – Teman, Botsra ile ilişkilendirilmiştir (Amos 1:12). Dolayısıyla Esav'ın bir başkentidir (Ovadya 1:9; Rabenu Bahya; *Midraş – Bamidbar Raba* 14:10). Burası Petra'nın 2-3km. kadar doğusunda, Ölü Deniz'in yaklaşık 93km. güneyindedir. Başka kaynaklar bunu Yemen'deki Moha ile bağdaştırırlar; Yemen'in İbranice karşılığının **Teman** olmasının kökeni de budur (*Meam Loez* 3:209). *Targum*'un çevirisi sadece “güney” şeklindedir.

Huşam – 2298-2318 yılları arasında 20 yıl hüküm sürmüş (*Sefer Ayaşar* s. 166, 167), Yaakov'un oğlu Dan ile yaklaşık olarak aynı zamanda ölmüştür.

35. Yenilgiye uğratan – Bu savaş Mısır Çıkış'ından önce gerçekleşmiştir (*Sefer Ayaşar* s. 174). Midyan Moav'a saldırdığı zaman, Edom kralı Moav'ın yardımına koşmuş ve Midyan'ı yenmiştir. Buradan, Moav ve Midyan'ın düşman olduğunu öğreniyoruz; fakat bu iki ulus Bilam zamanında, Bene-Yisrael'e duydukları korku sebebiyle bir antlaşma yapmışlardır (Raşi; *Sifri*;

²⁸ Dişan'ın oğulları şunlardır: Uts ve Aran.

²⁹ Hori reisleri şunlardır: Reis Lotan, Reis Şoval, Reis Tsivon, Reis Ana, ³⁰ Reis Dişon, Reis Etser, Reis Dişan. Bunlar Seir Ülkesi'nde Horiler'in reislerine göre kabileleridir.

[72. Edom Kralları]

³¹ Bene-Yisrael üzerinde herhangi bir kral hüküm sürmeden önce Edom Ülkesi'nde hüküm süren krallar şunlardır:

³² Beor'un oğlu Bela Edom'da krallık etti; başkentinin adı Dinava'ydı.

³³ Bela öldü; yerine, Zerah'ın oğlu, Botsra'lı Yovav kral oldu.

³⁴ Yovav öldü; yerine Temaniler'in ülkesinden Huşam kral oldu.

³⁵ Huşam öldü; yerine, Midyan'ı Moav çayırında yenilgiye uğratan, Bedad oğlu Adad kral oldu; başkentinin adı Avit'ti.

Ayamim I 1:42'deki çevirisinde bunu Armanysus şeklinde çevirmiştir; bkz. Divre Ayamim I 1:17, *Targum* o.ç.; 10:23 açk.

29. Tora, Esav'ın çocukları tarafından tahttan indirilen Hori reislerini listeleterek, Tanrı'nın, Yitshak'ı, oğlu Esav'a büyük ve güçlü kralların seçtiği toprakları miras olarak vermek suretiyle onurlandığını göstermektedir.

30. **Kabileler** – Bkz. p. 40 açk.

31. Edom Kralları.

Herhangi bir kral hüküm sürmeden önce – Basit anlamıyla bu, listelenen kralların, Bene-Yisrael'de herhangi bir kral [ilk kral Şaul] başa geçmeden çok önce hükmettikleri anlamına gelmektedir. Ancak birçok klasik açıklama, bu pasukta Bene-Yisrael'in başına geçen ilk kral olarak ima edilen kişinin, kral statüsünde kabul edilen Moşe Rabenu olduğunu söylemektedir (krş. Devarim 33:5; Raşbam; İbn Ezra; Ralbag). Diğer yandan Moşe ile eş zamanlı yönetim göstermiş Edom krallarına rastlamaktayız (Bamidbar 20:14). Dolayısıyla Moşe'nin, Bene-Yisrael'e "krallık kavramı" ile ilgili emir (Devarim 17:15) verilene kadar kral statüsünde olmadığını kabul etmemiz gerekir. Anlaşılan bir başka nokta da, burada isimleri geçen reislerin (**Alufim**), Bene-Yisrael Mısır'dan çıktıktan hemen sonra Edom'da yönetimde olduklarıdır (krş. Şemot 15:15), ancak krallar onlarla eşzamanlı yönetim göstermiş olabilirler (Şemot 15:14, *Mehilta* o.a.; ancak bkz. p. 40, Ramban o.a.). Elbette; eğer **Alufim** sözcüğü "reisler" değil de, "kabileler" (bkz. p. 40 açk.) olarak çevrilirse, bu kronolojik sorunlar ortadan kalkacaktır.

Edom krallarının ilk Yisrael kralından 550 yıl önce hükmetmeye başladığına dair bir gelenek vardır (32:16, Rabenu Bahya o.a. Rabenu Hananel'den yaptığı alıntı). İlk Yisrael kralı Şaul

2882 (MÖ 879) yılında tahta çıktığına göre, Edom krallığı bunun 550 yıl öncesinde, yani 2332 (MÖ 1429) yılında başlamıştır. Bu, Yaakov'un en son ölen oğlu Levi'nin ölüm yılıdır. Dolayısıyla geleneğin temelinde, Yaakov'un oğulları hayatta olduğu sürece, Esav'ın krallığının başlamaması olması yatıyor olabilir.

Diğer yandan bununla çelişen başka bir geleneğe göre, Bela'nın (p. 32) krallığı 2258 yılında, yani Yaakov'un Mısır'a gelişinden 20 yıl sonra başlamıştır (bkz. p. 32 açk.).

Raşi, Rivka'ya verilen ve "iki kardeşin hiçbir zaman aynı anda güçlü olmayacakları" anlamına gelen "*Güç sürekli olarak bir hükümdarlıktan diğere geçecek*" (25:23) önbilgisinin gerçekleşmesine örnek olarak bu pasuğu vermektedir. Böylelikle, Esav'ın kralları olduğu zaman, Yisrael'in olmamıştır; Yisrael yükseldiği zaman da, Esav alçalmış ve Yisrael tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Diğer yandan, son iki bin yılda çeşitli fiziksel ve simgesel kılıklarda Esav'ın soyu ya da kültürü egemen olmuş, sonucunda Yahudiler topraklarından sürülmüş ve eski ihtişamlarını kaybetmişlerdir. Ancak gelecekte – günümüzde ve çarçabuk olsun – durum değişecektir. Bunu peygamber garanti etmiştir: "*Kırtarıclar, Esav Dağı'nı [buranın sakinlerini ve simgelediklerini] yargılamak [ve cezalandırmak] için Tsiyon Dağı'na çıkacak; ve Krallık Tanrı'nın olacak*" (Ovadya 1:21).

32. Beor'un oğlu Bela – Bir geleneğe göre (bkz. ö.a.) krallığı 2258 yılında, Yaakov'un Mısır'a gelişinden 20 yıl sonra başlamıştır (*Sefer Ayaşar* s. 167). 2288 yılına kadar 30 yıl boyunca hüküm sürmüştür (*Sefer Ayaşar* s. 167). Başka kaynaklar, Beor oğlu Bela'yı Beor oğlu Bilam ile bağdaştırırlar (Bamidbar 22:5; Divre Ayamim I 1:43, *Targum* o.ç.). Ancak İbn Ezra buradaki açıklamasında açık bir şekilde "Bilam değildir" demektedir.

זו וימת הדד

36

וימלך תחתיו שמלה ממשרקה: זו וימת שמלה וימלך

37

תחתיו שאול מרחבנות הנָהָר: זה וימת שאול וימלך תחתיו

38

בעל חנן בן-עכבור: זה וימת בעל חנן בן-עכבור וימלך

39

תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל

בת-מטרד בת מי זקב: מפטיר מואלה שמות אלופי עשו

40

למשפחתם למקמתם בשמתם אלן תמנע אלן עלון

אלון יתת: מא אלון אהליבמה אלן אלה אלון פינן:

41

ardından ortaya çıkan liderler, “filanca bölgenin başkanı” olarak bilindiler. Bu yeni prosedür, Divre Ayamim I 1:51’den bellidir: “*Ve Adad [=Adar] öldü; Edom reisleri [şunlar] oldu: Timna reisi, Alva reisi, Yetet reisi*” (Raşi).

Yeuş’un bir oğludur (*Sefer Ayaşar*).

Yetet – Olasılıkla Yitrān ile aynı kişidir (p. 26). Başka bir fikre göre Yetet Yeuş’un bir oğludur (*Sefer Ayaşar*).

Kabileler – İbranice **Aluf**. Yukarıda “reis” şeklinde çevrilmiş olan bu sözcüğün bu pasuktaki anlamı biraz farklıdır. Buradaki anlam daha çok “*reis in hüküm sürdüğü yer/grup*” şeklindedir (krş. Raşi; İbn Ezra). Bir görüşe göre bunlar krallar döneminin ardından hüküm süren reislerdir (Ramban; Ralbag; Radak; krş. Divre Ayamim I 1:5; *Targum* o.a.). Ancak bu fikrin yukarıdaki kronolojiye uyum sağlaması pek mümkün görünmemektedir. Zira buna göre şu anda sözü edilen reisler Tora’nın verilışinden sonra yaşamış olmalıdır (bkz. p. 31 açk.). Bu ikinci görüşe göre burada sözü edilen **Alufim**, kabile değil, kişilerdir. Ancak bunların krallar dönemi boyunca varlığını sürdürüp Moşe’nin zamanına yetişmiş kabileler olmaları da mümkündür (krş. Raşbam).

41. Aolivama – Bu Esav’ın eşinin adıdır (p. 2, 5, 14). Onun adını almış bir kabilenin varlığı – özellikle de kabile reisleri söz konusu olunca özel önem kazandığına (p. 18) bakıldığında – olasıdır. Bir açıklamaya göre bu Aolivama bir kadın reisti (Raşba; *Talmud – Bava Batra* 115b). Başka bir fikre göre bu, aynı isimde bir erkektir (İbn Ezra). Başka bir fikre göre ise burada, Aolivama’nın oğlu Yalam’ın bir oğlundan söz edilmektedir (p. 14; *Sefer Ayaşar*).

Timna – Olasılıkla Elifaz’ın bir oğludur; krş. Divre Ayamim I 1:36 (bkz. *Lekah Tov; Sehel Tov*; p. 12, Raşbam o.a.). Elifaz’ın odalığının adı da Timna’ydı (p. 12, 22) ve burada sözü edilen Timna da bir kadın olabilir (Raşba; *Talmud – Bava Batra* 115b; krş. *Midraş – Bamidbar Raba* 14:10; İbn Ezra). Başka otoriteler bunun Yeuş’un bir oğlu olduğu fikrindedir (p. 14; *Sefer Ayaşar* s. 97).

Ela – Olasılıkla Yalam’ın bir oğludur (*Sefer Ayaşar*). Bazıları bu kabile ile Elat şehrini bağdaştırırlar (Şemuel I 17:2; krş. Devarim 2:8; Melahim II 14:22, 16:6).

Pinon – Yalam’ın bir oğlu (*Sefer Ayaşar*). Tsalmona yakınlarındaki Punon ile bağdaştırılır (Bamidbar 33:42; *Sehel Tov*).

Alva – Olasılıkla Alvan ile aynı kişidir (p. 23). Başkaları bunların Timna’nın oğulları ve dolayısıyla Amalek kabileleri olduğunu belirtirler (p. 12; İbn Ezra). Başka bir fikre göre Alva

³⁶ Adad öldü; yerine Masreka'lı Samla kral oldu.

³⁷ Samla öldü; yerine Rehovot Anaar'lı Şaul kral oldu.

³⁸ Şaul öldü; yerine Ahbor'un oğlu Baal Hanan kral oldu.

³⁹ Ahbor'un oğlu Baal Hanan öldü; yerine Adar kral oldu. Başkentinin adı Pau, eşinin adı ise Meetavel'di; Me-Zaav'ın kızı Matred'in kızıydı.

⁴⁰ Ailelerine ve [kişilerin adlarıyla] isimlendirilmiş yerlerine göre, Esav'ın kabilelerinin isimleri şunlardır: Timna kabilesi, Alva kabilesi, Yetet kabilesi,

⁴¹ Aolivama kabilesi, Ela kabilesi, Pinon kabilesi,

Bamidbar 22:4, Raşi o.a.; *Midraş – Bamidbar Raba* 20:5). Bu kaynaklar, Bela'nın Bilam ile aynı kişi olduğuna dair fikirle çelişir niteliktedir (bkz. p. 32 açk.).

Bedad oğlu Adad – 2318-2353 yılları arasında 35 yıl hüküm sürmüş ve Levi'nin oğlu Keat ile aynı yıl ölmüştür (*Sefer Ayaşar* s. 173). Adad eski bir Suriye fırtına tanrısına verilen addır; dolayısıyla yaygın olarak kullanılan bir isimdi. Bkz. Melahim I 11:14, 15:18. (p. 31, krş. İbn Ezra o.a.).

36. Masreka – Bazıları bunu 10:18'de sözü geçen Tsemari ile bağdaştırırlar (*Sehel Tov*).

Samla – 2353-2371 yılları arasında 18 yıl hüküm sürmüştür (*Sefer Ayaşar* s. 182, 188).

37. Rehovot Anaar – Ya da “Nehir kıyısındaki Rehovot”. *Targum*, sözü geçen şehirlerin başkent değil de kralların doğum yerleri oldukları fikrini takip ederek, bunu “Fırat [nehri] üzerindeki Rehovot” olarak çevirmektedir. Burayı Rehovot İr ile bağdaştırmak mümkündür (bkz. 10:11). Başka kaynaklar bunu “Nehrin Caddeleri” olarak çevirirler (Divre Ayamim I 1:48, *Targum* o.ç.). Başka bir fikre göre burası Bilam'ın şehri olan Petora'dır (Bamidbar 22:5, Devarim 23:5; *Sefer Ayaşar* s. 188). Bu bölümdeki şehirlerin Edom bölgesinde yer aldıklarını savunan fikre göre, buradaki “nehir”, olasılıkla, Edom'un kuzey sınırını belirleyen Zered Irmağı'dır.

Şaul – İlk Yisrael kralı ile aynı isme sahiptir. 2371-2411 yılları arasında 40 yıl hüküm sürmüştür (*Sefer Ayaşar* s. 188).

38. Baal Hanan – 2411-2449 yılları arasında 38 yıl hüküm sürmüştür (*Sefer Ayaşar* s. 188, 196). Buna göre, 2448 yılında gerçekleşen Mısır Çıkışı sırasında halen kraldı. Ancak *Sefer Ayaşar*'dan (s. 203) anlaşıldığı kadarıyla Mısır Çıkışı'ndan önce ölmüştür. Dolayısıyla bazı kaynaklar ilk veriyi düzelterek onun 2411-2446 yılları arasında 35 yıl hüküm sürdüğünü belirtirler (*Seder Adorot* 2444'teki dipnot; bkz. p. 39 açk.). Baal Hanan ismi, “Baal merhametlidir” anlamına geliyor ola-

bilir (bu, Hanibal ile aynı anlamdadır, krş. *Sehel Tov*). Başka otoriteler ise Hanan'ın bu kişinin şehri olduğunu belirtirler ve ismin “Hanan'ın Sahibi” anlamına geldiğini ifade ederler (Ramban; *Tur*).

39. Adar – Divre Ayamim I 1:50'de bu isim Adad olarak geçmektedir. Aram bölgesindendir ve 2446-2493/4 yılları arasında 48 yıl hüküm sürmüştür. Moşe'nin ölümünden 5 yıl sonra yenilgiye uğratılmış ve öldürülmüştür (*Sefer Ayaşar* s. 203, 228). Tora o henüz hayatta iken yazılıp tamamlandığı için, Tora'da onun ölümünden söz edilmemektedir; ancak Divre Ayamim I 1:50'de buna yer verilmektedir (Divre Ayamim, Malbim o.a.). Bene-Yisrael'in, topraklarından geçmesine izin vermeyen kraldır (Bamidbar 20:14).

Pau – Divre Ayamim I 1:50'de bu isim Pai olarak geçmektedir (Radak o.a.).

Me Zaav – Tam anlamıyla “Altın Su”. Tora genelde “anneannelerin” isimlerini vermez. Dolayısıyla pasuk Meetavel'in hem Matred hem de Me Zaav'ın kızı olabileceği yönündedir (krş. p. 2). Bu bakımdan Me Zaav, Meetavel'in dedesi olabilir. Alternatif olarak Matred ile Me Zaav onun anne ve babası olabilir (İbn Ezra). Başka kaynaklar Me Zaav'ın, Matred'in takma ismi olduğunu belirtirler. Bunun sebebi olarak da onun altını su gibi saf hale getirme ustalığında olduğunu söylerler (*Lekah Tov*; Rabenu Bahya; krş. *Targum Yonatan*). Bir fikre göre de altını su gibi eritip arıttığı için bu ismi almıştır (*Targum Onkelos*; Saadya Gaon). Raşi'ye göre ise bu lakap “**Mau Zaav** – Altın nedir ki?” ifadesinden gelir ve bu kişinin çok zengin olduğunu, altının bile onun için pek bir şey ifade etmediğini belirtir.

40. Ailelerine ... göre – Krş. 10:5, 10:31. Alternatif olarak “Ailelerine, bölgelerine ve isimlerine göre” (*Artscroll Chumash – Stone Edition*). Bu çeviriyle pasuk, reislerin isimlendirilme yöntemindeki değişikliği vurgulamaktadır. Önceki krallar grubu (p. 15 v.d.) kendi isimlerini kullanıyorlardı. Adar'ın [=Adad'ın; bkz. ö.p. açk.] ölümünün ve Edom monarşisinin sona erişinin

42-43 מִבְּאֵלֶיךָ קָנִזְו אֱלֹהֶיךָ תִּימָן אֱלֹהֶיךָ מִבְּצָר׃ מִגְּדִיאל
אֱלֹהֶיךָ עִירָם אֵלֶּה | אֱלֹפִי אֲדֹם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאֶרֶץ אַחֲזָתָם
הִנֵּה עָשׂוּ אָבִי אֲדֹם׃

⁴² Kenaz kabilesi, Teman kabilesi, Mivtsar kabilesi, ⁴³ Magdiel kabilesi, İram kabilesi.

Bunlar, soylarına ait topraklardaki yerleşim yerlerine göre Edom'un kabileleridir. Esav [bu bölümde anlatıldığı şekilde] Edom'un atasıdır.

42. Kenaz – Elifaz'ın bir oğlu (p. 11, 15; *Sehel Tov*). Başka bir fikre göre Yalam'ın bir oğlu (*Sefer Ayaşar*). Bkz. 15:19.

Teman – Elifaz'ın bir oğlu (p. 11, 15; *Sehel Tov*). Başka bir fikre göre Korah'ın bir oğlu (p. 14; *Sefer Ayaşar*).

Mivtsar – Bkz. Teilim 118:11 (krş. *Sehel Tov*). Korah'ın bir oğlu (*Sefer Ayaşar*).

43. Magdiel – Bazı kaynaklara göre Roma'yı kuran kabiledir (*Pirke DeRabi Eliezer* 38; Raşi; krş. *Midraş – Bereşit Raba* 83). Bir fikre göre Magdiel Korah'ın bir oğludur (*Sefer Ayaşar*). Elifaz'ın oğlu Tsefo'nun (p. 11) Roma'yı kurup bu bölgeye yerleştiğine dair gelenekler de mevcuttur (*Yosipon* 2; *Bate Midraşim* 1:160'ta *Yelamedenu* 72). İtalyanlar üzerinde 2316 yılında kral olmuştur. Bu, Yaakov'un Mısır'a gelişinin 78 yıl sonrasına denk gelmektedir (*Sefer Ayaşar* s. 172, 175).

İram – Korah'ın bir oğludur (*Sefer Ayaşar* s. 97). İleride Maşiah'a özel hediyeler vereceğine dair bir gelenek mevcuttur (*Midraş – Bereşit Raba* 83).

43. Esav, Edom'un atasıdır – Tam çeviriyle “O Esav'dır; Edom'un babası”. Edom ismi, Esav'ın günahkar karakterini vurgular (p. 1 açk.). “O Esav'dır – baştan sona kadar kötü kalmış ve hiç

Teşuva yapmamıştır” (*Talmud – Megila* 11a).

Kimin hatırı için?

Midraş, peraşa hakkındaki açıklamalarını şu benzetmeyle tamamlar:

Buğday, saman ve anız aralarında konuşuyorlarmış. Buğday “Tarla benim hatırım için sürüldü” demiş. Saman, “Tarla asıl benim için sürüldü” demiş. Anız da “Hayır; tarla asıl benim için sürüldü” demiş.

Sonra buğday eklemiş: “Zamanı gelince görürsünüz”.

Hasat zamanı geldiğinde çiftçi anızı yakmış, samanları etrafa yaymış ve buğdayları çuvallarda toplamış. Bu çuvalları herkes öpüp başına koymuş.

Benzer şekilde, Yisrael ve diğer uluslar arasında bir tartışma söz konusudur. Her biri “Dünya bizim için yaratıldı” demektir. Yisrael de “Maşiah dönemi elbet gelecek” der. Ve o zaman peygamber Yeşayau'nun Bene-Yisrael'e ilettiği şu sözler gerçekleşecektir: “Onları havaya savuracağım ve rüzgar onları taşıyacak, fırtına onları dağıtacak. Ve sen, Tanrı ile sevinecek, ‘Yisrael'in Kutsalı’ ile övineceksin” (Yeşayau 41:16).